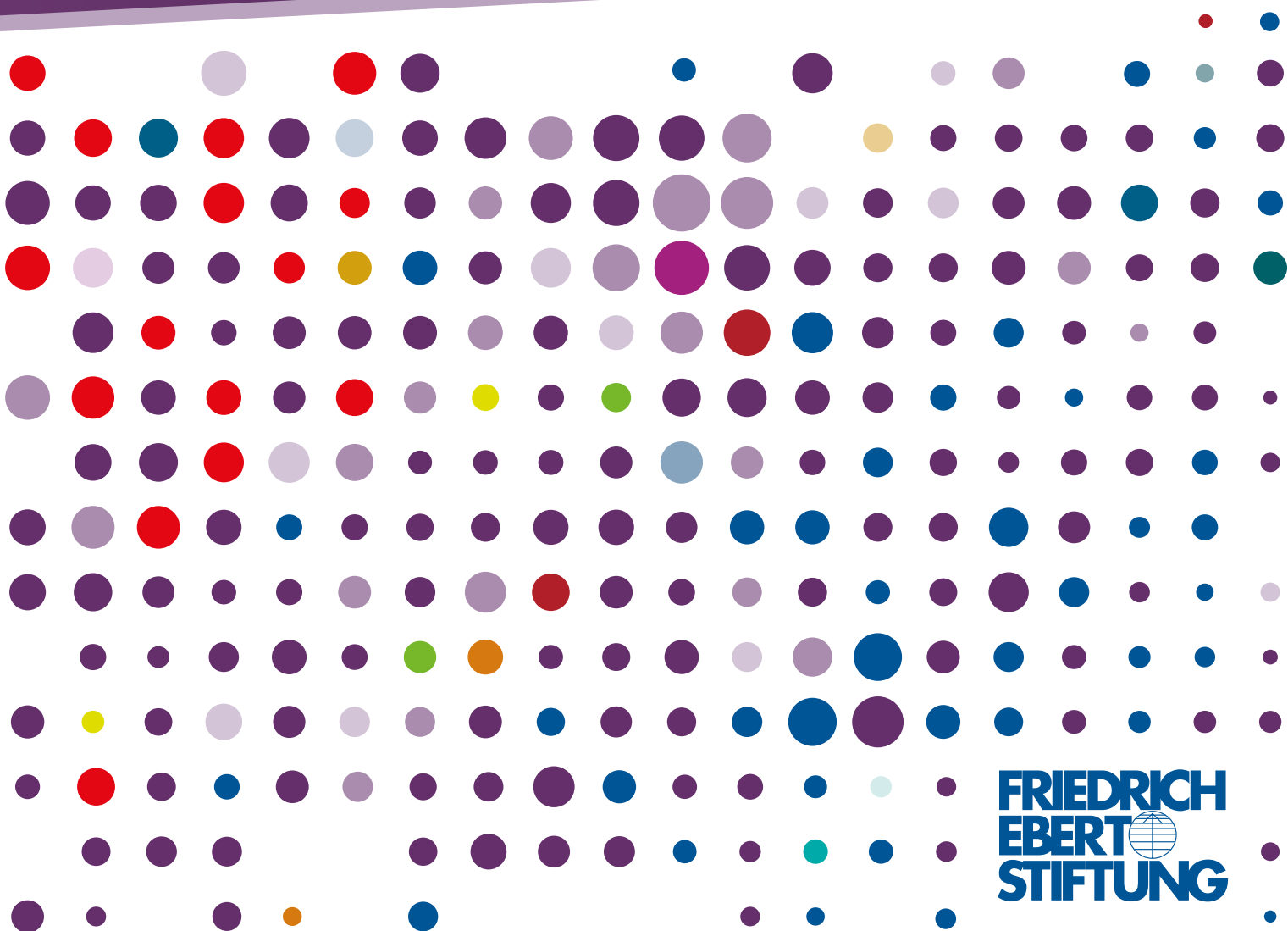

STUDIUL DESPRE TINERII DIN ROMÂNIA 2018/2019

FRIEDRICH-EBERT-STIFTUNG

Friedrich-Ebert-Stiftung (FES) este cea mai veche fundație politică germană, ale cărei origini social-democrate datează încă din 1925. Activitățile sale se concentrează pe promovarea valorilor centrale ale social-democrației – libertate, dreptate și solidaritate. Aceste valori ne asigură legătura atât cu social-democrația, cât și cu sindicatele libere. Prin intermediul birourilor noastre din cele peste 100 de țări, fundația sprijină drepturile omului și o politică de cooperare pașnică, promovează democrația, structurile sociale și constituționale, precum și o societate civilă puternică și o mișcare sindicală liberă. Fundația este activ implicată în promovarea unei Europe sociale, democratice și competitive în procesul de integrare europeană.

« STUDIILE FES DESPRE TINERII DIN EUROPA DE SUD-EST 2018/2019 »

« Studiile FES despre tinerii din Europa de Sud-Est 2018/2019 » reprezintă un proiect internațional de cercetare desfășurat simultan în zece state din Europa de Sud-Est : Albania, Bosnia și Herțegovina, Bulgaria, Croația, Kosovo, Macedonia, Montenegro, România, Serbia și Slovenia. Scopul studiului este identificarea și analiza valorilor, atitudinilor și comportamentelor tinerilor în societatea contemporană.

Datele studiului au fost culese la începutul anului 2018 ; peste 10,000 de persoane cu vârsta cuprinsă între 14-29 de ani din cele zece state menționate au participat la sondaj. Cercetarea a acoperit un spectru larg de întrebări legate de valorile, credințele, dar și experiențele și aspirațiile tinerilor în diverse domenii, cum ar fi educația, ocuparea, participarea politică, familia, timpul liber și utilizarea mijloacelor de comunicare. Rezultatele cercetării empirice sunt incluse în zece studii naționale și un studiu regional, publicate în limba engleză și în limbile naționale.

STUDIUL DESPRE TINERII DIN ROMÂNIA 2018/2019

Gabriel Badescu, Daniel Sandu, Daniela Angi, Carmen Greab

1	Introducere	3
2	Context socioeconomic	7
3	Familie, societate și încredere socială	21
4	Educația și ocuparea forței de muncă	37
5	Stil de viață și timp liber	49
6	Religie și spiritualitate	55
7	Democrație și atitudini sociopolitice	63
8	Concluzii	77
	Bibliografie	80
	Note de subsol	81
	Lista graficelor	82
	Lista tabelelor	83

1

INTRODUCERE

De ce ne interesează atitudinile și comportamentul tinerilor? Studiarea lor este importantă pentru că vârsta este un predictor puternic pentru o gamă largă de convingeri, cunoștințe și comportamente și pentru că adolescenții și tinerii adulți au tendința de a se schimba mai repede atunci când se schimbă condițiile externe. În același timp, este important să știi cine sunt tinerii din prezent pentru a anticipa câte ceva din parcursul lor pe durata vieții și, prin însumare, viitorul societății. Un exemplu în acest sens sunt cercetările care arată că tinerii care au participat la protestele împotriva războiului din Vietnam au continuat să participe și ulterior la proteste, mai mult decât restul populației (Jennings, 2002). Însă nu toate tipurile de comportamente rămân stabile pe parcursul întregii vieți. Se spune că Winston S. Churchill ar fi afirmat că cine nu este liberal la 20 de ani nu are inimă, dar cine încă este liberal la 40 de ani nu are minte. Cu mici variațiuni, acest aforism a fost atribuit lui Benjamin Disraeli, regelui Oscar II al Suediei, lui George Bernard Shaw, George Clemenceau și multor alora,¹ reflectând convingerea larg răspândită că oamenii își schimbă opiniile politice și sociale pe măsură ce avansează în vârstă, dar și faptul că există un tipar pronunțat al ciclului de viață. În ce măsură sunt aceste opinii sprijinite de cercetări empirice? Se pare că depinde. Sunt autori care susțin că tiparele atitudinale ale adolescenților rămân relativ stabile pe tot parcursul ciclului vieții, pe când alții argumentează că răspunsurile oferite de adolescenți la sondajele politice au o valoare predictivă redusă atunci când este vorba despre atitudinile și comportamentele viitoare ale acestora. Marc Hooghe și Britt Wilkenfeld au abordat această întrebare examinând încrederea politică, atitudinile față de drepturile imigranților și comportamentul electoral în opt țări europene și au constatat că tiparele la nivel de țară în ceea ce privește încrederea politică și atitudinile față de drepturile imigranților sunt bine conturate până la vârsta de 14 ani (Hooghe și Wilkenfeld 2013). Cu toate acestea, stabilitatea relației dintre intenția de vot și comportamentul la vot a fost mult mai redusă.

Deși persistența atitudinilor și comportamentelor politice ale adolescenților de-a lungul vieții constituie o preocupare însemnată în domeniul psihologiei dezvoltării, cercetarea empirică are anumite limitări inerente. Una dintre probleme este aceea că numai o proporție foarte mică a studiilor privind tinerii include societăți neoccidentale. O altă limitare derivă din faptul că contextele din trecut ale socializării tinerilor diferă substanțial de cele din prezent, ceea ce înseamnă că studiile longitudinale de durată, ideale din punct de vedere metodologic, riscă să conducă la rezultate perimate.

Acest studiu oferă un răspuns ambelor tipuri de probleme. Are la bază date obținute în urma unei anchete efectuate pe un eșantion reprezentativ pentru locuitorii între 15–29 de ani din România, și face parte dintr-o cercetare comparativă vastă, care include alte nouă țări din sud-estul Europei, o regiune insuficient cercetată, cu date și analize sistematice deficitare: Albania, Bosnia și Herțegovina, Bulgaria, Croația, Kosovo, Macedonia, Muntenegru, Serbia și Slovenia. Analizele sunt structurate după patru categorii de teme: (1) educație și ocuparea forței de muncă, (2) statut socioeconomic și mobilitate, (3) atitudini sociopolitice și implicare politică, (4) viață de familie și timp liber.

În același timp, România prezintă mai multe caracteristici care justifică din plin importanța studierii tinerilor săi cetățeni. În primul rând, societatea se confruntă cu riscuri democratice semnificative. Există un consens asupra faptului că Europa a intrat într-o „recesiune democratică” în care democrațiile noi și vechi deopotrivă au căzut victimă unui „puternic contracurent autoritar” (Diamond 2014, Mudde 2013). În Europa, guvernele Ungariei, Poloniei, Slovaciei și Austriei au înglobat politici naționaliste și ale noii drepte care se infiltrează în instituțiile politice ale acestora (Greskovits 2015). În al doilea rând, avântul politicilor iliberale coincide, la nivel mondial, cu creșterea inegalității veniturilor (Piketty, 2014; Keeley, 2015), iar literatura de specialitate susține că inegalitatea este dăunătoare guvernării democratice atât în sistemele politice dezvoltate, cât și în cele post-tranziție (Fukuyama, Diamond și Plattner 2012). România nu a fost imună la presiunile către o guvernare

democratică iliberală în fața inegalității economice. În timp ce Uniunea Europeană a cunoscut o relativă stabilitate în ceea ce privește distribuția veniturilor, cu un coeficient Gini mediu de aproximativ 30,0 timp de un deceniu, coeficientul Gini mediu pentru România în aceeași perioadă a fost 35,2, ultima valoare înregistrată fiind 37,4 – în 2015 (Comisia Europeană 2017). În anii '90, coeficientul Gini pentru România a fost egal cu cel al Suediei: 22,7. Dacă se utilizează raportul dintre quintila superioară și cea inferioară (S80/S20) ca unitate de măsură alternativă, România (= 7,2) depășește semnificativ media europeană și este una dintre țările cu cele mai pronunțate inegalități dintre cele 28 de state membre. În al treilea rând, sărăcia și inegalitatea sunt chiar mai pronunțate în rândul tineretului din România (Bădescu și Sum 2015). Indicatorul *tineri care nu sunt nici angajați, nici nu își continuă educația sau formarea profesională* (NEET), care corespunde procentului din populația de o anumită vârstă și de un anumit sex care nu este încadrată în muncă și nici nu urmează o formă de învățământ sau de formare profesională, arată că tineretul din România se confruntă cu una dintre cele mai dificile tranziții de la educație la viața activă dintre toate statele membre UE (figura 1.1).

Cazul României este neobișnuit prin faptul că ocupă locul doi în privința diferențelor dintre nivelurile educaționale (după Malta), în România rata NEET în rândul persoanelor care au absolvit un nivel educațional intermediar fiind de 6 ori mai mare decât în rândul celor care au absolvit învățământ superior. De asemenea, România prezintă una dintre cele mai mari diferențe între mediul urban și cel rural, cu o distanță de 12,6 puncte procentuale.

Nu în ultimul rând, o altă întrebare vizează intensitatea și eficiența participării politice a tinerilor. Paradoxul unei societăți care a înregistrat cea de-a doua cea mai mare rată a creșterii economice dintre țările UE în ultimii 20 de ani, dar ai cărei cetățeni se numără printre cei care se confruntă cu cele mai precare condiții, poate fi explicat, într-o oarecare măsură, printr-o distribuție foarte neobișnuită pe categorii de vârstă, rezultatul unei legi din 1966 prin care se interzicea avortul și care a condus la dublarea numărului de nou-născuți timp de câțiva ani, urmată de un nivel redus al natalității și un nivel înalt al emigrării după 1990. Datele reprezentate în figura 1.2. arată că proporțiile pentru tineri sunt mult mai mici decât cele pentru cetățenii de vârstă mijlocie, în special în raport cu categoria de vârstă a persoanelor între 40 și 50 de ani.

O proporție mai redusă din populația totală înseamnă o reprezentare politică mai slabă, aspect reflectat în politicile care tind să ignore acest segment al populației. Participarea politică a tineretului are potențialul de a amplifica această reprezentare și, astfel, de a compensa dezavantajul demografic. Cu toate acestea, generațiile tinere sunt adesea descrise ca fiind neimplicate în politică, apatice și lipsite de interes față de aspectele publice (Quintelier 2007). O perspectivă alternativă este că tinerii nu sunt în mod necesar mai puțin activi decât generațiile mai în vârstă, însă ceea ce diferă este preferința acestora pentru anumite tipuri și canale de participare (Hooghe & Boonen 2016; Stolle & Hooghe 2005). Astfel de preferințe își pot avea originea în modul specific în care tinerii înțeleg spiritul civic și modalitățile pe care le au, ca cetățeni, de a influența deciziile publice (Dalton 2008). Dezvoltarea comunicării prin internet și rețele de socializare oferă tineretului noi

FIGURA 1.1: Tineri care nu sunt nici angajați, nici nu își continuă educația sau formarea profesională, cu vârste cuprinse între 15-29 de ani (rate NEET)

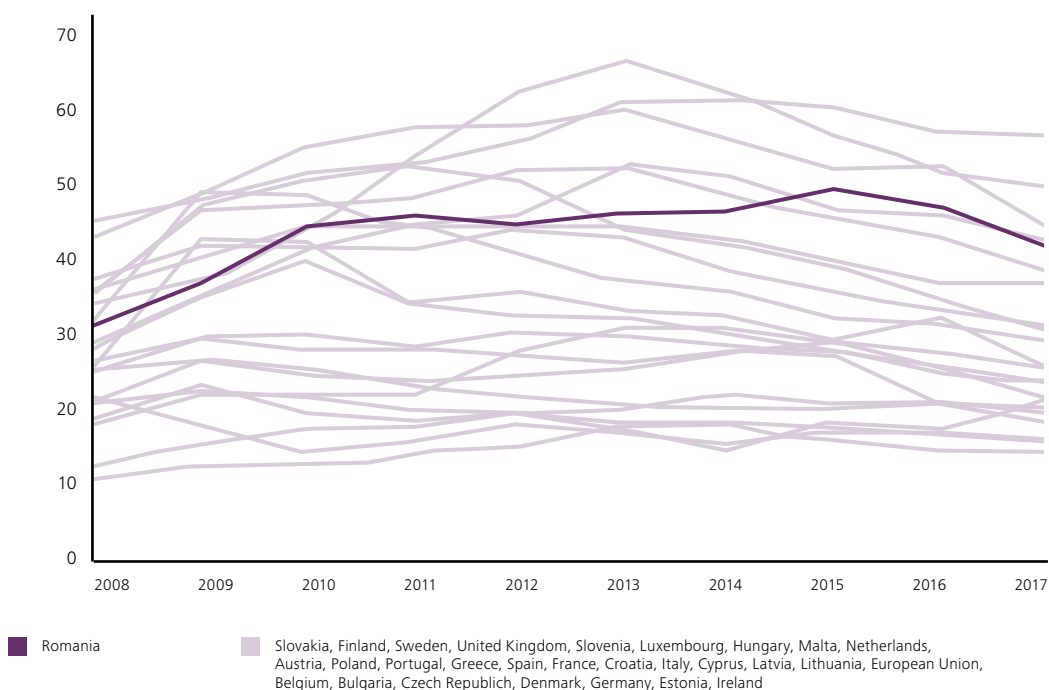
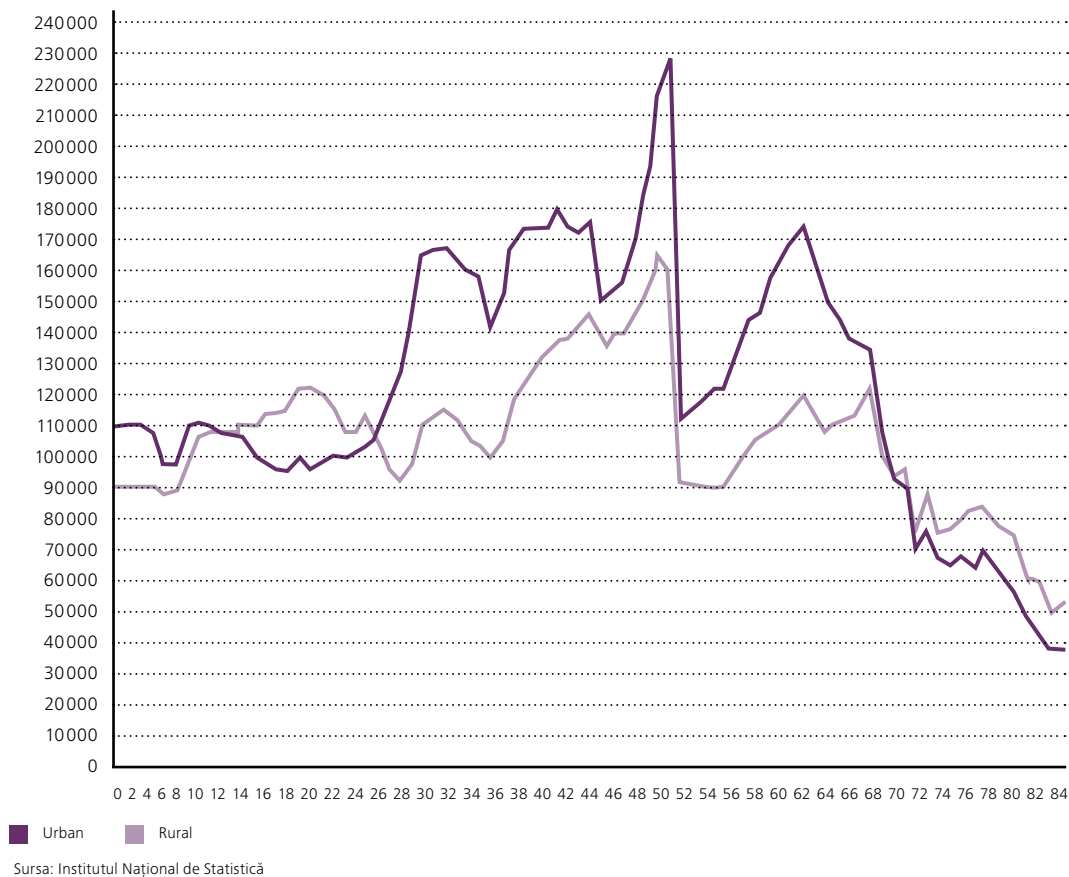

FIGURA 1.2: Populația după vârstă și mediu de locuire urban/rural la 1 ianuarie 2017

posibilități de a deveni activ online sau de a-și consolida participarea offline cu activism prin intermediul internetului (Vissers & Stolle 2014). Suplimentar, implicarea în proteste politice reprezintă o zonă importantă unde tinerii sunt în mod special vizibili (Burean & Bădescu 2014).

Ne propunem prin acest studiu să contribuim la toate aceste debateri concentrându-ne asupra tinerilor români. Prin evaluarea atitudinilor, normelor, valorilor și comportamentului lor, vom evalua în ce măsură schimbul de generații este un proces esențial care determină schimbări sociale și politice, și ce prevestește pentru viitorul democrației în România.

2

CONTEXT SOCIOECONOMIC

Este important să studiem tinerii pentru că ne putem forma o idee despre viitorul unei țări, dar și despre modul în care țara respectivă își tratează populația cea mai vulnerabilă în prezent. Subiectul este important nu numai pentru a obține o imagine asupra disparităților existente în rândul tinerilor, ci și pentru că, după cum indică cercetările academice atât în România, cât și în alte țări, nivelul socioeconomic al tinerilor, pe măsură ce se dezvoltă, constituie unul dintre factorii cei mai importanți în descrierea dezvoltării economice, sociale și politice a acestora pe parcursul vieții (Jennings și Niemi 1974; Niemi, Hepburn și Chapman 2000; Chetty et al. 2014). Contextul socioeconomic de azi poate influența în mare măsură nu numai convingerile și atitudinile de azi, ci și pe cele din viitor.

Mai exact, cercetările în privința socializării au arătat că contextul socioeconomic în care se află tinerii în timpul „vârstei sensibile”² va determina în mare măsură multe dintre convingerile și atitudinile pe care le vor avea aceștia tot restul vieții (Neundorf și Smets 2017). Din acest motiv, trebuie identificate și în cazul României mecanismele sociale care conectează anumite convingeri sociale, economice sau politice de contextul societal mai larg sau de trăsături individuale. O înțelegere mai eficientă a unor astfel de efecte ale socializării ar putea contribui la conturarea unui răspuns mai convingător la eterna întrebare: prin ce este România diferită? Generația studiată aici este, de asemenea, relevantă pentru România postcomunistă și transformarea instituțională și societală inerentă a acesteia. Respondenții cei mai în vârstă incluși în studiul nostru s-au născut în 1989, la sfârșitul regimului comunist, pe când cei mai tineri s-au născut în 2004, când perspectiva includerii României în NATO și Uniunea Europeană devenise certitudine.

Din această perspectivă, studiul general al tinerilor și societății ne oferă două beneficii importante: 1. O mai bună înțelegere a efectului vârstei sau a modului în care respondenții de o anumită

vârstă interacționează cu contextul socioeconomic și 2. Un efect generațional/de cohortă, sau modul în care o anumită generație de respondenți care au fost supuși unor tipuri similare de socializare ar fi putut dezvolta un anumit set de atitudini sau convingeri sociale.

Având în vedere că cercetarea în acest domeniu este încă relativ într-un stadiu incipient în România, prezentul capitol își propune să exploreze unele dintre mecanismele identificate în literatura internațională despre socializare în contextul românesc, cum ar fi efectele cuantificării subiective și obiective a bunăstării, temerilor și speranțelor, religiozității și, în sfârșit, subiectul extrem de relevant al migrației. Pentru că, în ultimii ani, România a fost una dintre țările cele mai expuse la fluxurile migratorii din Uniunea Europeană, studierea tineretului și a determinanților migrației constituie una dintre cele mai relevante teme de cercetare în această țară.

DIFERITE TIPURI DE BUNĂSTARE ÎN ROMÂNIA

Sondajul include cuantificări multiple ale bunăstării financiare, una dintre ele relativă, concentrându-se asupra unei comparații între propria persoană și o medie percepută, pe când alta se concentrează asupra unei definiții a bunăstării la nivel de familie asemănătoare celei folosite de Eurostat, după tipuri de cheltuieli.

După cum ne așteptam, indicatorul relativ are o distribuție aproape perfect normală, majoritatea respondenților plasându-se la nivelul mediu, în timp ce indicatorul bunăstării familiale sugerează că peste 80% dintre familii consideră că au suficienți bani pentru a putea acoperi cheltuielile pentru plata facturilor, mâncare și haine.

FIGURA 2.1 A: Structura obiectivă și subiectivă a bunăstării în funcție de regiune și vârstă

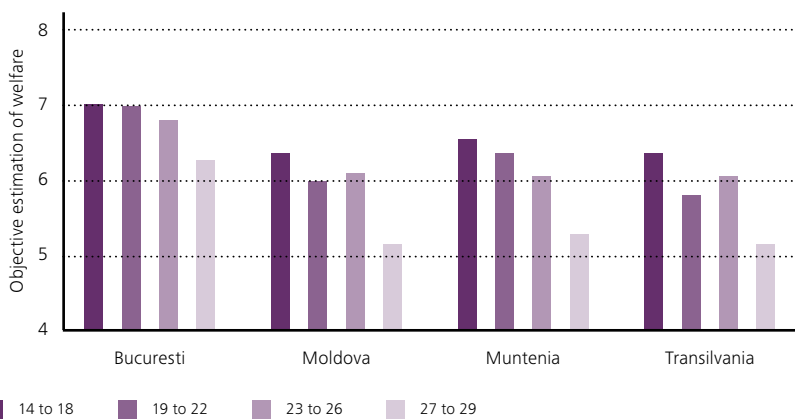
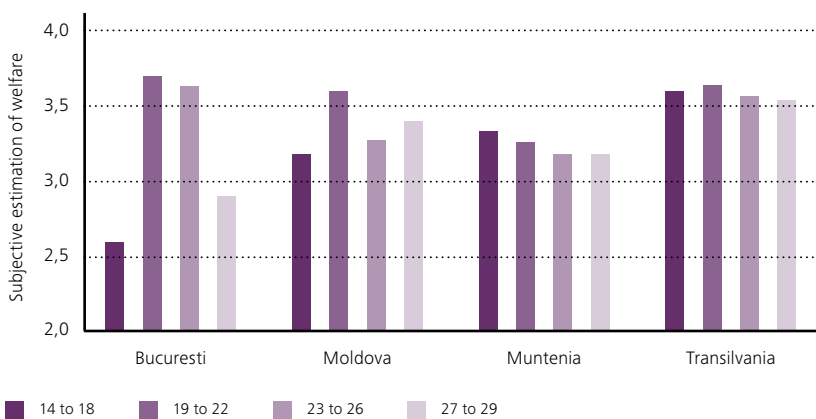

FIGURA 2.1 B: Structura obiectivă și subiectivă a bunăstării în funcție de regiune și vârstă

Dincolo de acești indicatori, cercetarea noastră oferă, de asemenea, un indicator mai obiectiv al deținerii de bunuri, care este diferit de cei doi indicatori de mai sus. Acest indicator este inspirat de indicatorii Eurostat privind lipsurile materiale și măsoară câte dintre următoarele bunuri deține gospodăria respondentului: 1. O casă sau un apartament; 2. Un telefon mobil; 3. Un computer personal; 4. O conexiune la internet acasă; 5. O bicicletă; 6. O motocicletă; 7. Aer condiționat; 8. O mașină de spălat vase; 9. O mașină de spălat; 10. Un automobil³.

Distribuirea bunurilor în rândul populației pare să fie relativ uniformă, cu aproximativ 20% dintre toți cei în vârstă de 14–29 ani locuind în gospodării cu mai puțin de cinci dintre bunurile incluse în sondaj. Indicatorul bunurilor este chiar mai puțin corelat cu oricare dintre cei anteriori, cu niveluri de corelare de aproximativ 0,16, ceea ce indică faptul că autoevaluarea propriei bogății din punct de vedere financiar este asociată cu mai mulți factori decât simpla deținere de bunuri. În schimb, există un sentiment al sărăciei care are legătură mai curând cu o comparație inerentă cu alte persoane din comunitate, precum și cu originea socială și de aspirațiile respondentului.

Diferențele dintre cele două sunt clar evidențiate în figura 2.1. Putem observa că accesul obiectiv la bunuri tinde să scadă odată

cu trecerea timpului, pe măsură ce tinerii se mută din locuința familiei, unde beneficiau de bunăstarea familiei, pentru a-și întemeia propria gospodărie sau familie. Acest acces mai scăzut la bunuri odată cu trecerea timpului pare să se manifeste în cea mai mică măsură în București, de departe cea mai bogată regiune a țării și unul dintre principalele centre universitare din România. Tinerii din alte regiuni tind să se mute în orașele cele mai mari din regiune sau în București, ceea ce face ca persoanele rămase unde s-au născut după o anumită vârstă să pară semnificativ mai puțin prospere.

Pe de altă parte, estimările subiective privind bunăstarea par a fi mai stabile în timp/în funcție de etapele maturizării, ceea ce susține, de asemenea, ideea că estimarea subiectivă a bunăstării nu implică numai accesul imediat la bunuri materiale. Singura excepție de la această regulă pare a fi Bucureștiul, care prezintă o variație mai mare. Totuși, această variație nu este semnificativă statistic, aspect care ar putea fi explicat mai ușor prin rata mare de variație a populației din București, în special după vârsta de 20 de ani.

Într-adevăr, factorul cel mai puternic care impune aceste diferențe de bunăstare nu este vârsta, ci nivelul de educație al părinților. Modelele de regresie arată cu un nivel de semnificație ridicat

FIGURA 2.2 A: **Bunăstarea obiectivă și subiectivă, în funcție de țară**

Reprezentări obiective ale bunăstării

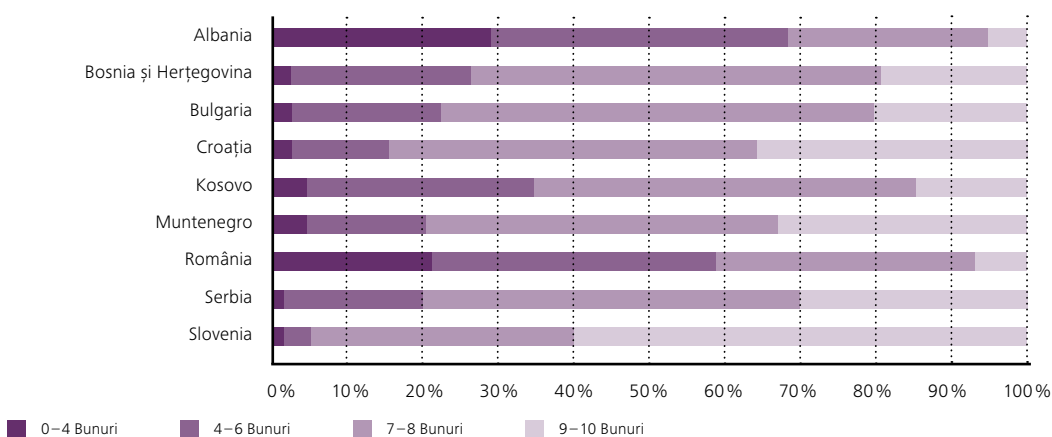
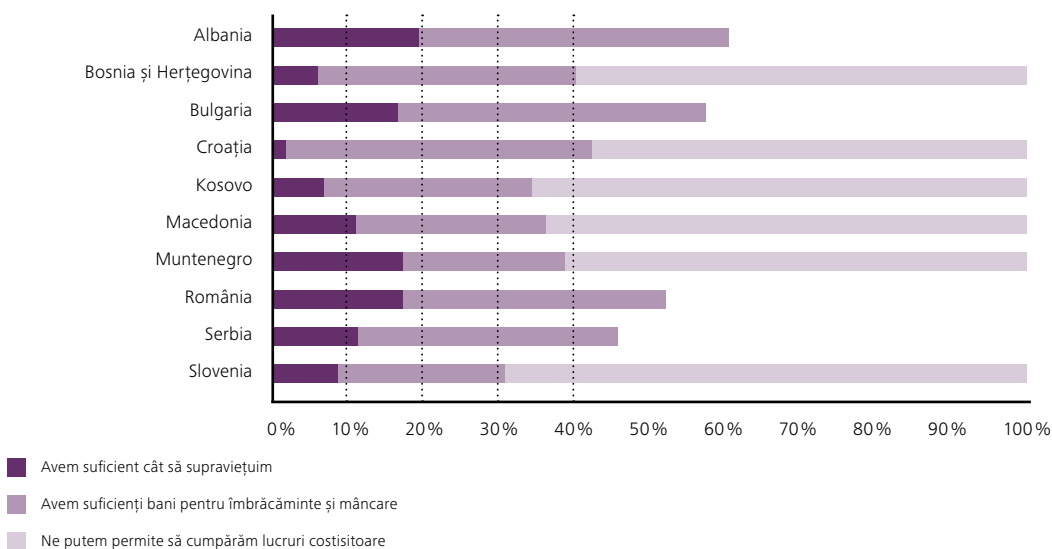

FIGURA 2.2 B: **Bunăstarea obiectivă și subiectivă, în funcție de țară**

Reprezentări subiective ale bunăstării

că tinerii în cazul cărora ambii părinți au un nivel educațional peste absolvirea liceului tind să fie mult mai prosperi, atât în termeni subiectivi, cât și obiectivi.

În ceea ce privește factorii care influențează diferențierea după nivelurile de bunăstare subiectivă și obiectivă raportate, factorii cei mai importanți și care atrag o diferențiere constantă par a fi dimensiunea localității și reușita educațională a părinților respondenților. Este foarte posibil ca acești doi factori să fie corelați, deoarece orașele mai mari tind să atragă persoane cu un nivel educațional superior, explicând astfel factorul de atracție a părinților cu un nivel educațional superior și accesul mai bun la bunuri, respectiv o estimare mai pozitivă a bunăstării subiective. Însă există anumite aspecte care trebuie evidențiate în această relație. Deși nivelul educațional al părinților are efecte asupra ambelor varietăți de bunăstare, aceste efecte sunt independente unul față de altul, după cum confirmă analiza de regresie. Cu alte cuvinte, este probabil că nivelul educațional al părinților are două tipuri de efecte

independente asupra estimării bunăstării unui respondent: 1. Părinții cu un nivel educațional superior tind să dețină mai multe bunuri, dar și 2. Părinții cu un nivel educațional superior socializează de așa manieră încât copiii lor simt un nivel superior de bunăstare, indiferent de câte bunuri dețin (Jennings și Niemi 2014; Chetty et al. 2011).

Un alt factor dinamic interesant de observat este cel care ține de efectul vârstei. Avansarea în vârstă pare să aibă un efect negativ asupra bunăstării obiective, însă un oarecare efect pozitiv asupra bunăstării subiective (ceea ce este, de asemenea, semnificativ în analizele de regresie). În termeni mai simpli, în timp ce respondenții mai în vârstă tind să dețină mai puține bunuri, în special atunci când întemeiază o nouă gospodărie, cu cât devin mai independenți, aceștia tind să se considere mai puțin săraci.

O altă constatare extrem de importantă ilustrată de aceste rezultate este faptul că sărăcia (atât obiectivă, cât și subiectivă) pare să fie caracteristică nu numai pentru zonele rurale (populație

sub 5000 de persoane), ci și pentru orașele mici și foarte mici (atât 5.000–10.000 de persoane, cât și 10.000–100.000 de persoane).⁴ Deși această constatare nu este în mod necesar o noutate, în special în cadrul cercetărilor privind sărăcia în fostele țări comuniste, ea confirmă că măsurile antisărăcie sunt necesare nu numai în România rurală, ci și în orașele mai mici, dintre care multe au fost avansate în mod artificial de la rang de sat pentru a se atinge o rată mai mare de urbanizare (Comisia Europeană 2017; Banca Mondială 2018; Tesliuc, Grigoras și Stanculescu 2015). În timp ce aproximativ 25 % din populația cu vârste cuprinse între 14–29 de ani locuiește în sate care numără mai puțin de 5000 de locuitori, alți 37 % dintre cei aparținând acestui segment al populației locuiesc în orașe sau orașe mici cu 5000–10.000 de locuitori.

După cum se observă din comparația între țări ilustrată în figura 2.2., se pare că poate fi generalizată constatarea că bunăstarea obiectivă și cea subiectivă nu sunt aliniate. În timp ce respondenții din România, Bulgaria și Albania se consideră semnificativ mai săraci decât respondenții din alte țări, cifrele care descriu nivelul PIB/locuitor arată că nu aceasta este situația reală, nivelul din Kosovo și Macedonia fiind semnificativ mai redus. În mod clar, estimările subiective ale bunăstării merg dincolo de condițiile economice reale și sunt, de asemenea, corelate cu factori culturali distincți, precum mândria sau dezirabilitatea. Se poate considera că ipoteza conform căreia reprezentările subiec-

tive ale venitului sunt corelate cu nivelul de inegalitate al țării trece primul test empiric, Bulgaria, România, Croația și Slovenia clasându-se exact conform celor mai recente evoluții ale raportului dintre cvintila superioară și cea inferioară care măsoară inegalitățile în distribuția veniturilor. Sunt necesare cercetări mai aprofundate pe această temă pentru a valida mai departe această ipoteză.

Pe de altă parte, putem constata că nici reprezentarea grafică a bunăstării obiective nu se aliniază pe deplin cu cifrele reprezentând valoarea PIB/locuitor, deși variațiile par mult mai limitate în acest caz.

PERSPECTIVE LA NIVEL PERSONAL ȘI SOCIAL PRIVIND VIITORUL

Inerentă în discuția despre situația socioeconomică a tinerilor este discuția privind așteptările acestora pentru viitor. Aici, cercetarea noastră identifică trei tipuri diferite de așteptări generale: așteptările respondenților legate de ceea ce le va aduce viitorul, personal; ce are de oferit viitorul pentru țară, în general; și ce rezervă viitorul pentru oamenii din România. Aceste trei tipuri diferite de așteptări ne permit să înțelegem mai bine dinamica tinerilor și implicarea și așteptărilor acestora pentru viitor.

TABELUL 2.1: **Perspectivă privind viitorul la nivel de populație, de societate și personal**

	Cum vezi situația economică a Românilor în viitor	Cum vezi viitorul societății românești în general?	Cum vezi viitorul tău personal?
Mai rău decât acum	32	28	4
La fel ca acum	31	26	16
Mai bine decât acum	37	46	80

Datele din tabelul 2.1. arată că există o diferență semnificativă între cele trei perspective privind viitorul. În timp ce tinerii cred că viitorul lor personal se va îmbunătăți, aproape cu siguranță, aceștia sunt mai puțin siguri când este vorba despre viitorul țării sau al poporului. Această diferență, deși este un semn sigur de încredere în forțele proprii, se traduce și printr-o temere a tinerilor că aspirațiile lor îi pot împinge să părăsească țara sau, cel puțin, să se detașeze de realitățile întregii societăți românești (Tesliuc, Grigoras și Stanculescu 2015). Această constatare confirmă bine-cunoscutul diagnostic economic care afirmă că dezvoltarea României este inegală, cu câteva centre urbane universitare majore care s-au dezvoltat în ritm mai rapid decât orice altă regiune din Europa, și restul țării, care a avut tendința de a deveni mai sărac, cu populație mai îmbătrânită și încă se bazează excesiv pe agricultură și industria cu productivitate redusă (Tesliuc et al. 2014; Hanley 2000; Sandu et al. 2004).

Chiar dacă cei mai mulți tineri se așteaptă ca viitorul lor să se îmbunătățească, există diferențe semnificative în cadrul aceluiași grup, cea mai notabilă fiind corelată cu aspirațiile educaționale. Doi factori importanți care influențează așteptările tinerilor privind

viitorul sunt venitul subiectiv și vârsta. Cei care tind să se considere săraci și incapabili să facă față cheltuielilor sunt, după cum era de așteptat, mai puțin încrezători în viitorul propriu. Același lucru este valabil și pentru cei, obiectiv, mai puțin înstăriți. După cum ne așteptam, categoria cu cel mai redus nivel de speranță în viitor este categoria cea mai săracă. În plus, un alt factor diferențiator în ceea ce privește încrederea în viitor pare a fi vârsta. În timp ce persoanele cu vârsta de până la 22 de ani par mai încrezătoare în viitorul lor, optimismul pare să se topească odată cu trecerea timpului – chiar dramatic după vârsta intrării pe piața muncii. Tinerii cu vârste cuprinse între 27–29 de ani, deși sunt încă optimiști, în general, sunt, în medie, mult mai temperați în optimismul lor față de cohortele mai tinere.

După cum putem observa din tabelul 2.2., cazul României nu pare a fi unic în regiune. Majoritatea tinerilor din țările incluse în studiu raportează că își văd viitorul personal ca fiind mult mai bun decât prezentul. Mai mult, această convingere pare a fi mai puternică în țări aflate în prezent într-o situație mai disperată, precum Kosovo, Serbia și Muntenegru. Constatăm un efect asemănător al evoluției actuale asupra evaluărilor privind viitorul țării, ca întreg,

deși – ca și în cazul României – se pare că tinerii sunt mult mai convingși că situația lor proprie se va îmbunătăți decât că se va îmbunătăți situația generală a țării. După cum putem observa, tinerii din Albania și Kosovo par mult mai încrezători că țările lor o vor duce mult mai bine în viitor. Singurele țări unde respondenții par să nu fie foarte convingși de viitor sunt Slovenia, o țară care deja a atins niveluri ale dezvoltării egale cu ale Europei occidentale, și în care pare improbabilă o continuare a dezvoltării în același

ritm, și Macedonia. Deși motivele acestei reticente față de viitorul Macedoniei sunt, probabil, complexe, acestea pot fi, de asemenea, legate de disputa privind numele țării (la momentul colectării datelor pentru prezentul studiu) cu Grecia, care a împiedicat în trecut acest mic stat balcanic să inițieze negocieri pentru a deveni membru NATO și UE. De asemenea, Serbia și Bosnia & Herțegovina par a fi relativ sceptice în privința viitorului țării, din motive ce au de-a face, cel mai probabil, cu problemele politice interne și regionale.

TABELUL 2.2: **Perspectivă privind viitorul personal, național și la nivel de populație, în funcție de țară**

	Albania	Bosnia și Herțegovina	Bulgaria	Croația	Kosovo	Macedonia	Munte-negru	România	Serbia	Slovenia	Total
Cum vezi viitorul tău personal peste 10 ani?											
Mai rău decât acum	1,7	3,1	2,1	1,8	2,5	2,8	2	3,5	1,9	2,5	2,4
La fel ca acum	8,8	13,4	14,9	27,7	7	12,4	5,9	16,2	6,8	12,8	13,3
Mai bine decât acum	89,5	83,5	82,9	70,5	90,5	84,8	92,1	80,3	91,3	84,7	84,4
Pearson chi2(18) = 397,3634 Pr = 0,000											
Cum vezi viitorul țării tale, în general?											
Mai rău decât acum	16,2	19,8	13,7	11,5	9,8	25,6	20,7	28,1	27,4	37,2	20,3
La fel ca acum	24,2	36,4	28	39,9	20,6	35	22,5	26,4	28,8	36,1	30,3
Mai bine decât acum	59,4	43,7	58,3	48,6	69,6	39,5	56,8	45,6	43,8	26,7	49,5
Pearson chi2(18) = 714,2501 Pr = 0,000											
Cum vezi viitorul economic al oamenilor din țara ta?											
	Albania	Bosnia și Herțegovina	Bulgaria	Croația	Kosovo	Macedonia	Munte-negru	România	Serbia	Slovenia	Total
Mai rău decât acum	15,6	21,4	17,9	17,9	11,4	32,6	23,6	32,1	31,6	26,4	22,4
La fel ca acum	34,4	34,5	34,3	44	31,1	33,5	35,2	30,9	41,5	48	36,9
Mai bine decât acum	50	44,2	47,8	38,1	57,6	33,9	41,1	37	26,9	25,6	40,7
Pearson chi2(18) = 518,3648 Pr = 0,000											

ÎN CIUDA INCERTITUDINII PRIVIND VIITORUL, RESPONDENȚII SUNT MULȚUMIȚI

Nivelul de satisfacție față de diferite elemente ale vieții pare a fi nu numai relativ mare, ci și relativ uniform. Pe o scală de la 1 la 5, 1 însemnând deloc mulțumit și 5 foarte mulțumit, în general, nu mai 5% dintre respondenți își apreciază nivelul de satisfacție sub 3. Mai mult, nivelul mediu de satisfacție raportat pentru majoritatea categoriilor de răspuns este aproximativ 4 din maximum 5, cu excepția satisfacției față de locul de muncă, unde mulți respondenți au fost excluși pe motiv de șomaj sau de vârstă prea tânără.

TABELUL 2.3: **Nivelul de satisfacție față de diferite aspecte ale vieții**

Punctaj de la 1 la 5	Punctaj	Dev. std.
Satisfacție față de viața de familie	4,430902	0,8851019
Satisfacție față de propria educație	4,179437	0,9832599
Satisfacție față de prieteni	4,105465	0,9398405
Satisfacție față de locul de muncă*	3,928367	1,125177
Satisfacție față de viață, în general	4,34208	0,8082671

*dacă este cazul

Punctajele pentru nivelul de satisfacție par a fi în general mari și susțin un sentiment general de mulțumire personală. În general,

punctajele autoraportate privind nivelul de satisfacție tind să țină cont de acceptarea pe termen lung a contextului social sau economic al țării și o percepție reduționistă a propriilor neajunsuri. Astfel, de exemplu, deși constatăm niveluri înalte de satisfacție față de propria educație, respondenții au tendința de a se declara critici față de sistemul educațional românesc, spunând că este corupt și nu este bine adaptat. Nivelul de satisfacție autoraportat în aceste domenii este, de asemenea, consecvent cu individualismul și detașarea de nemulțumirile și problemele societății mai largi. În timp ce respondenții acceptă că această societate mai largă suferă de anumite slăbiciuni, pe care sunt foarte dispuși să le identifice și să le critice, consideră că ei au depășit aceste slăbiciuni, pentru a duce o viață relativ satisfăcătoare.

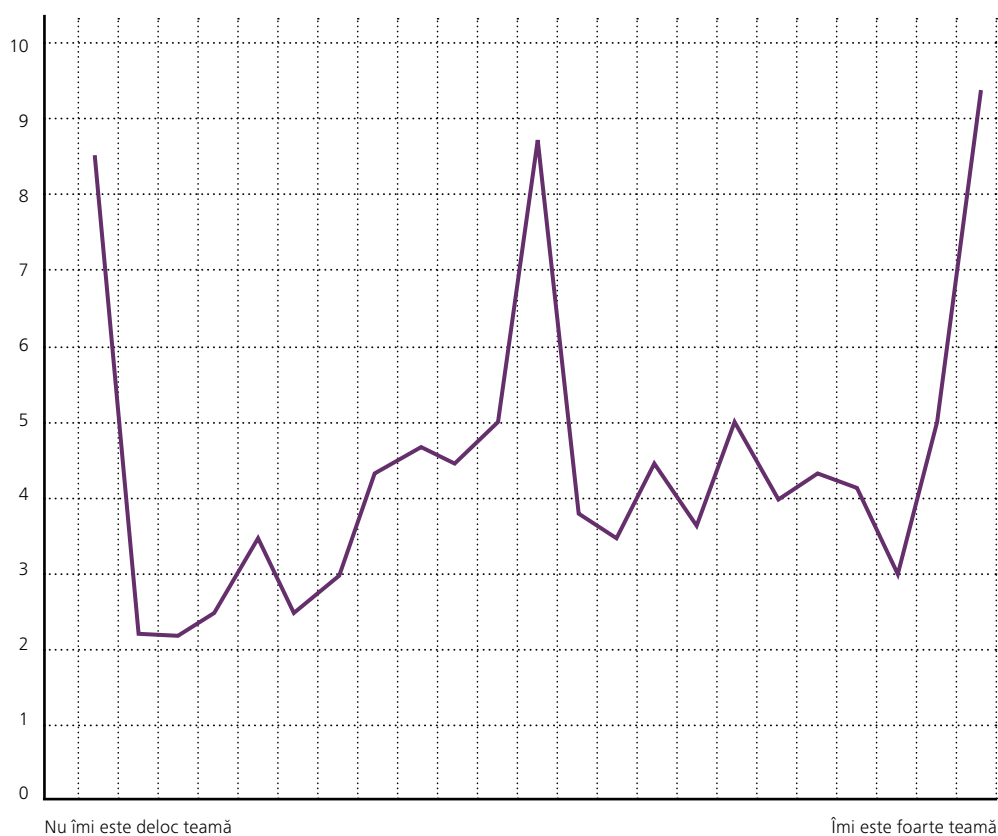
Din acest motiv, nu este în mod necesar surprinzător că sentimentele de satisfacție nu sunt structurate în funcție de niciuna dintre covariabilele majore pe care le luăm în calcul în prezentul raport.

FACTORUL TEAMĂ

În legătură cu analiza societală a tinerilor din România, cercetarea noastră a evaluat și nivelul de teamă a respondenților față de anumite teme. Aceste teme au fost selectate astfel încât să acopere o gamă largă de surse potențiale de teamă, precum: violen-

FIGURA 2.3: **Scara cumulativă a temerilor, procent din populație**

Indicatorul privind teama – scală cumulativă

ță, tâlhărie, boală, pierderea locului de muncă, terorism, război, schimbări climatice și poluare, sărăcie, migranți, nedreptate socială și corupție.

În figura 2.3., am inclus toate temerile și le-am proiectat în funcție de intensitate, pe o scală cumulativă. Respondenții au putut răspunde că le este teamă într-o oarecare măsură, ceea ce a însemnat punctajul 1, sau că le este foarte teamă, echivalentul punctajului 2. Graficul proiectează numărul de puncte de teamă pe axa orizontală și procentul din populație pe axa verticală. Prin urmare, putem vedea că avem două grupuri care se află la cele două extreme ale distribuției, cu aproximativ 8% dintre respondenți care afirmă că nu se tem deloc de niciunul dintre acele aspecte și aproximativ 9% aflați în extrema cealaltă a distribuției și declarând că se tem extrem de mult de fiecare dintre aspectele incluse în chestionar.

Restul distribuției pare conturată în formă de clopot, majoritatea respondenților plasându-se în mijloc, în zona de teamă moderată față de oricare dintre aspectele menționate. Este important să remarcăm aici că aproximativ 70% dintre respondenți afirmă că le este extrem de teamă de cel puțin unul dintre cele șapte aspecte incluse în chestionar.

TABELUL 2.4: **Punctaje individuale pentru teamă și deviația standard pentru populație**

Variabilă	Punctaj	Dev. std
Teama de violență	0,85	0,79
Teama de tâlhărie	0,90	0,81
Teama de terorism	0,92	0,85
Teama de imigranți	0,94	0,80
Teama de război	1,01	0,83
Teama de boală	1,12	0,83
Teama de șomaj	1,13	0,81
Teama de poluare/schimbări climatice	1,19	0,77
Teama de nedreptate socială	1,29	0,77
Teama de sărăcie	1,30	0,76
Teama de corupție	1,41	0,76

În ceea ce privește temerile cele mai relevante, putem observa din tabelul 2.4. că teama cel mai larg răspândită este teama de corupție, urmată îndeaproape de teama de sărăcie și de nedreptate socială.

PROBLEMA CORUPȚIEI

Indicatorii care au un punctaj mare marchează o vulnerabilitate potențială față de un discurs motivat politic bazat pe teamă. Cea mai puternică teamă identificată, teama de corupție, pare să fi fost alimentată și de protestele și mișcările sociale recente împotriva corupției din România. Pare a fi o teamă de corupție la nivel societal care este, de asemenea, corelată cu disponibilitatea de a accepta sau de a da mită, însă într-un grad mult mai mic decât ne

așteptam. După cum se poate vedea în tabelul 2.5., 50% dintre respondenții care cred că corupția este întotdeauna justificată raportează că se tem extrem de mult de corupție. În acest caz, ipoteza corupției ca problemă structurală în România este susținută de faptul că până și cei care ar avea toate motivele să o găsească justificabilă se tem de ea – prin urmare, este considerată mai mult sau mai puțin o trăsătură a societății, nu un comportament de care poți sau ar trebui să te dezbari.

TABELUL 2.5: **Teama de corupție în funcție de justificarea pentru acceptarea sau oferirea mitei**

În ce măsură ți-e teamă de corupție?				
	Deloc	Oarecum	Mult	Total
Total	16,3	25,2	58,5	100
Justificarea pentru acceptarea sau oferirea mitei				
Nu este niciodată justificată	15,4	23,9	60,7	100
2	13,8	29,2	56,9	100
3	12	33,3	54,6	100
4	21,5	23,1	55,4	100
Este întotdeauna justificată	34	17	49,1	100
Pearson chi2(8) = 20,5661 Pr = 0,008				

Datele noastre arată că teama de corupție constituie o problemă în special pentru respondenții care au aspirații educaționale mai înalte. Aproximativ două treimi dintre cei care intenționează să urmeze învățământul terțiar raportează că se tem foarte mult de corupție, comparativ cu numai 40% dintre cei care sunt interesați numai de învățământul secundar inferior sau profesional. Desigur, problema are legătură și cu eficacitatea economică. Respondenții care doresc să atingă un nivel educațional superior sunt mai bine integrați în societate și, prin urmare, depind în mod mai direct de funcționarea adecvată a acesteia, pe când respondenții care nu doresc să își continue educația sunt probabil mai puțin adaptați la societate și, în consecință, au nivel mai mic de teamă imediată față de modalitățile în care ar putea fi afectați de corupție.

PLANURI ȘI PERSPECTIVE DE EMIGRAȚIE

Migrația a constituit un aspect problematic în România încă de la căderea comunismului, însă importanța acestui fenomen a crescut masiv în ultimii ani. Conform unui raport ONU privind migrația internațională, aproximativ 3,4 milioane români au emigrat între 2007 și 2015, plasând țara pe locul doi la nivel mondial în ceea ce privește rata de creștere a emigrației între 2007 și 2015, după Siria. În mod clar, problemele României cu migrația au crescut foarte mult după aderarea țării la Uniunea Europeană, când cetățenii săi au putut să circule liber și să

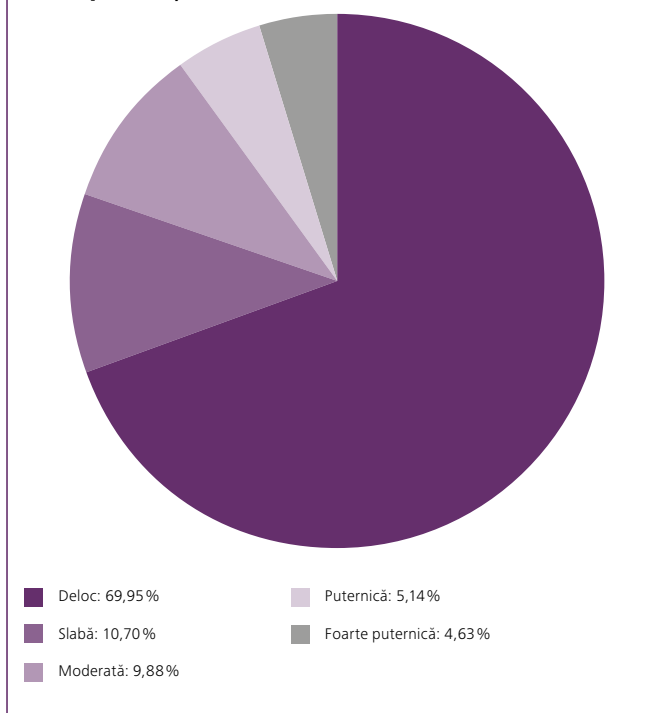
găsească un loc de muncă în orice stat membru (Sandu 2016; Sandu, Toth și Tudor 2018).

În fața sărăciei și a lipsei de oportunități din țară, mulți tineri au ales calea emigrației. De fapt, cercetări recente estimează că peste 80% dintre emigranții care au părăsit România erau la vârsta activă de maxim randament⁵. Literatura tradițională în domeniul migrației a stabilit că migrația tinde să se producă înainte de vârsta de 40 de ani, anumite studii din America de Nord indicând că intențiile migraționiste scad după această vârstă (Constant și Zimmermann 2013; Sherrod, Torney-Purta și Flanagan 2010). Totuși, motivul citat este adesea reprezentat de dificultățile birocratice sau juridice inerente ale tranziției, care, foarte probabil, constituie o preocupare mai redusă în rândul statelor membre ale Uniunii Europene.

Migrația constituie o temă extrem de importantă de discuție în societatea românească, deoarece amploarea acesteia și contextul mai larg al țării o fac extrem de importantă pentru domenii de studiu multiple. Cel mai adesea, migrația este studiată ca mecanism prin care forța de muncă românească se mută în străinătate, reducând astfel dimensiunea și capacitatea economiei naționale a României. În al doilea rând, migrația este studiată ca instrument antisărăcie, atât prin capacitatea sa de a oferi oportunități economice unor oameni care, altfel, se plasează în rândul celor mai marginalizate grupuri din România, cât și ca o funcție a banilor expediți în țară de lucrătorii români de peste hotare.

După cum putem observa în figura 2.4., aproximativ 70% din populația tinerilor români între 14–29 de ani nu doresc, în momentul de față, să se mute în altă țară. Comparativ cu 2014, această valoare pare să se fi modificat remarcabil, deoarece mai puțini români iau în considerare mutarea din țară. În timp ce, în 2014, aproximativ 60% dintre tinerii români doreau să plece din țară pentru o perioadă de peste 6 luni, în 2018, această valoare este de 30%. Această disparitate semnificativă ar putea fi cu ușurință atribuită faptului că România se afla încă într-o perioadă de constrângeri economice în 2014, iar acum a înregistrat deja mai mulți ani de creștere economică mai susținută, însă este posibil, de asemenea, să fie un efect de chestionar.

FIGURA 2.4: Intensitatea dorinței populației României de a părăsi țara

La o analiză mai atentă, datele noastre ne permit să înțelegem mai bine care sunt grupurile mai predispuse să planifice să migreze. Una dintre cele mai puternice relații ilustrate este aceea dintre vârstă și intenția de a emigra. Respondenții care fac parte din grupul de vârstă 14–19 ani au o probabilitate mult mai mare de a raporta că doresc să părăsească țara, dar această dorință pare să scadă cu vârsta. Evident, există cel puțin doi factori care explică acest declin: 1. Pe măsură ce avansează în vârstă, respondenții devin mai integrați în societatea românească și este mai puțin probabil să mai dorească să plece, indiferent de planurile lor anterioare; 2. Cu trecerea timpului, este mai probabil ca respondenții care doresc foarte mult să plece chiar să o facă, și să nu mai facă parte din grupurile noastre demografice.

Constatările cele mai interesante par a fi legate de bogăția respondenților care raportează că doresc să plece. După cum putem observa, poate contraintuitiv, datele indică faptul că este mai probabil ca respondenții care au acces mai mare la bunuri să raporteze dorința de a pleca. Nivelul de educație al părinților pare să aibă un efect asemănător, cu un nivel mai scăzut de semnificație statistică. Explicația acestei dinamici este probabil legată de particularitățile procesului decizional care face obiectul chestionarului. Este mai probabil ca respondenții din familii mai înstărite să dorească să plece, ca alegere personală ce are de-a face cu dezvoltarea, educația, oportunități de angajare mai bune sau alte aspecte. Respondenții din familii mai puțin înstărite au tendința de a pleca mai puțin ca alegere bine cântărită și planificată și mai curând ca necesitate generată de accesul inferior al acestora la locuri de muncă sau oportunități. De asemenea, tinerii cu posibilități limitate tind să aibă în mai mică măsură acces la limbi străine și la eficacitate birocratică, ceea ce îi descurajează să raporteze că

vor să migreze pentru perioade îndelungate de timp. În schimb, este mai probabil ca aceștia să migreze pentru perioade de timp mai scurte, în corelație cu anumite tipare sau oportunități profesionale în străinătate (Sandu 2016).

TABELUL 2.6: Intensitatea dorinței de a pleca în funcție de vârstă, regiune, deținerea de bunuri și nivelul de educație al părinților

Intensitatea dorinței de a părăsi România pentru o perioadă mai mare de 6 luni					
Total	Deloc	Slabă	Moderat	Puternică	Total
Grup de vârstă	54,8	18,1	14	13,1	100
14–18 ani	67,8	8,3	11,3	12,6	100
19–22 ani	72,8	9,8	8,7	8,7	100
23–26 ani	80,9	7,4	6,3	5,5	100
27–29 ani					
Pearson $\chi^2(9) = 45,24001$ Pr = 0,000					

Regiune					
București	62,5	8,3	13,9	15,3	100
Moldova	67,6	8,8	11,1	12,5	100
Muntenia	68,6	11,5	10,4	9,5	100
Transilvania	73,7	11,6	7,6	7	100
Pearson $\chi^2(9) = 12,7070$ Pr = 0,176					

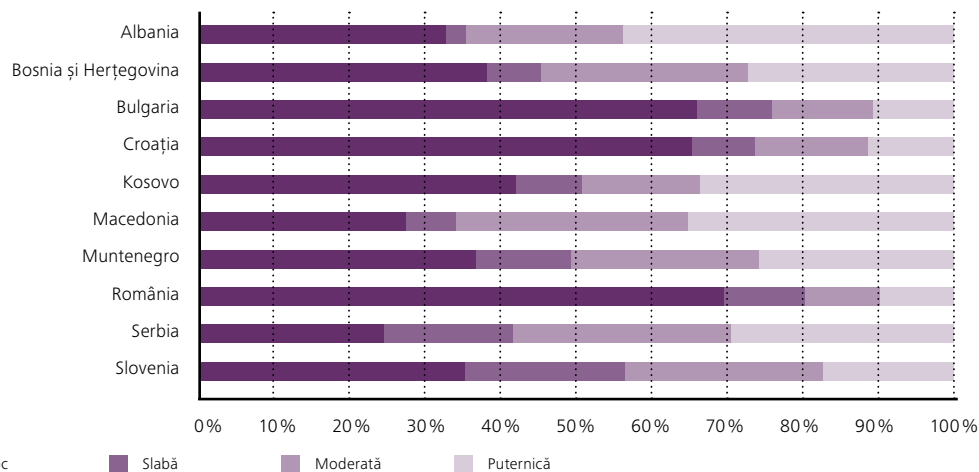
Scala deținerii de bunuri de consum – 10 puncte					
0–4 bunuri	84,6	6,2	3,1	6,2	100
4–6 bunuri	69,4	8,5	11,9	10,2	100
7–8 bunuri	66,2	14,6	9,2	9,9	100
9–10 bunuri	47,6	17,5	15,9	19	100
Pearson $\chi^2(9) = 45,3477$ Pr = 0,000					

Nivelul educațional al părinților					
Mai puțin decât liceal	75,5	9,4	7,7	7,3	100
Un părinte mai mult decât liceal	69,3	10,2	11	9,5	100
Ambii părinți mai mult decât liceal	60,7	16,2	10,3	12,8	100
Pearson $\chi^2(6) = 11,4183$ Pr = 0,076					

Mai mult, putem constata că tinerii români nu sunt singurii care doresc să migreze. De fapt, aceștia doresc să migreze în măsură mult mai mică decât tinerii din state care nu fac parte din Uniunea Europeană. În timp ce tinerii români care doresc foarte mult să plece totalizează aproximativ 10% din cohortă, această valoare atinge 44% în Albania și 35% în Macedonia și Kosovo (figura 2.5.). De fapt, cetățenii majorității statelor membre UE studiate aici par să prezinte o intenție subestimată de a emigra, deoarece în prezent se află într-o situație suficient de bună pentru a rămâne în țările de origine și a beneficia de creșterea economică anticipată după aderarea la UE.

Dinamica descrisă mai sus este confirmată și de întrebarea suplimentară pentru cei care pleacă, privind orizontul de timp în care planifică să părăsească țara. Desigur, putem să ne așteptăm că este mai probabil ca emigrația să se materializeze atunci când este planificată pentru un moment apropiat. Cu cât se amână mai mult momentul plecării, cu atât este mai puțin probabil să se concretizeze emigrația. Într-adevăr, după cum observăm în tabelul 2.6., respondenții mai tineri rar plănuiesc să plece în următoarele 6 luni până la doi ani, pe când respondenții mai în vârstă sunt în general hotărâți să plece curând. Deși femeile tind să raporteze o dorință de plecare similară ca intensitate cu cea a bărbaților, aceștia prezintă o probabilitate mai mare de a emigra. Aceasta s-ar putea datora disparităților inerente în problemele legate de migrație care afectează mult mai mult femeile, precum aspectele privind securitatea sau încrederea.

În general, respondenții cu acces mai mare la bunuri și planuri mai generoase privind educația tind să dorească mai mult să plece, însă respondenții cu acces mai redus la bunuri tind să plece mai curând, deoarece nevoile acestora tind să fie restrictive și imediate.

FIGURA 2.5: **Intensitatea dorinței de a emigra, în funcție de țară**TABELUL 2.7: **Când migrează, în funcție de gen, vârstă, nivel educațional către care aspiră și deținerea de bunuri**

Peste cât timp crezi că vei pleca din țară? (Pentru respondenții care doresc să plece)							
Total	13,2	15,1	14	12,7	1,1	43,9	100
	În următoarele șase luni	În următorii doi ani	În următorii cinci ani	În următorii zece ani	Peste mai mult de zece ani	Nu știu	Total
Sexul respondentului							
Femeie	8	18,4	16,7	13,2	0	43,7	100
Bărbat	17,8	12,2	11,7	12,2	2	44,2	100
Pearson chi2(5) = 14,2246 Pr = 0,014							

Grup de vârstă							
14–18	6,6	14	17,4	18,2	2,5	41,3	100
19–22	20,4	11,8	15,1	15,1	1,1	36,6	100
23–26	12,5	18,8	12,5	9,4	0	46,9	100
27–29	16,4	16,4	8,2	3,3	0	55,7	100
Pearson chi2(15) = 28,2395 Pr = 0,020							

Care este nivelul educațional la care aspiri?							
Secundar inferior/ Profesional	30,8	23,1	15,4	0	0	30,8	100
Liceu	24,4	20,9	10,5	5,8	1,2	37,2	100
Universitar – licență	1,2	8,2	15,3	18,8	0	56,5	100
Postuniversitar	4,8	13,3	19	21,9	1,9	39	100
Pearson chi2(15) = 66,9243 Pr = 0,000							

Scala deținerii de bunuri de consum – 10 puncte							
0–4 bunuri	13,6	13,6	4,5	4,5	2,3	61,4	100
4–6 bunuri	11,5	18,3	20,6	14,5	0	35,1	100
7–8 bunuri	11,5	14,5	10,7	16,8	1,5	45	100
9–10 bunuri	25	13,9	19,4	8,3	2,8	30,6	100
Pearson chi2(15) = 27,8004 Pr = 0,023							

Pregnanța clasei sociale este vizibilă și în durata anticipată a șederii în străinătate. Analizele de regresie arată că există o diferență substanțială între grupuri (și semnificativă statistic) în ceea ce privește durata anticipată a șederii în străinătate.

Astfel, respondenții femei care au acces la mai multe bunuri în România și respondenții care aspiră la un nivel educațional superior tind să dorească să stea pentru perioade mai lungi, în timp ce alți respondenți sunt mai tentați să plece chiar și pentru perioade mai scurte de un an. Mai mult, putem constata că metoda cea mai obișnuită de pregătire a plecării în străinătate este contactarea prietenilor sau rudelor care locuiesc în străinătate. Deși ar fi dificil de înțeles pe deplin mecanismul migrației, putem vedea că peste 70% dintre respondenții care au contactat prieteni sau rude din străinătate au aspirații educaționale care nu merg dincolo de nivelul liceului. Jumătate dintre aceștia au încercat să contacteze și potențiali angajatori. În schimb, emigranții potențiali cu aspirații educaționale mai înalte tind să nu fi făcut prea multe pentru a se pregăti în vederea mutării în altă țară. Peste 60% dintre respondenți care afirmă că au contactat potențiale școli/universități aspiră să studieze într-o formă de învățământ postuniversitar.

TABELUL 2.8: Durata șederii și pregătirea pentru plecare, în funcție de populație

Cât intenționezi să stai în străinătate?		Ce ai făcut pentru a-ți pregăti mutarea în altă țară?	
Mai puțin de un an	13,48	Am contactat prieteni/rude care locuiesc în străinătate	17,5%
Între un an și cinci ani	23,72	Am primit o bursă	0,5%
Între cinci și zece ani	11,59	Am contactat școli/universități	4,5%
Între zece și douăzeci de ani	9,7	Am contactat angajatori	6,5%
Nu știu	41,51	Am contactat ambasada	1,0%
Total	100		

În sfârșit, putem constata că emigranții manifestă majoritar intenția de a emigra către state membre ale Uniunii Europene. Dintre cei 71% dintre respondenții care și-au exprimat preferința pentru o anumită țară în care ar dori să se mute, 60% au ales un stat membru UE. Germania este țara preferată pentru tinerii români care doresc să migreze, urmată de Marea Britanie.

TABELUL 2.9: Țara de destinație preferată pentru migrația populației

În ce țară ai prefera să te muți?	
Austria	2,96
Danemarca	2,43
Finlanda	1,08
Franța	8,09
Germania	18,87
Marea Britanie	14,29
Italia	7,82
Olanda	1,89
Norvegia	2,16
Suedia	1,62
Elveția	2,16
SUA	7,82
Alta	8,89
Nu știu	15,63
Nu a răspuns	4,31

REZULTATELE PRINCIPALE

- Sentimentul de bogăție sau de sărăcie al oamenilor, în general, nu este determinat numai de câți bani au sau de câte bunuri au la dispoziție în gospodărie. Sărăcia este un sentiment mai general, care transcende situația materială și care este legat și de poziția relativă a tânărului în societate. Cei care tind să se simtă discriminați au, de asemenea, tendința de a se simți mai săraci. În mod similar, cei care trăiesc în medii cu un nivel considerabil de inegalitate au tendința de a se simți mai săraci.
- Nivelul de educație al părinților are un efect major asupra perspectivei tinerilor. Respondenții care provin din familii în care părinții au un nivel educațional mai mare tind să aibă aspirații educaționale mai ambițioase și se simt mai puțin săraci, chiar dacă nu au în mod necesar acces la multe bunuri în gospodăria proprie. După cum au demonstrat cercetările academice în privința altor țări, a crește într-o gospodărie cu părinți cu nivel educațional superior pare să aibă un efect pozitiv foarte puternic asupra dezvoltării copiilor. Acest efect nu este resimțit în România ca urmare a numărului relativ redus de gospodării cu părinți absolvenți de învățământ superior.
- Tinerii români tind să fie extrem de încrezători în propriul viitor, însă mai puțin încrezători în viitorul conaționalilor și al țării înseși. Această diferență de perspectivă se datorează în principal ușurinței de a emigra, aceasta fiind considerată de majoritatea respondenților o opțiune bună pentru viitor dacă viața lor în România nu le oferă rezultatele așteptate. Convingerea că emigrația către o țară occidentală ar rezolva probleme civice sau de guvernanță poate alimenta reticența tinerilor români de a participa la viața civică și politică. Mulți tineri

români nu sunt încurajați să participe la viața politică sau civică din cauza acestei lipse de atașament față de comunitate.

- Se pare că există o incidență mare a temerilor în rândul populației de 14–29 de ani a țării. Tinerii români par să se teamă în mai mare măsură de aproape orice, comparativ cu tinerii din regiune. Teama cea mai mare este teama de corupție, urmată îndeaproape de teama de sărăcie și de nedreptate socială. Cea mai puternică teamă identificată, teama de corupție, pare să fi fost alimentată și de protestele și mișcările sociale recente împotriva corupției din România.
- Aproximativ 30 % dintre tinerii cu vârste cuprinse între 14–29 de ani din România par să dorească într-o măsură mai mare sau mai mică să plece din România pentru o perioadă de cel puțin 6 luni. Punctajul este relativ mic pentru regiune și a scăzut substanțial comparativ cu cifrele din 2014, când aproape 60 % dintre tinerii români se gândeau la emigrare. Intențiile de emigrare par să scadă cu vârsta și, deși bărbații și femeile raportează aceeași dorință de a emigra, este semnificativ mai puțin probabil ca femeile să fi făcut planuri sau să fi contactat pe cineva. Pe de altă parte, majoritatea tinerelor românce care intenționează să emigreze au în vedere completarea studiilor, pe când tinerii par a fi interesați mai curând de oportunitățile profesionale.
- În cea mai mare parte, dorința și planurile de plecare sunt corelate cu sentimentul de sărăcie și lipsa accesului la bunuri de consum. Explicația cea mai probabilă este că mulți tineri români decid că trebuie să plece din țară pentru a avea acces la o viață profesională mai bună. Emigranții mai tineri provin aproape exclusiv din cele mai sărace pături ale societății, pe când cei mai în vârstă tind să se împartă în mod egal între persoane aflate în căutarea unui loc de muncă și persoane care pleacă pentru scopuri educaționale. Marea majoritate a emigranților doresc să stea în UE, în special în Germania și Marea Britanie.

3

FAMILIE, SOCIETATE ȘI ÎNCREDERE SOCIALĂ

Cercetările sociologice privind tinerii sunt tot mai preocupate de problematica încrederii sociale sau proximității față de anumite grupuri și a distanței sociale sau respingerii anumitor grupuri. Ipoteza subiacentă este că valorile și obiceiurile sociale pe care le dezvoltă tinerii în anii de formare vor fi valorile pe care le vor îmbrățișa și în viitor. Aceste valori și convingeri pot fi influențate de factori multipli, printr-un proces cunoscut mai bine sub denumirea de socializare sau dezvoltare a unei înțelegeri a lumii (Neundorf și Smets, 2017). Unii dintre acești factori au legătură cu familia, alții cu prietenii, mass-media, educația și alte aspecte. Tinerii învață să dezvolte aceste valori și idei din surse multiple.

În capitolul de față vom explora unele dintre aceste aspecte, rolul în schimbare al familiei, așteptările privind demografia și rolurile sociale care vor influența viitorul societății românești. De asemenea, prezentul capitol va trebui să țină cont de particularitățile cronologice importante ale acestei cohorte. Datorită aderării la UE, creșterii exponențiale a accesului la internet și multor altor factori, inclusiv faptului că aproape toți respondenții noștri s-au născut după revoluția anticomunistă din România, există așteptarea că avem de-a face cu o cohortă demografică diferită. În ultimii ani, tinerii din România au fost conectați cu tinerii din țările occidentale mai mult decât oricând în istoria țării. Potențialul acestora de a împrumuta convingeri și valori, idei despre căsătorie, discriminare sau alte aspecte ale modernității reprezintă o întrebare importantă pentru viitor, care în general a fost lăsată fără răspuns pentru România.

FAMILIILE DE TINERI – AZI ȘI MÂINE

Relațiile în afara căsătoriei par a fi prevalente în localitățile foarte mici (sub 5000 de locuitori) și în cele foarte mari (peste 500.000 de locuitori – în acest caz, București). Deși tendința este similară, motivele din spatele acestora pot fi diferite. În mod normal, viața în cadrul comunităților mai mici este în general asociată cu un volum mare de munci casnice (în special agricole), care determină tinerii să își caute devreme un partener, pentru a spori eficacitatea gospodăriei. De asemenea, tinerii din zonele rurale tind să devină independenți mai devreme. În extrema cealaltă, viața în orașele mari, precum Bucureștiul, întârzie, în general, momentul în care tinerii se gândesc la căsătorie. Deși 19% dintre cei incluși în eșantionul nostru raportează că sunt căsătoriți, numai 10% dintre tinerii din București raportează același lucru. Tinerii amână momentul căsătoriei pentru a-și termina studiile, a găsi un loc de muncă bine plătit, a-și îmbunătăți situația economică etc.

Influența vârstei în ceea ce privește statutul din punctul de vedere al relațiilor este relativ intuitivă și extrem de elastică. După cum putem observa cu ușurință din tabel, în general, tinerii cu vârste cuprinse între 14–18 ani nu sunt căsătoriți, iar cei mai mulți sunt într-o relație (în general nu locuiesc împreună). Pe măsură ce avansează în vârstă, prevalența celor care sunt într-o relație crește, iar unii tineri se și căsătoresc. După vârsta de 23 de ani, tot mai mulți respondenți sunt căsătoriți sau locuiesc împreună cu partenerul/partenera cu care au o relație. Ciclul generațional se încheie cu cei având între 27–29 de ani, dintre

care jumătate sunt căsătoriți, un sfert sunt într-o relație (pentru 1 % din eșantion raportează că sunt divorțați. prima dată mai multe relații în care cei doi locuiesc împreună) și

TABELUL 3.1: Statutul relației în funcție de nivelul de educație al părinților, deținerea de bunuri, sex, vârstă și dimensiunea localității

Care este statutul tău actual din punctul de vedere al unei relații?						
	Singur/ă	Căsătorit/ă	Locuiesc cu partenerul/partenera	Într-o relație, nu locuim împreună	Divorțat/ă	Total
Total	56	19	9	15	0	100

Populația localității						
Sub 5000 locuitori	55	20	11	15	0	100
5.000–10.000 locuitori	58	24	5	12	0	100
10.000–100.000 locuitori	56	23	9	12	0	100
100.000–500.000 locuitori	56	14	9	19	1	100
Peste 500.000 locuitori	56	10	14	20	0	100
Pearson $\chi^2(16) = 32,4587$ Pr = 0,009						

Grup de vârstă						
14–18 ani	86	0		11	0	100
19–22 ani	67	5		22	0	100
23–26 ani	51	18		19	0	100
27–29 ani	25	50		8	1	100
Pearson $\chi^2(12) = 353,1705$ Pr = 0,000						

Sexul respondentului						
Femeie	50	25	8	16	0	100
Bărbat	63	13	10	14	0	100
Pearson $\chi^2(4) = 28,3425$ Pr = 0,000						

Scala deținerii de bunuri de consum						
0–4 bunuri	40	38	11	11	0	100
4–6 bunuri	61	15	8	16	0	100
7–8 bunuri	61	10	9	20	0	100
9–10 bunuri	57	21	8	13	2	100
Pearson $\chi^2(12) = 85,2634$ Pr = 0,000						

Nivelul educațional al părinților						
Mai puțin decât liceal	49	27	11	12	0	100
Un părinte mai mult decât liceal	58	17	9	16	0	100
Ambii părinți mai mult decât liceal	60	11	8	20	1	100
Pearson $\chi^2(8) = 25,3218$ Pr = 0,001						

Lista bunurilor materiale

Casă/apartament

Telefon mobil

Calculator personal

Internet acasă

Bicicletă

Motocicletă

Unitate aer condiționat

Mașină de spălat vase

Mașină de spălat

Automobil

Corelația dintre bunăstarea materială și statutul din punctul de vedere al relației ne spune ceva și despre semnificația vieții de familie într-o țară precum România. Aproape 22 % dintre cei cu vârste cuprinse între 14–29 de ani din România au acces la mai puțin de 5 dintre bunurile materiale considerate importante pentru o viață confortabilă, categorie pe care o vom denumi precaritate materială gravă, similar indicatorului Eurostat. Acest grup de persoane prezintă, de asemenea, tendința de a se căsători în proporție mult mai mare decât orice alt grup inclus în studiu. Această constatare nu este atât de surprinzătoare deoarece anumite lucrări recente privind comunitățile marginalizate și sărace din alte țări au indicat că săracii tind să perceapă tot mai mult căsătoria timpurie ca pe o modalitate de a depăși condiția de sărăcie, deși cu un nivel de succes mult mai mic (Goffman 2014).

Această dinamică este, de asemenea, contrazisă de covariabila finală din tabelul 3.1., care arată că respondenții în cazul cărora niciunul dintre părinți nu a absolvit liceul tind să se căsătorească, mai probabil, înainte de vârsta de 29 de ani, mai exact 27 % din eșantion. La polul opus al acestui spectru, respondenții în cazul cărora ambii părinți au absolvit studiile universitare tind să nu se căsătorească înainte de vârsta de 29 de ani, numai 11 % dintre aceștia fiind căsătoriți.

Atunci când respondenții sunt întrebați cum se văd în viitor, diferențele dintre subgrupuri sunt mult mai mici. La nivelul tuturor grupurilor analizate, aproximativ 90 % dintre respondenți se văd căsătoriți, cu copii în viitor ⁶. De asemenea, constatăm că respondenții care au despre sine și gospodăria lor percepția că sunt săraci („Abia au suficienți bani cât să supraviețuiască”) sunt oarecum mai puțin hotărâți să se căsătorească în viitor (85 %, comparativ cu media de 91 %). În schimb, consideră că este mai probabil să trăiască în concubinaj și să aibă copii.

PLANUL DE A AVEA COPII

Tabelul 3.2. ilustrează câți copii au respondenții, în funcție de subgrupurile deja discutate. Conform acestui tabel, 75 % dintre cuplurile căsătorite au deja cel puțin un copil, dar indică și creșterea numărului de copii născuți în afara căsătoriei – 12 % dintre respondenți sunt într-un partenerial conjugal. De asemenea, datele indică o probabilitate mai mare de a avea copii pentru respondenții care locuiesc în localități având sub 10.000 de locuitori, aproximativ 25 % dintre tinerii din aceste locuri având deja cel puțin un copil. La polul opus al acestui spectru, numai 5 % dintre cei cu vârste cuprinse între 14–29 de ani care locuiesc în București au avut un copil ⁷.

TABELUL 3.2: Numărul actual de copii, în funcție de nivelul educațional al părinților, deținerea de bunuri, sex, vârstă, dimensiunea localității și stare civilă

Numărul actual de copii					
	Niciunul	1	1	3 sau mai mulți	Total
Total	82	11	6	1	100

Statut actual					
Singur/ă	99	1	0	0	100
Căsătorit/ă	24	49	24	4	100
Într-un parteneriat	88	7	4	1	100
Pearson $\chi^2(6) = 548,8061$ Pr = 0,000					

Populația localității					
Sub 5000 locuitori	77	13	8	2	100
5.000–10.000 locuitori	74	18	7	2	100
10.000–100.000 locuitori	83	11	5	1	100
100.000–500.000 locuitori	88	8	4	0	100
Peste 500.000 locuitori	95	3	3	0	100
Pearson $\chi^2(12) = 30,0528$ Pr = 0,003					

Grup de vârstă					
14–18 ani	98	2	0	0	100
19–22 ani	94	3	2	0	100
23–26 ani	84	11	4	0	100
27–29 ani	54	28	15	3	100
Pearson $\chi^2(9) = 204,4962$ Pr = 0,000					

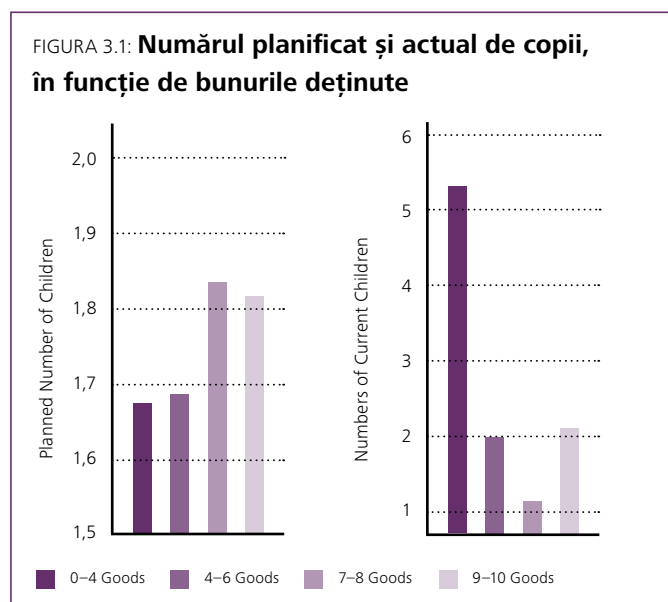
Sexul respondentului					
Femeie	76	14	9	2	100
Bărbat	88	9	2	0	100
Pearson $\chi^2(3) = 29,6831$ Pr = 0,000					

Scala deținerii de bunuri de consum					
0–4 bunuri	64	21	13	2	100
4–6 bunuri	85	10	5	1	100
7–8 bunuri	92	5	2	0	100
9–10 bunuri	84	11	5	0	100
Pearson $\chi^2(9) = 73,8167$ Pr = 0,000					

Nivelul educațional al părinților					
Mai puțin decât liceal	71	17	10	2	100
Un părinte mai mult decât liceal	87	9	3	1	100
Ambii părinți mai mult decât liceal	90	4	5	2	100
Pearson $\chi^2(6) = 43,3910$ Pr = 0,000					

În sfârșit scala precarității materiale și scala nivelului educațional al părinților confirmă că este mai probabil ca persoanele mai puțin înstărite și cele ai căror părinți nu au absolvit liceul să aibă copii înainte de a împlini 29 de ani. Aceasta nu este o constatare nouă, România fiind una dintre țările cu cel mai înalt nivel de sărăcie în rândul copiilor, nu numai din Europa, ci și la nivel mondial (Tesliuc, Grigoras și Stanculescu 2015; Tesliuc et al. 2014; Gábos et al. 2015; Banca Mondială 2018; World Vision 2018).

Numărul de copii planificat contribuie, de asemenea, la clarificarea situației. Aproximativ un sfert dintre respondenți afirmă că nu știu câți copii planifică să aibă. Pentru cei care totuși indică o cifră, media generală este 1,8 copii, semnificativ sub numărul de nașteri pentru fiecare femeie necesar pentru a menține nivelul populației constant (2,2 nașteri), dar semnificativ peste numărul actual de nașteri pentru fiecare femeie în România (1,53) (Comisia Europeană 2017; Logofatu, 2017).

Ceea ce este surprinzător în acest context este nivelul diferenței dintre numărul actual de copii și numărul dorit de copii raportate de respondenți, în funcție de bunăstarea materială. După cum putem observa în figura 3.1., respondenții care au acces la 0-4 bunuri tind să aibă mai mult decât dublul numărului de copii, comparativ cu respondenții care au acces la mai multe bunuri. În același timp, putem observa că respondenții care au acces la 0-4 bunuri tind să plănuiască să aibă mai puțini copii, comparativ cu respondenții care au acces la mai multe bunuri. Mai simplu, deși respondenții mai săraci planifică să aibă mai puțini copii, în prezent aceștia tind să aibă mai mulți copii decât respondenții care nu sunt săraci. Această situație poate fi explicată prin faptul că respondenții care tind să aibă copii extrem de devreme își și întemeiază o nouă gospodărie mai devreme în viață și sunt inevitabil săraci atunci când o fac.

O explicație de ordin structural pentru această situație ar putea fi aceea că respondenții mai săraci tind să aibă mai mulți copii mai devreme, comparativ cu respondenții mai bogați, pentru că sunt socializați pentru a se căsători mai devreme, au mai puține cunoștințe despre și acces la educație sexuală și sunt mai atașați de rolurile de gen tradiționale.

Tabelul 3.3. indică situația numărului de copii real și planificat, în funcție de țară. Putem observa că tinerii din România tind să aibă ceva mai mulți copii în prezent decât tinerii din alte țări din regiune. De fapt, România și Bulgaria par să meargă umăr la umăr în această competiție, în timp ce țările cu o rată a natalității mult mai mare, dar și cu perspective economice mai slabe, au tineri cu mai puțini copii în categoria de vârstă 14-29 de ani.

Situația se schimbă dramatic în ceea ce privește numărul de copii planificat, aici observând că țările mai dezvoltate economic tind să planifice mult mai puțini copii. De fapt, tinerii români sunt la egalitate cu cei din Slovenia și aproape de cei din Croația în ceea ce privește persoanele care nu planifică să aibă niciun copil în viitor.

TABELUL 3.3: **Numărul actual și planificat de copii, în funcție de țară.**

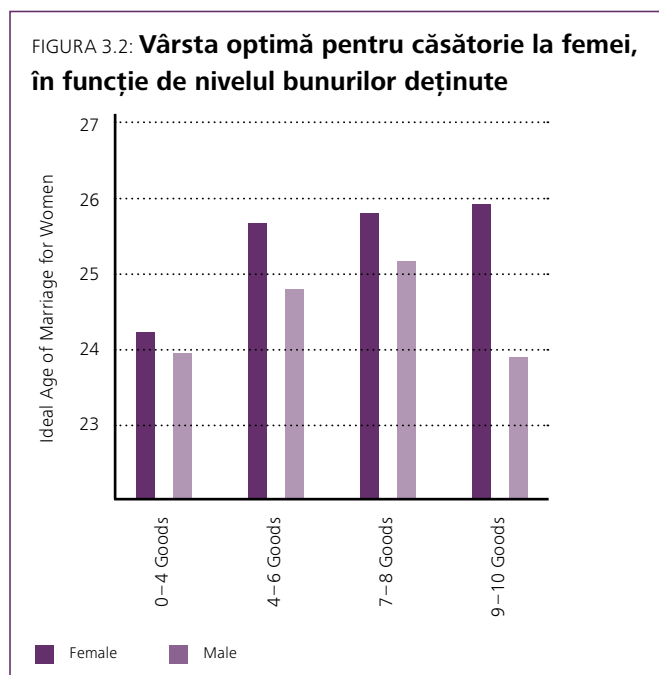
Numărul actual de copii										
	Albania	Bosnia și Herțegovina	Bulgaria	Croația	Kosovo	Munte-negru	România	Serbia	Slovenia	Total
Niciunul	91,2	87,7	81	86,7	90,6	89,7	82	93,3	91,1	87,2
1	4,9	8,2	14,3	8,2	4,3	7	11,5	3,9	5,2	7,7
2	3,6	3,4	3,7	3,8	4	2,9	5,5	2,4	2,8	4,1
3 sau mai mulți	0,3	0,7	1,1	1,2	1,2	0,5	1	0,4	0,9	1
Total	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Pearson chi2(27) = 1083,3377 Pr = 0,000										

Număr planificat de copii										
	Albania	Bosnia și Herțegovina	Bulgaria	Croația	Kosovo	Munte-negru	România	Serbia	Slovenia	Total
Niciunul	2,8	0,9	0,5	8,4	0,7	5,8	10,8	3,8	10,4	4,6
1	6,1	8,4	14,5	10	2,4	3,7	17	4,4	9,4	8,4
2	61,9	61,4	71,4	56,9	44,9	38,2	58,4	51,9	53,3	56,3
3 sau mai mulți	29,2	29,3	13,7	24,6	52	52,2	13,8	39,9	27	30,7
Total	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Pearson chi2(27) = 945,0009 Pr = 0,000										

ASPIRAȚII LA CĂSĂTORIE – CÂND ȘI DE CE

Există o tendință clară în rândul respondenților care locuiesc în localități mai mici, în gospodării cu un nivel redus de bunuri și care au părinți cu un nivel educațional inferior să creadă că femeile ar trebui să se mărite la o vârstă mai tânără. Dincolo de această stratificare, putem observa, de asemenea, o diferență constantă între femei și bărbați în estimarea vârstei optime pentru căsătorie la femei, aspect compatibil cu o tendință internațională în ceea ce privește viața de familie (Becker și Becker 2009). Există o diferență extrem de consecventă între genuri în estimarea acestei vârste optime pentru căsătorie la femei, bărbații considerând, în general, că femeile ar trebui să fie cu un an mai tinere când se căsătoresc. Segmentarea pare a se datora intersecționalității, și putem constata o creștere minoră a acestei diferențe în cazul femeilor din orașele mai mari sau din gospodăriile mai bogate, ceea ce contrazice faptul că femeile în astfel de circumstanțe se percep ca având mai multe oportunități de dezvoltare de care trebuie să profite înainte de a se căsători. După cum putem observa din figura 3.2., respondenții din gospodării mai sărace în termeni de bunuri materiale tind să creadă că femeile ar trebui să se căsătorească mai devreme, indiferent de sexul respondentului. Odată cu creșterea nivelului de prosperitate a gospodăriilor și cu îmbunătățirea oportunităților ocupaționale sau educaționale ale femeilor, putem identifica o diferență semnificativă între sexe în ceea ce privește vârsta

optimă pentru căsătorie, femeile având tendința să aprecieze această vârstă ca fiind mai târzie decât bărbații.

Un alt aspect relevant de evidențiat este diferența sporită între vârsta percepută ca fiind optimă pentru căsătorie. Deși respondenții femei consideră că vârsta optimă pentru căsătorie este mai mare pentru ambele sexe, percepția lor este că un bărbat ar trebui să se căsătorească cu la o vârstă aproximativ 2,5 ani mai mare

decât femeile. Această diferență confirmă diferența identificată de studiul FES privind tinerii din 2014, care a identificat o diferență aproape identică între vârstele optime pentru căsătorie (a se vedea tabelul 3.4.). Principalele diferențe între 2014 și 2018 par a fi determinate de o schimbare de atitudine în rândul femeilor,

care acum au amânat vârsta optimă pentru căsătorie la femei cu aproape un an, iar pentru bărbați cu 0,3 ani. Această modificare evidențiază creșterea oportunităților ocupaționale și educaționale care au devenit disponibile și care trebuie exploatate înainte de căsătorie, în special în opinia femeilor.

TABELUL 3.4: **Vârsta optimă pentru căsătorie la femei, în funcție de dimensiunea localităților, nivelul bunurilor deținute și nivelul de educație al părinților**

Vârsta optimă pentru căsătorie la femei			Vârsta optimă pentru căsătorie la bărbați				
	Femei	Bărbați	Total		Femei	Bărbați	Total
Total	25,5	24,5	25	Total	27,9	27	27,5

Populația localității			Populația localității				
Sub 5000 locuitori	25,1	24,4	24,8	Sub 5000 locuitori	27,8	26,7	27,2
5.000–10.000 locuitori	24,9	23,8	24,63	5.000–10.000 locuitori	27	26,6	26,8
10.000–100.000 locuitori	24,8	24,5	24,7	10.000–100.000 locuitori	27,4	27	27,2
100.000–500.000 locuitori	26,3	24,9	25,7	100.000–500.000 locuitori	28,6	27,4	28,1
Peste 500.000 locuitori	26,3	25,4	25,8	Peste 500.000 locuitori	28,1	28,1	28,1

Scala deținerii de bunuri de consum			Scala deținerii de bunuri de consum				
0–4 bunuri	24,1	24	24,1	0–4 bunuri	26,9	26,6	26,7
4–6 bunuri	25,7	24,7	25,2	4–6 bunuri	28,3	27,2	27,8
7–8 bunuri	25,8	25,2	25,5	7–8 bunuri	28	27,6	27,8
9–10 bunuri	25,9	24	25	9–10 bunuri	27	25,9	26,5

Nivelul educațional al părinților			Nivelul educațional al părinților				
Mai puțin decât liceal	24,5	23,9	24,2	Mai puțin decât liceal	27,1	26,2	26,7
Un părinte mai mult decât liceal	25,9	24,8	25,3	Un părinte mai mult decât liceal	28,4	27,4	27,9
Ambii părinți mai mult decât liceal	26,1	25,6	25,9	Ambii părinți mai mult decât liceal	27,8	27,6	27,7

CARACTERISTICI DEZIRABILE LA UN PARTENER

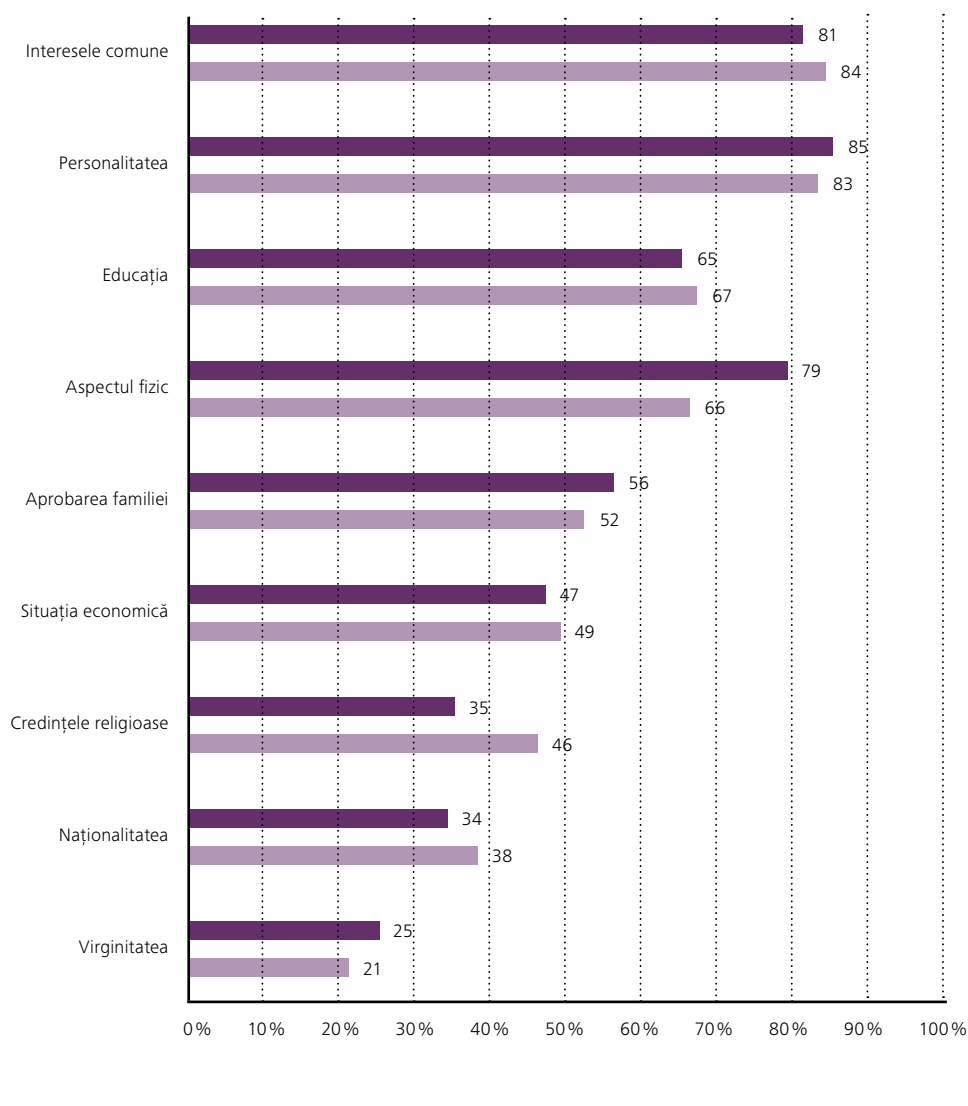
După cum putem observa din figura 3.3., factorii dezirabili în alegerea unui partener de viață nu s-au schimbat radical față de studiul din 2014. Tinerii de azi sunt conduși de valori și dorințe relativ asemănătoare, ceea ce evidențiază o anumită stabilitate socială care s-a menținut. Principalele diferențe par a se înregistra cu privire la aspectul fizic, tinerii din 2018 fiind mai puțin interesați de acest factor decât cei din 2014, și la credințele religioase, tinerii de azi fiind semnificativ mai interesați de compatibilitatea religioasă cu partenerul/partenera lor.

Tabelul 3.5. arată că există o diferență consistentă între sexe în ceea ce privește importanța caracteristicilor în alegerea unui partener. Singura caracteristică mai importantă pentru bărbați decât pentru femei pare a fi aspectul fizic, 71 % dintre bărbați afirmând că acesta este important, comparativ cu numai 60 % dintre femei. Dimpotrivă, se pare că femeile le pasă semnificativ mai mult de aproape orice altceva, în special de educație, situație economică și credințe religioase.

TABELUL 3.5: **Importanța factorilor în alegerea partenerului, în funcție de sex**

Cât de importanți sunt factorii următori în alegerea partenerului/partenerii pentru căsătorie?			
	Femei	Bărbați	Total
Interesele comune	86	82	84
Personalitatea	86	81	83
Educația	72	63	67
Aspectul fizic	61	71	66
Aprobarea familiei	55	50	52
Situația economică	53	45	49
Credințele religioase	49	42	46
Naționalitatea	41	36	38
Virginitatea	21	21	21

FIGURA 3.3: Caracteristici importante în alegerea unui partener pentru căsătorie, comparație între 2014 și 2018
Cât de importanți sunt factorii de mai jos în alegerea unui partener/unei partenere pentru căsătorie?

COMPORAMENTUL SEXUAL CA ASPECT DE GEN

Răspunsurile la întrebările de natură sexuală rămân diferențiate în funcție de gen, însă indică o egalizare semnificativă comparativ cu datele înregistrate de chestionarul din 2014. Bărbații tind să raporteze că au fost expuși la relații cu mai multe parteneri, în general (și la o vârstă mai tânără) decât femeile. În mod clar, întrebările privind comportamentul sexual pot fi supuse anumitor factori perturbatori: un subiectivism legat de dezirabilitate, care îi face pe anumiți respondenți să raporteze exagerat numărul de parteneri/parteneri sexuale/sexuali, iar pe alții să raporteze un număr mai mic sau să refuze să răspundă. În comparație cu 2014, observăm rate mult mai mari ale celor care nu au răspuns, de ambele sexe, în general ca factor de vârstă și de statut actual în ceea ce privește relațiile. Ca atare, respondenții mai în vârstă și cei căsătoriți sau aflați într-o relație stabilă tind să raporteze că este inconfortabil să răspundă la această întrebare. Un alt factor po-

tențial perturbator pare a fi legat de regiunea în care locuiește respondentul, cei din Transilvania, o regiune relativ conservatoare în termeni religioși, având tendința de a refuza să răspundă în proporție mai mare decât respondenții din alte regiuni. De asemenea, respondenții care provin din familii cu nivel educațional mai mare tind să refuze să răspundă mai des la întrebări, pe când respondenții care dețin mai multe bunuri de consum tind să fie mai deschiși, ceea ce este în principal un factor de vârstă și de statut actual în ceea ce privește relațiile. În sfârșit, participarea la slujba religioasă pare să influențeze comportamentul sexual, în privința limitării numărului de parteneri/partenere, dar nu în mod necesar și a măsurii în care respondenții se simt confortabil abordând acest subiect.

TABELUL 3.6: Numărul de parteneri/partenere în funcție de sex, vârstă, regiune, nivelul de educație al părinților, bunuri deținute și participare la slujbele religioase

	Fără relații sexuale	Un partener/ o parteneră	Mai mulți parteneri/ mai multe partenere	Nu mă simt confortabil răspunzând la această întrebare	Total
Total	15,60%	21,00%	28,90%	34,50%	100,00%
Sexul respondentului					
Femeie 2018	18,80%	27,80%	18,30%	35,20%	100,00%
Femeie 2014	28,00%	36,00%	27,00%	9,00%	100,00%
Bărbat 2018	12,30%	14,20%	39,7%	33,9%	100,00%
Bărbat 2014	18,00%	19,00%	56,00%	7,00%	100,00%
Pearson chi2(3) = 71,9049 Pr = 0,000					

Grup de vârstă					
14–18 ani	51,20%	14,90%	8,30%	25,60%	100,00%
19–22 ani	10,00%	24,50%	29,30%	36,10%	100,00%
23–26 ani	4,20%	20,10%	41,50%	34,30%	100,00%
27–29 ani	0,70%	24,30%	33,60%	41,40%	100,00%
Pearson chi2(9) = 335,2448 Pr = 0,000					

Regiunea țării					
București	17,10%	23,20%	28,00%	31,70%	100,00%
Moldova	15,00%	24,30%	29,60%	31,00%	100,00%
Muntenia	16,40%	23,10%	31,80%	28,60%	100,00%
Transilvania	14,60%	16,30%	25,60%	43,50%	100,00%
Pearson chi2(9) = 22,4505 Pr = 0,008					

Nivelul educațional al părinților					
Mai puțin decât liceal	11,00%	24,60%	27,20%	37,20%	100,00%
Un părinte mai mult decât liceal	18,30%	20,90%	31,10%	29,70%	100,00%
Ambii părinți mai mult decât liceal	13,80%	15,20%	24,60%	46,40%	100,00%
Pearson chi2(6) = 23,3199 Pr = 0,000					

Scala deținerii de bunuri de consum					
0–4 bunuri	7,70%	25,80%	24,90%	41,60%	100,00%
4–6 bunuri	15,40%	20,70%	28,50%	35,40%	100,00%
7–8 bunuri	21,20%	19,20%	34,80%	24,80%	100,00%
9–10 bunuri	18,20%	21,20%	24,20%	36,400%	100,00%
Pearson chi2(9) = 35,9697 Pr = 0,000					

Participarea la slujbe religioase, în afară de nunți și înmormântări					
Niciodată sau mai rar de o dată pe an	16,30%	13,30%	42,90%	27,60%	100,00%
Doar de Crăciun sau de Paște	14,10%	22,00%	29,90%	33,90%	100,00%
Aproximativ lunar	10,20%	25,90%	23,50%	40,40%	100,00%
O dată pe săptămână sau mai des	26,40%	23,30%	15,50%	34,90%	100,00%
Pearson chi2(9) = 48,4106 Pr = 0,000					

După cum indică tabelul 3.6., abstința era în mare măsură influențată de sexul respondentului, după cum a demonstrat cercetarea din 2014, însă nu se mai înregistrează diferențe semnificative între răspunsurile date de bărbați și femei.

Similar studiului din 2014, constatăm că respondenții mai tineri tind să fie mai preocupați de abstința decât cei mai în vârstă. Foarte probabil, aceasta este urmarea educației primite de la părinți, care se concentrează, în măsură covârșitoare, asupra abstinței sexuale la vârste fragede. Odată ce respondenții ating vârsta adultă, vedem o schimbare de atitudine în privința abstinței care se menține în timp, aproximativ 50% dintre respondenți considerând, în general, că abstința este o povară inutilă sau un concept învechit.

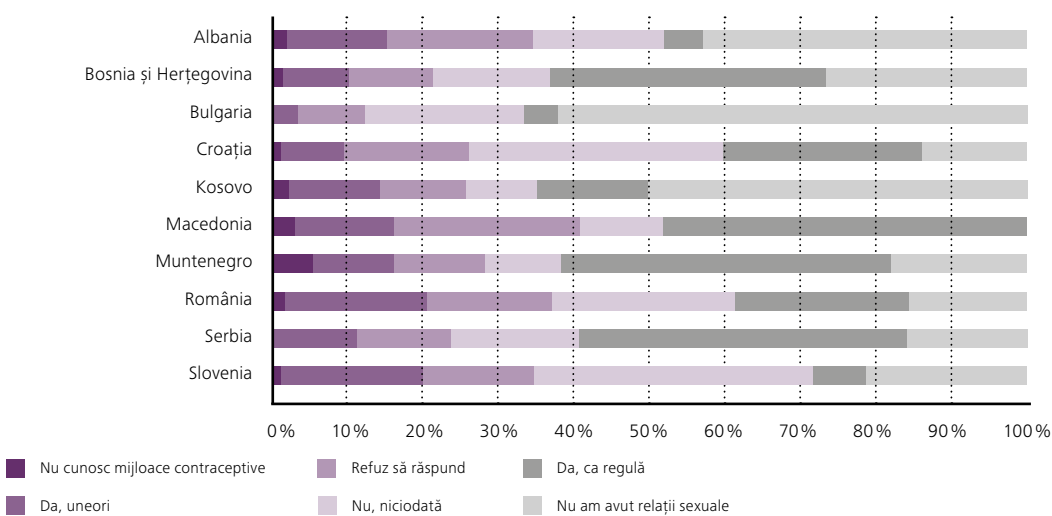
Unul dintre indicatorii cei mai relevanți în privința comportamentului sexual pentru situația sănătății publice în general într-o societate este utilizarea metodelor contraceptive, rezultatele acestuia fiind ilustrate în tabelul 10. După cum putem constata, există o mică diferență între sexe în ceea ce privește nivelul de conștientizare și informare despre metodele contraceptive, dar și activitatea sexuală. Aspectul cel mai îngrijorător legat de această diferență este că nu se datorează numai vârstei, pentru că bărbații raportează în mod consecvent, la nivelul tuturor categoriilor de vârstă, că nu sunt informați în privința metodelor de contracepție, pe când femeile care nu sunt informate par a se grupa în categoria de vârstă sub 18 ani. Mai mult, numărul respondenților care raportează că nu au folosit niciodată metode contraceptive sau de control al natalității crește cu vârsta în mod relativ egal între sexe.

TABELUL 3.7: **Abstința sexuală în funcție de sex, vârstă, dimensiune a localității și participare la slujbele religioase**

Ce crezi despre abstința sexuală înainte de căsătorie?						
	O virtute pentru ambele sexe	O virtute pentru fete	O povară psihologică inutilă	Un concept învechit	Refuz să răspund	Total
Total	13,50%	9,605	9,50%	36,80%	30,40%	100,00%
Sexul respondentului						
Femeie 2018	11,80%	10,60%	9,70%	37,60%	30,20%	100,00%
Femeie 2014	26,00%	18,00%	8,00%	37,00%	11,00%	100,00%
Bărbat 2018	15,30%	8,60%	9,40%	36,00%	30,70%	100,00%
Bărbat 2014	17,00%	13,00%	11,00%	45,00%	12,00%	100,00%
Pearson chi2(9) = 3,7667 Pr = 0,438						
Grup de vârstă						
14–18 ani	17,40%	13,60%	6,60%	25,20%	37,20%	100,00%
19–22 ani	15,30%	8,40%	10,00%	36,50%	29,70%	100,00%
23–26 ani	11,10%	8,00%	12,10%	43,30%	25,60%	100,00%
27–29 ani	11,20%	9,00%	9,00%	40,70%	30,20%	100,00%
Pearson chi2(12) = 34,3145 Pr = 0,001						
Populația localității						
Sub 5000 locuitori	16,50%	14,40%	8,80%	31,60%	28,80%	100,00%
5.000–10.000 locuitori	14,40%	7,50%	5,90%	33,20%	39,00%	100,00%
10.000–100.000 locuitori	11,30%	10,80%	11,70%	28,40%	37,80%	100,00%
100.000–500.000 locuitori	14,00%	5,50%	11,80%	47,80%	21,00%	100,00%
Peste 500.000 locuitori	6,10%	8,50%	7,30%	50,00%	28,00%	100,00%
Pearson chi2(16) = 61,5457 Pr = 0,000						
Participarea la slujbe religioase, în afară de nunți și înmormântări						
Niciodată sau mai rar de o dată pe an	11,70%	10,70%	12,20%	41,30%	24,00%	100,00%
Doar de Crăciun sau de Paște	13,60%	9,80%	10,40%	39,90%	26,40%	100,00%
Aproximativ lunar	9,00%	10,20%	6,60%	36,70%	37,30%	100,00%
O dată pe săptămână sau mai des	20,20%	7,00%	6,20%	22,50%	44,20%	100,00%
Pearson chi2(12) = 39,0618 Pr = 0,000						

FIGURA 3.4: **Utilizarea contracepției și controlului natalității, în funcție de țară**
Folosești mijloace contraceptive sau de control al natalității?

Refuzul de a utiliza metode contraceptive este, din nou, relativ independent de religiozitate și participarea la slujbele religioase, similar percepțiilor privind abținerea înaintea căsătoriei. Respondenții care participă la slujbele religioase mai puțin de o dată pe an raportează o predispoziție de a nu folosi metode contraceptive egală cu respondenții care participă la slujbele religioase odată pe săptămână sau mai des. Din nou, aceasta arată o înclinare către un tip de tradiționalism care este relativ independent de comportamentul religios.

Constatările noastre arată că, deși respondenții care sunt într-o relație sau căsătoriți utilizează mai rar metode contraceptive, cel puțin 15% dintre respondenții celibatari sunt în aceeași situație. Cei mai mult sunt respondenți care au o viață sexuală activă, cu mai mulți parteneri și deci prezintă riscuri mai ridicate pentru sănătatea publică. Această situație evidențiază necesitatea intervenției statului, pentru a asigura tinerilor mai multă educație sexuală, astfel încât aceștia să își poată controla mai bine viața sexuală și de familie, chiar dacă sunt născuți în localități mai mici, rurale și/sau în familii în care părinții au un nivel educațional mai slab.

O comparație între țări în ceea ce privește utilizarea măsurilor contraceptive ne arată că România și Slovenia se confruntă cu cele mai mari probleme în privința utilizării contraceptivei. Aproximativ 20% din populația celor două țări admite ori că nu este la curent cu măsurile contraceptive ori că nu le folosește.

DISTANȚA SOCIALĂ FAȚĂ DE FAMILIE ȘI SOCIETATE

Încrederea socială este în mod tradițional considerată o precondiție pentru orice tip de cooperare socială (Hirschman 1982), dezvoltare a comunității (Putnam 2001) și chiar capitalism (Polanyi și Maclver 1944) (Polanyi and Maclver 1944). De fapt, conceptul încrederii, ca o precondiție esențială pentru soci-

etate, a fost consemnat de Adam Smith. Pentru a crea legături care pot conduce la o societate funcțională, la nivel individual, oamenii trebuie să coopereze cu alți oameni de care nu sunt în mod necesar apropiați (Gambetta 2000, 1988). Prin urmare, încrederea în străini poate constitui un factor important în determinarea dezvoltării viitoare a unei societăți. Însă fostele țări comuniste au fost în mod tradițional afectate de niveluri foarte reduse ale încrederii, atât în stat, cât și în alte persoane (Ockenfels și Weimann 1999; Mishler și Rose 1997; Badescu și Uslaner 2004). Motivele acestei lipse de încredere sunt relativ clare și sunt legate de natura represivă a statului în perioada comunistă și de rețeaua extrem de vastă a informatorilor din aceste țări.

Prezentul studiu ne oferă oportunitatea de a adresa întrebări unor respondenți care au trăit experiența comunismului numai în primul an de viață – cel mult. Perspectiva acestora asupra încrederii este, prin urmare, scutită de expunerea directă la caracterul represiv al regimului, însă tot constatăm niveluri extrem de reduse ale încrederii sociale în persoane necunoscute și în instituții. Întrebarea noastră evaluează încrederea socială pe o scală de la 1 la 5, 1 însemnând deloc mulțumit și 5 foarte mulțumit, în general, numai 5% dintre respondenți își apreciază nivelul de satisfacție sub 3. În secțiunea următoare, analiza utilizează în principal punctajul mediu al încrederii, în funcție de grup. Adăugând și comparația cu cifrele din 2014, trebuie să notăm și limitele⁸.

Cu toate acestea, după cum indică tabelul 3.8., respondenții noștri păstrează un nivel foarte limitat de încredere socială în persoane care nu fac parte din familie, indiferent că vorbim despre familie sau despre rude.

TABELUL 3.8: **Încrederea socială în funcție de anul cercetării**

Încrederea în	Încredere medie (1 la 5) 2018	Încredere medie (1 la 5) 2014
Membrii propriei familii	4,75	4,69
Familia extinsă	3,92	3,93
Prieteni personali	3,62	3,62
Vecini	2,80	2,73
Colegi	3,12	3,05

Lideri politici	1,61	***
Persoane de altă religie	2,54	2,81
Persoane cu alte convingeri politice	2,24	2,73
Persoane de alte naționalități	2,71	2,65

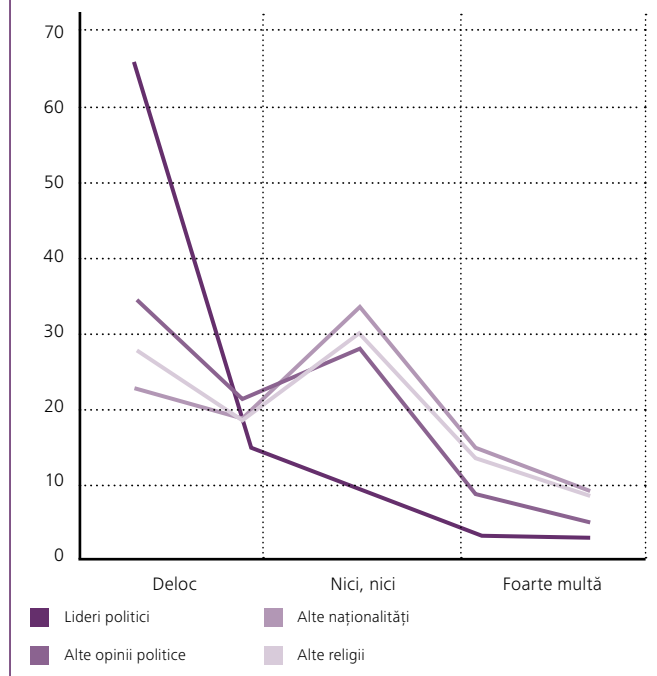
Există un nivel mai redus de încredere în prietenii personali, pe care respondenții au libertatea absolută de a-i alege singuri, decât în persoanele din familia extinsă a respondentului, cu care acesta petrece adesea mai puțin timp. Această situație arată cum, chiar și atunci când tinerii români sunt liberi să aleagă cu cine se adună, încrederea acestora tinde să se limiteze la legăturile de familie. Acest tip de fenomen inhibă în mod clar potențialul individual de a coopera cu oameni din afara familiei și, astfel, reduce în mare măsură potențialul unui simț al comunității.

Încrederea în colegi (de școală sau de muncă) pare a fi moderată și relativ apropiată de nivelul încrederii în prieteni, ceea ce evidențiază mai mult nivelul slab al încrederii sociale în persoanele care sunt alese de respondenți, spre deosebire de cele cu care se asociază din alte motive. Încrederea în vecini pare a fi, de asemenea, relativ limitată.

În plus, încrederea socială nu pare să varieze semnificativ în funcție de niciunul dintre factorii perturbatori obișnuiți pe care i-am analizat în acest capitol. Sex, dimensiunea localității, venitul subiectiv, deținerea de bunuri: niciunul dintre acestea nu pare să afecteze încrederea socială în mod semnificativ. În schimb, singurele variații minore identificabile sunt legate de vârsta respondentului și de educația părinților. Astfel respondenții care provin din familii în care părinții au un nivel educațional mai redus par să fie în mod consecvent (deși numai marginal semnificativ) mai lipsiți de încredere decât celelalte categorii. Este probabil ca această diferență să fie explicată prin oportunitățile educaționale și sociale. Tinerii ai căror părinți au un nivel educațional mai ridicat tind, de asemenea, să fie mai activi social, să aibă mai mulți prieteni, să călătorească mai mult, prin urmare dezvoltă interacțiuni cu alți oameni, din afara familiei, reducând astfel distanța față de alteritate.

În plus, pare să existe un mic efect pozitiv pentru cei care locuiesc în Transilvania asupra încrederii sociale în general, pe o scală semnificativă statistic. Cel mai probabil, acest efect se datorează faptului că Transilvania este o regiune cu un nivel semnifi-

cativ mai mare de diversitate etnică și religioasă, ceea ce duce la o expunere constantă la alteritate și o relativă "umanizare" a celor diverși.

FIGURA 3.5: **Încrederea socială în grupuri din afară, în funcție de populație**
Încrederea socială în „celălalt”

Putem constata că România este o excepție în regiune, cel puțin în privința încrederii în familia extinsă, mai mult decât în prieteni. Într-adevăr, numai România, Albania, Kosovo și, într-o măsură mai mică, Macedonia par să se alinieze acestei structuri. În timp ce în Albania și Kosovo nivelul mai mare de încredere în familie pare a fi un vestigiu istoric și un rezultat al războaielor recente, România nu are o justificare similară.

Se pare că încrederea în liderii politici lipsește aproape unilateral în rândul tinerilor din țările regiunii, însă cifrele referitoare la încrederea socială în oamenii de alte religii sunt surprinzătoare. Din nou, Kosovo, Serbia, Croația, Bosnia și Herțegovina și, într-o anumită măsură, chiar și Macedonia, sunt țări care au trecut recent prin conflicte armate considerate ca având legătură cu diferențe religioase. Însă, indiferent de istoria recentă, tinerii din aceste țări par să aibă mai multă încredere în cei de altă religie decât tinerii din România sau Bulgaria.

TABELUL 3.9: **Încrederea socială în funcție de țară, punctaje medii**

Încrederea socială, scală de la 1 la 5										
	Fami- lie	Familia extinsă	Prie- teni	Ve- cini	Colegi	Lideri poli- tici	Perso- ne de altă religie	Perso- ne cu alte convin- geri politice	Perso- ne de alte națio- nalități	Încre- derea socială medie
Albania	4,9	3,8	3,6	2,2	2,9	1,5	2,9	2,2	2,6	2,96
Bosnia și Herțegovina	4,7	3,9	4,1	3,6	3,6	1,9	3,3	3	3,3	3,49
Bulgaria	4,8	4,1	4,2	3,1	3,5	1,7	2,6	2,8	3	3,31
Croația	4,6	3,9	4,2	3,2	3,6	1,9	3,3	3,1	3,3	3,46
Kosovo	4,9	3,9	3,7	2,9	3,2	1,5	3,1	2,5	2,8	3,17
Macedonia	4,8	3,8	3,7	2,6	3,1	1,9	3,1	2,6	3,2	3,20
Munte-negru	4,9	3,5	4	2,6	3,2	1,7	3,4	2,9	3,3	3,28
România	4,7	3,9	3,6	2,8	3,1	1,6	2,5	2,2	2,7	3,01
Serbia	4,8	3,6	4	2,7	3,2	1,5	3	2,7	3,2	3,19
Slovenia	4,7	3,8	4,2	2,6	3,2	1,6	3	2,8	3,2	3,23
Total	4,8	3,8	3,9	2,8	3,3	1,7	3	2,7	3,1	3,23

DISTANȚA SOCIALĂ FAȚĂ DE GRUPURI IPOTETICE

Văzută în general ca un corolar al încrederii sociale, distanța socială este măsurată de obicei folosind scala Bogardus, intenția fiind de a evalua disponibilitatea oamenilor de a se implica în contacte sociale cu membri ai unor grupuri sociale diverse. În cercetarea noastră, am măsurat distanța socială pe baza răspunsurilor date de respondenți la întrebarea privind modul în care s-ar simți dacă în vecinătatea lor s-ar muta oameni din anumite grupuri sociale. Întrebarea își propune să evalueze reacția respondenților față de noțiunea interacțiunii cu membri ai diferitelor grupuri sociale. Respondenții pot alege să răspundă pe o scală de la 1 la 5, 1 reprezentând foarte rău, iar 5 foarte bine. Similar încrederii sociale, pentru scopurile acestei analize, vom indica punctajul mediu al distanței sociale, în funcție de grupul social. Vom adăuga aici și punctajul deviației standard pentru medie, pentru a ilustra variația răspunsurilor.

După cum putem observa din tabelul 3.10., există o separație clară între acceptabilitatea celor două grupuri. Un grup este constituit din categorii sociodemografice relativ convenționale, precum o familie locală cu mulți copii sau un cuplu de pensionari, și este considerat foarte acceptabil social de către respondenți, majoritatea categoriilor având punctaje medii de peste 4 pe o scală de la 1 la 5. Singura excepție pare a fi familia occidentală, care înregistrează, de asemenea, punctaje mari comparativ cu celelalte grupuri sociale analizate aici, însă este semnificativ sub grupurile demografice naționale convenționale de români.

TABELUL 3.10: **Distanța socială față de grupuri arhetipale, punctaj mediu de la 1 la 5**

Cum v-ați simți dacă s-ar muta în vecinătatea voastră persoane din următoarele categorii?		
	Medie	Std. dev.
Familie cu copii, localnici	4,24	1,10
Grup de studenți	4,16	1,13
Cuplu de pensionari	4,00	1,22
Familie de occidentali	3,41	1,38
Cuplu de homosexuali	2,43	1,47
Familie de romi	2,68	1,44
Familie de refugiați	2,56	1,40
Dependenți de droguri	1,60	1,16
Foști condamnați	1,71	1,21

În al doilea rând, în cadrul grupului inacceptabil social constatăm două niveluri de respingere sau distanțare socială. În primul rând, cuplurile homosexuale, familiile de romi sau de refugiați tind să înregistreze punctaje de 2,5 pe scala de la 1 la 5 a distanței sociale. Acest lucru poate fi interpretat ca o ușoară respingere de către respondenți. În al doilea rând, constatăm un nivel extrem de mare de respingere față de posibili vecini care sunt dependenți de droguri sau foști condamnați. Cuplurile homosexuale par a se plasa undeva între cele două grupuri, ceva mai aproape de grupul familii/cupluri.

În ceea ce privește variabilele explicative, variabilele sociodemografice tind să explice o proporție importantă a variației din cadrul indicatorului distanței sociale pentru primul grup de

variabile, pe când cel de-al doilea grup de variabile este mai bine explicat prin nivelul de educație al părinților, prin urmare, prin nivelul de socializare al familiei. Influența nivelului de educație al părinților nu ar trebui să constituie o surpriză în acest context. Ca și în cazul încrederii sociale, respondenții care cresc și socializează în familii cu un context educațional mai bogat tind să aibă semnificativ mai multe ocazii de a interacționa cu persoane din alte grupuri sociale și, în general, tind să fie mai toleranți față de alteritate.

DISCRIMINAREA ȘI PERSISTENȚA ACESTEIA ÎN TIMP

În strânsă legătură cu cei doi indicatori anteriori, discriminarea reprezintă, de asemenea, un indicator social extrem de important care explică, poate, nivelurile reduse de încredere socială și întărește distanța socială. Comparativ cu 2014, se pare că aproximativ aceeași proporție a populației simte că a fost supusă recent unui fel de discriminare. Aproximativ 40% dintre respondenți afirmă că s-au simțit discriminați cel puțin câteodată. Ceea ce s-a schimbat este intensitatea discriminării sau procentul respondenților care afirmă că s-au simțit discriminați de multe ori, care a scăzut de la 18% în 2014 la 12% în 2018.

De asemenea, este important de menționat că numai 13% dintre cei care se simt discriminați s-au simțit discriminați dintr-un singur motiv. Aceasta înseamnă că peste un sfert dintre tinerii români cu vârste cuprinse între 14–29 de ani s-au simțit discriminați din mai multe motive, ceea ce marchează cât de masivă este în România problema intersecționalității sau a discriminării aceluiași grup din motive multiple. În cea mai mare parte, această intersecționalitate reunește probleme ce țin de sărăcie și discriminare pe motive etnice și se întâlnește, cel mai probabil, în rândul tinerilor de etnie romă. În plus, alți factori clasici ai intersecționalității sunt genul și educația sau etnia și limba vorbită. Este necesar să se efectueze mai multe studii pe această temă în România pentru a

înțelege mai bine multitudinea de surse ale discriminării care acționează conjugat pentru a stratifica populația tânără.

Cifrele de mai jos arată că discriminarea este adesea raportată corect în rândul tinerilor din regiune. Chiar dacă România nu este țara care raportează cea mai mare incidență, nivelurile înregistrate aici sunt totuși relativ mari.

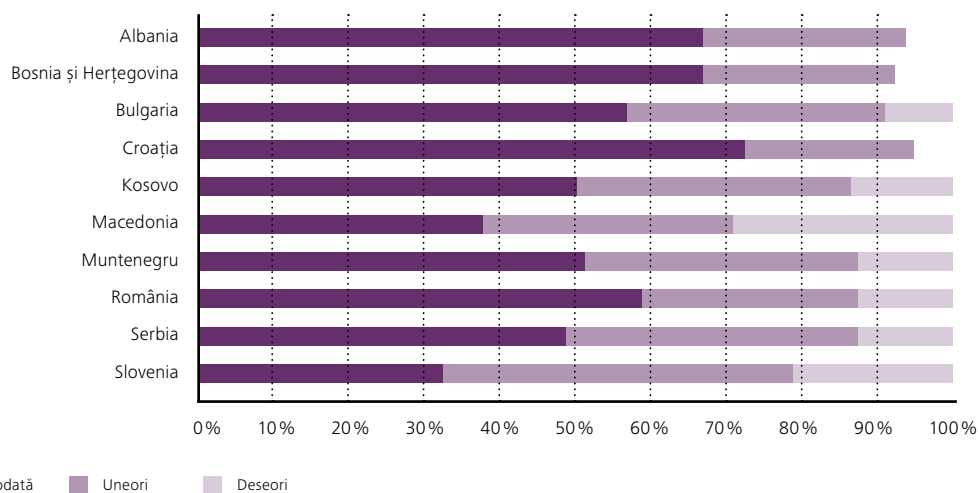
Ca și în 2014, motivul cu cea mai largă răspândire identificat pentru discriminare este situația economică, urmat îndeaproape de alte motive, precum vârsta, educația și sexul. O caracteristică importantă a acestei liste este, categoric, faptul că înregistrăm un nivel înalt de discriminare pentru convingerile politice, chiar dacă tinerii din România afirmă că sunt extrem de lipsiți de interes față de politică. Acest nivel înalt al discriminării în baza convingerilor politice este un alt motiv pentru a crede că România în general – și tineretul României, ca un corolar – trece printr-o etapă de considerabilă polarizare politică.

TABELUL 3.11: **Incidența motivelor de discriminare, în funcție de populație**

Motivul discriminării	
Sex	12,7
Economic	25,1
Vârsta	21,4
Credințe religioase	8,7
Etnie	8,03
Educație	13,2
Implicare socială	11,4
Convingeri politice	10,4
Origine regională	9,7
Orientare sexuală	2,6
Limbă	5,7

Analizele de regresie arată că cei doi factori perturbatori constanți pentru toate tipurile de discriminare resimțite de cel puțin

FIGURA 3.6: **Incidența discriminării, în funcție de țară**
Te-ai simțit vreodată discriminat/ă? (orice tip de discriminare)

10 % din eșantion sunt venitul subiectiv și aspirațiile educaționale. Cercetările în domeniul discriminării au argumentat că persoanele care se percep ca fiind discriminate au, de asemenea, o predispoziție mai mare de a se percepe ca fiind mai sărace, ca efect al marginalizării. Ceea ce încă nu a fost clarificat în cazul României este mecanismul causal din spatele acestui fenomen: este mai probabil ca persoanele mai sărace să se simtă discriminate sau discriminarea îi face pe oameni să se considere mai săraci? După cum am văzut în alt capitol al prezentului raport, estimările subiective ale veniturilor au puțin de-a face cu cuantificările obiective ale deținerii de bunuri sau ale statului economic. Sărăcia este în mare măsură un construct social care este într-adevăr influențat în mare măsură de accesul la resurse financiare, însă are numeroase alte fațete care nu sunt strict de natură economică. Discriminarea, încrederea socială și distanța socială sunt, foarte probabil, câteva dintre aceste fațete, iar studiarea lor ar fi extrem de relevantă pentru o mai bună înțelegere a societății românești.

REZULTATELE PRINCIPALE

- Tinerii români se diferențiază puternic în funcție de nivelul de urbanizare, în ceea ce privește dorința de a întemeia o familie. În timp ce tinerii care locuiesc în localități mai mici văd căsătoria ca pe un prim pas către construirea bunăstării și prosperității, cei care locuiesc în orașe mai mari amână căsătoria pentru un moment ulterior, după ce și-au finalizat studiile, au găsit un loc de muncă bine plătit etc. Ca o consecință a acestei stratificări, cele mai multe cupluri de tineri căsătoriți tind să fie extrem de sărace, atât obiectiv, cât și subiectiv. Mai mult, familiile sărace tind să aibă mai mulți copii, chiar dacă aceștia nu au fost planificați, și să înțeleagă și să utilizeze deficitar mijloacele contraceptive. Aproximativ 90 % dintre respondenți se văd căsătoriți, cu copii în viitor. Cei mai mulți dintre cei care nu doresc să se căsătorească tind să se considere săraci.
- În timp ce respondenții mai săraci afirmă că își doresc relativ puțini copii, iar respondenții mai bogați afirmă că își doresc ceva mai mulți copii în viitor, în prezent, respondenții mai săraci din localitățile mai mici au o rată a nașterilor dublă sau mai mare față de respondenții mai bogați. Numai 5 % dintre cei cu vârste cuprinse între 14–29 de ani care locuiesc în București raportează că au un copil, în timp ce aproximativ 25 % dintre cei care locuiesc în localități cu mai puțin de 10.000 de locuitori raportează că au copii. Cei săraci tind să aibă copii mai devreme în decursul vieții și dezvoltării economice și, prin urmare, este posibil să se confrunte cu dificultăți mai mari în urma nașterii copiilor. În acest caz, este imperativ ca serviciile publice să înceapă să se concentreze și asupra acestui aspect demografic în viitor.
- Atitudinile tinerilor respondenți față de abstenență par să fi devenit ușor mai permissive, iar tinerii au devenit mai puțin preocupați de acest aspect. Această evoluție derivă în primul rând dintr-o schimbare de atitudine în rândul tinerelor, care nu mai sunt la fel de preocupate de abstenența premaritală. În timp ce în 2014 aproximativ 18 % dintre acestea credeau că abstenența premaritală este o virtute numai pentru femei, în 2018, numai aproximativ 10 % au această convingere. Similar, în timp ce 26 % dintre tinere considerau că abstenența este o virtute pentru ambele sexe, în prezent, numai 12 % dintre respondenți are această convingere. Este important că această evoluție nu mai pare să fie influențată de religiozitate, având în vedere că până și tinerele care raportează un nivel relativ mare de participare la slujbele religioase și-au moderat atitudinea față de abstenența premaritală. În schimb, factorul determinant al convingerilor conservatoare pare să derive dintr-un tip nereligios de tradiționalism de gen prezent în majoritatea regiunilor și tipurilor de localități, în special în orașele mici și mijlocii.
- Aproximativ 20 % dintre cei cu vârste cuprinse între 14–29 de ani raportează ori că nu știu ce este contracepția, ori că, în general, nu o folosesc. Cei mai mulți dintre respondenții care raportează acest nivel redus de utilizare a metodelor contraceptive provin din orașe cu populația cub 100.000 de locuitori, în special din familiile mai sărace, în care niciunul dintre părinți nu a absolvit liceul. Deși cele mai multe persoane care raportează că nu utilizează metode contraceptive sunt într-o relație stabilă sau căsătorite, aproximativ 15 % raportează că sunt singure, având o viață sexuală activă, cu mai mulți parteneri/partenere.
- Ca și în 2014, tinerii români par să fie reticenți în privința relațiilor sociale cu persoane care nu fac parte din familie și au tendința de a avea mai puțină încredere în prieteni, pe care îi pot alege și cu care pot cultiva legături, decât în membrii familiei extinse, cu care interacționează rar. Această situație este relativ unică în regiune, numai Albania și Kosovo înregistrând o constelație asemănătoare. În general, încrederea socială în rândul tinerilor din România înregistrează unul dintre cele mai reduse niveluri din toate țările regiunii, și evidențiază tensiunea socială ridicată din societatea românească.
- Aproximativ 40 % dintre respondenți afirmă că s-au simțit discriminați cel puțin uneori. Ceea ce este remarcabil în această privință este faptul că respondenții care raportează că se simt discriminați și care provin din familii cu un nivel educațional relativ bun sau din orașe mai mari au tendința de a dezvolta aspirații educaționale semnificativ mai înalte. Foarte probabil, aceasta provine dintr-un mecanism de supracompensare identificat la anumite grupuri demografice în anumite situații.

4

EDUCAȚIA ȘI OCUPAREA FORȚEI DE MUNCĂ

EDUCAȚIA

Prima parte a prezentului capitol analizează educația și acoperă trei teme principale: statutul educațional al tinerilor, nivelul studiilor absolvite și aspirațiile educaționale; performanțele, aspirațiile și experiența școlară în cazul tinerilor înmatriculați în prezent într-o formă de învățământ și modul în care evaluează tinerii români calitatea sistemului educațional din care au făcut sau fac parte.

Anumite tendințe recente legate de sistemul educațional românesc evidențiază atât evoluții pozitive, cât și unele îngrijorătoare. În 2017, rata părăsirii timpurii a școlii în România (procentul populației cu vârste între 18–24 de ani care au absolvit cel mult învățământul secundar inferior și care nu mai participă la o formă de învățământ sau formare profesională) era a treia cea mai mare din Uniunea Europeană (18,1%).⁹ Mai mult, părăsirea timpurie a școlii este în mod special larg răspândită în zonele rurale.¹⁰ Discrepanțele între zonele rurale și cele urbane nu se limitează la părăsirea timpurie a școlii, ci sunt evidente și la vârste mai fragede, în rezultatele elevilor la evaluare.¹¹

Raportul privind dezvoltarea umană din 2016 a indicat că, în România, rata înscrierii în învățământul terțiar era 53% în 2015.¹² Cu alte cuvinte, peste jumătate din populația de vârstă învățământului terțiar era înscrisă într-o formă de învățământ superior. În același timp, conform Eurostat, în 2017 România ocupa ultimul loc în rândul statelor membre UE în ceea ce privește proporția populației cu vârste cuprinse între 30–34 de ani care a absolvit o formă de învățământ terțiar (26,3%, com-

parativ cu media UE de 39,9%).¹³ Absolvirea unei instituții de învățământ superior a fost mai larg răspândită în rândul femeilor în 2016; procentul femeilor cu vârste cuprinse între 30–34 de ani care au absolvit o formă de învățământ terțiar îl depășea cu 3,7% pe cel al bărbaților.¹⁴

Universitățile românești sunt bine integrate în cadrul programelor de schimb de studenți; programul Erasmus Plus este accesat anual de mii de studenți români care beneficiază de pe urma experienței de a studia în străinătate.¹⁵

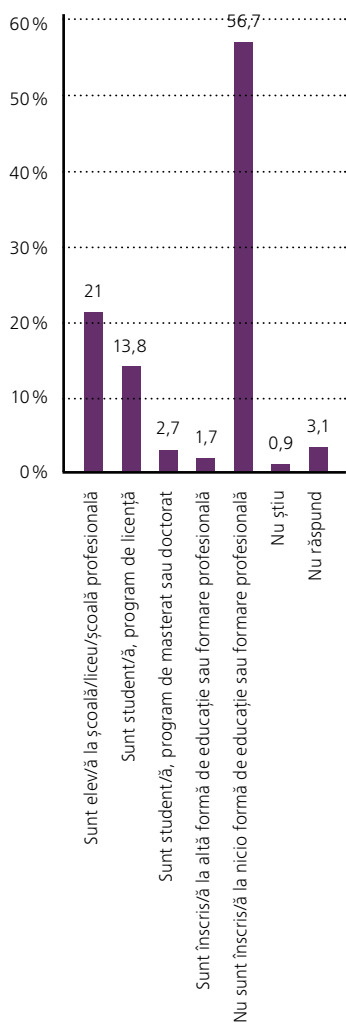
Prezentul raport acoperă unele dintre aceste aspecte importante legate de participarea la educație, nivelul de învățământ absolvit și inegalitățile educaționale, concentrându-se asupra tinerilor cu vârste cuprinse între 14–29 de ani.

Statut educațional, nivelul studiilor absolvite și aspirațiile educaționale

Începem prezentarea studiului FES din 2018 în domeniul educației prin analiza statutului educațional actual al tinerilor.

Figura 4.1. arată că aproape 57% dintre tinerii incluși în eșanșion nu sunt în prezent înscriși în nicio formă de învățământ sau formare profesională. Conform așteptărilor, statutul educațional este corelat cu etapa vieții tinerilor respondenți. De exemplu, aproximativ 85% dintre cei incluși în grupul cel mai tânăr (14–18 ani) sunt înscriși în prezent în forme de învățământ preuniversitar, ceea ce este previzibil, având în vedere vârsta. Pe măsură ce avansează în vârstă, dincolo de statutul educațional corespunzător anticipat în relație cu grupul de vârstă, identificăm procente tot mai mari de tineri care nu sunt înscriși în nicio formă de învățământ (50%

FIGURA 4.1: **Statutul educațional actual în rândul tinerilor** (% din total eșantion)

în rândul celor cu vârste între 19–22 de ani, până la 91,7% în grupul cu vârsta cea mai mare).

Cum arată situația în cazul nivelului de învățământ deja absolvit de tinerii români? Datele prezentate în figura 4.2 descriu nivelurile absolvite în prezent, indicând că majoritatea respon-

denților raportează că au absolvit până în prezent învățământul secundar (liceul).

Ne așteptăm să identificăm din nou un efect vizibil al vârstei, ca o consecință firească a nivelului de învățământ absolvit în funcție de etapa vieții fiecărei persoane. Într-adevăr, datele indică o astfel de relație. În același timp, se poate observa că până și în grupurile de vârstă peste 18 ani există respondenți în cazul cărora cel mai înalt nivel de învățământ absolvit este numai învățământul primar (deși proporția acestora este comparativ mai mică decât în cadrul celui mai tânăr grup și nu reprezintă în niciun caz nivelul dominant în niciunul dintre intervalele de vârstă specifice).

În acord cu ceea ce știm deja despre factorul de gen în alegerea rutei tehnice/profesionale, datele studiului constată un procent mai mare de tineri absolvenți de școli tehnice, comparativ cu cel de tinere absolvente. În plus, procentul de femei care raportează finalizarea ciclurilor universitare de licență sau masterat este mai mare decât cel al bărbaților.

O altă întrebare adresată tinerilor respondenți a vizat aspirațiile educaționale cele mai înalte ale acestora. Majoritatea tinerilor vizează învățământul superior (diplomă de licență sau mai mult), iar aspirațiile lor par a fi influențate, printre alți factori, de gen și de capitalul educațional al părinților.

După eliminarea situațiilor în care nu s-a dat un răspuns, constatăm că 57,5% dintre tineri doresc să obțină diploma de licență sau mai mult. O examinare mai aprofundată a datelor indică existența unor asocieri între aspirațiile tinerilor și contextul demografic și familial al acestora. În rândul respondenților care provin din familii în care ambii părinți au absolvit învățământul universitar, nu există cazuri de tineri care aspiră la învățământ primar sau profesional. Proporția comparativ mai mică de respondenți care provin din familii care au urmat studii universitare care vizează învățământul secundar (liceul) este explicată prin distribuția diferită a orientărilor tinerilor către nivelurile învățământului superior. Nivelul postuniversitar (masterat și doctorat) este vizat în special de respondenții din familii cu un nivel educațional ridicat. În plan regional, proporția cea mai mare de respondenți care vizează niveluri postuniversitare s-a identificat în București. Studiile de licență sunt mai căutate în rândul femeilor decât în rândul bărbaților.

FIGURA 4.2: **Cel mai înalt nivel de învățământ finalizat** (% din total eșantion)

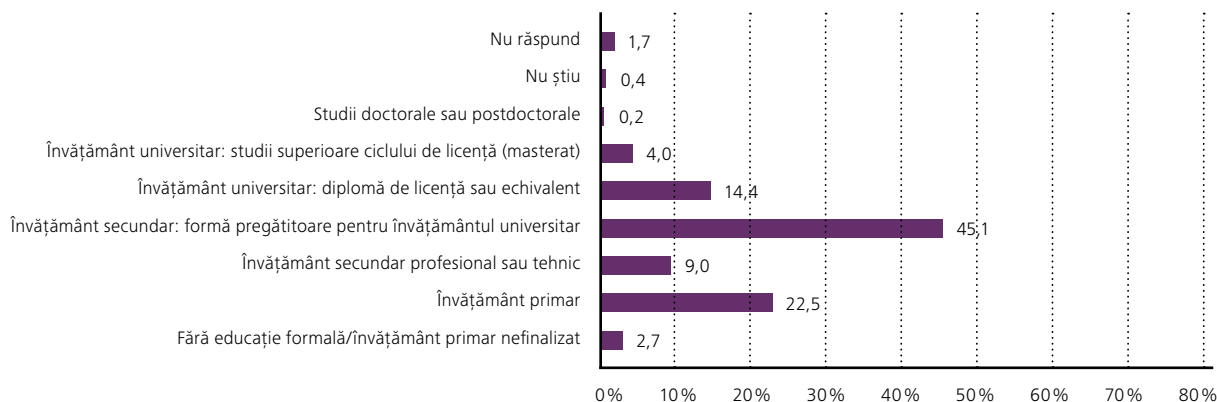

FIGURA 4.3: Cel mai înalt nivel de învățământ la care aspiră (% din total eșantion)

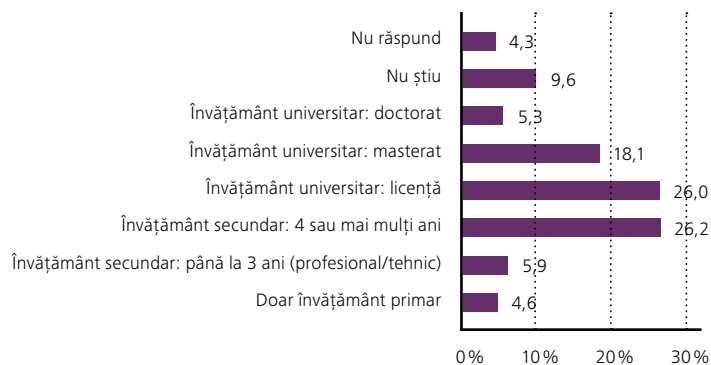
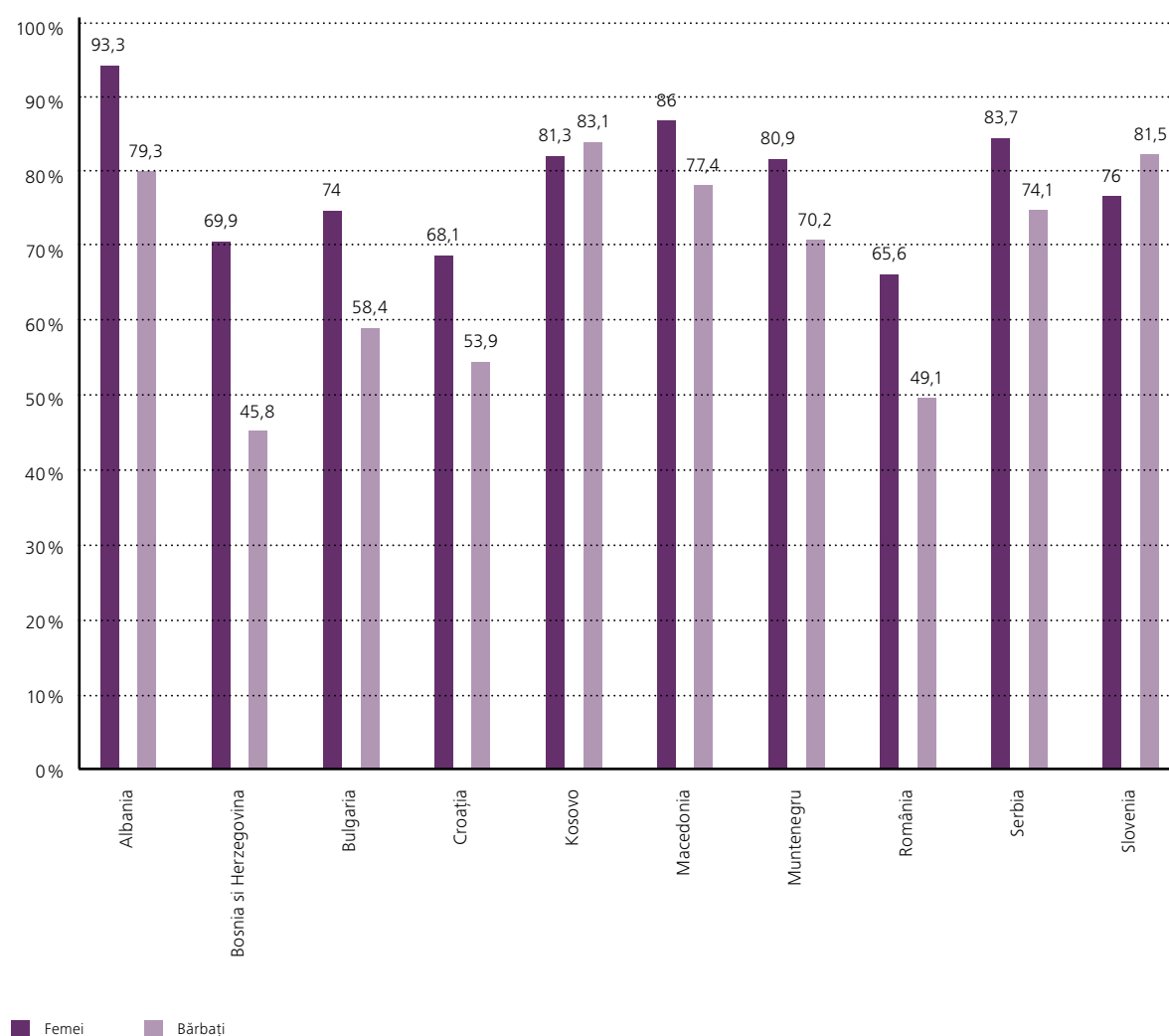

FIGURA 4.4: Procentele tinerilor din zona SEE care aspiră la învățământ superior, în funcție de sex (excluzând cazul celor care nu au răspuns)

58,7% din întregul eșantion (68,8% după excluderea situațiilor în care nu s-a dat un răspuns) afirmă că sunt foarte încrezători că vor reuși să atingă nivelul educațional la care aspiră.

O examinare atentă, bazată pe analiza de regresie, ne permite să testăm mai riguros impactul factorilor care încurajează aspirațiile către învățământul superior (licență, masterat sau doctorat). Astfel, probabilitatea ca tinerii să vizeze obținerea unei diplome de

învățământ superior este într-adevăr mai mare în cazul femeilor și crește direct proporțional cu nivelurile de învățământ absolvite de părinți. În plus, capitalul cultural de acasă (estimat prin numărul de cărți din casa părinților) exercită o influență semnificativă asupra aspirației către învățământul superior, sugerând că expunerea la conținuturi culturale pe parcursul anilor de formare are un impact asupra modului în care tinerii își proiectează viitorul educațional.

Constatările referitoare la impactul de gen asupra aspirațiilor educaționale a condus la o altă întrebare privind aplicabilitatea acestui tipar la alte țări incluse în studiu. Într-adevăr, datele arată că în toate țările, cu două excepții (Kosovo și Slovenia), există procente mai mari în rândul femeilor care aspiră să urmeze învățământul superior, comparativ cu bărbații (figura 4.4.). Acesta ar putea indica, cel puțin parțial, presiunea mai mare percepută de femei pentru a obține calificări mai înalte prin educație, care le vor facilita accesul la piața muncii sau le-ar spori șansele la un loc de muncă bine remunerat. Este demn de menționat faptul că, dintre toate țările participante la studiu, România are proporția cea mai mică de tinere care aspiră să urmeze învățământul superior, și a doua cea mai mică proporție (după Bosnia și Herțegovina), în cazul tinerilor.

Tineri înscriși în prezent într-o formă de învățământ

În această secțiune, ne interesează relația dintre nivelul de educație absolvit de către tineri (cel mai înalt nivel de învățământ absolvit) și aspirațiile lor viitoare. Conform datelor din tabelul 4.1., cu excepția respondenților care deja au obținut doctoratul, în cadrul fiecărei categorii de învățământ absolvite în prezent, există proporții considerabile de tineri care aspiră la niveluri educaționale superioare celor deja atinse (câmpurile gri marchează procentele de tineri în cazul cărora nivelul educațional finalizat corespunde celor mai înalte aspirații ale acestora).

TABELUL 4.1: **Aspirațiile tinerilor înscriși în prezent într-o formă de învățământ, conform celui mai înalt nivel de învățământ finalizat (% excluzând cazul celor care nu au răspuns)**

Aspirație	Doar școala primară	Învățământ profesional/ tehnic	Liceu	Învățământ universitar Licență	Învățământ universitar Masterat	Învățământ universitar Doctorat
Nivel actual						
Nu am absolvit nicio formă de învățământ/învățământ primar incomplet	6,7		26,7	26,7	20	20
Învățământ primar	1,3	4,4	23,8	41,9	21,9	6,9
Învățământ profesional/tehnic		9,1	63,6	27,3		
Liceu			7,2	40,7	41,9	10,2
Licență				17,9	64,3	17,9
Masterat					60	40.
Doctorat						100

În continuare, sondajul în rândul tinerilor respondenți a căror formare este în curs analizează nivelul efortului investit în studiul individual acasă. Majoritatea tinerilor raportează că studiază acasă zilnic, timp de una sau două ore. Nu există variație semnificativă în privința timpului investit în studiul individual în funcție de nivelul de învățământ la care sunt înscriși în prezent respondenții. Cu toate acestea, procentul tinerelor care raportează că studiază acasă timp de două până la trei ore este mai mare decât al tinerilor.

Tinerii au fost întrebați și despre mediile din ultimul an școlar. Tabelul 4.2. indică relația dintre performanțele școlare ale elevilor/ studenților și atributele mediului de acasă al acestora. Constatăm procente asemănătoare ale tinerilor care au oferit un răspuns valid privind mediile (excluzând cazul celor care nu au răspuns), care indică intervalele (7–8) și (8–9) ca reflectând cele mai recente rezultate școlare. Tinerele tind să raporteze medii anuale mai mari decât tinerii.

**TABELUL 4.2: Mediile generale ale elevilor/studentilor în anul școlar/universitar anterior
(% excluzând cazul celor care nu au răspuns)**

	5-6	7-8	8-9	9-10	Total
Eșantion	3,6	38,8	38,5	19,1	100
Nivelul educațional al părinților					
Ambii părinți au absolvit mai puțin decât liceul		50	39,2	10,8	100
Alte situații	5,3	38,1	38,9	17,8	100
Ambii părinți au absolvit mai mult decât liceul		21,1	36,8	42,1	100
Evaluarea bunăstării gospodăriei					
Nu avem suficienți bani pentru facturile de bază (energie electrică, încălzire...) și mâncare	35,7	28,6	28,6	7,1	100
Avem suficienți bani pentru facturile de bază și mâncare, dar nu pentru îmbrăcăminte și încălțăminte		42,4	45,5	12,1	100
Avem suficienți bani pentru mâncare, îmbrăcăminte și încălțăminte, dar nu și pentru lucruri mai scumpe (frigider, televizor etc.)	3,8	47,1	37,5	11,5	100
Ne permitem să cumpărăm unele lucruri mai scumpe, dar nu atât de costisitoare precum mașină sau apartament, de exemplu	1,9	34,3	36,1	27,8	100
Ne permitem să cumpărăm orice avem nevoie pentru un nivel de trai bun	1,4	31,4	40	27,1	100
Sex					
Bărbați	6,8	48,4	32,3	12,4	100
Femei	1	31	43,7	24,4	100

* Cifrele cu aldine indică diferențe semnificative statistic

De asemenea, datele arată asocieri semnificative între performanța elevilor/studentilor și profilul educațional al părinților acestora, în special în ceea ce privește mediile cele mai mari (9-10); un procent mai mare de tineri în cazul cărora ambii părinți au absolvit studii universitare au rezultate mai bune la învățatură comparativ cu restul respondenților. În plus, un procent mai mare de elevi/studenti care evaluează statutul financiar al gospodăriei lor în termeni negativi raportează că media lor generală anuală se încadrează între 5 și 6.

Mai mult, datele indică o asociere pozitivă între volumul studiului individual acasă și mediile generale anuale raportate de respondenți (valoarea coeficientului de asociere Gamma 0,348).

Evaluarea tinerilor privind sistemul educațional din România

Respondenții au fost rugați să evalueze sistemul educațional din România, în funcție de (1) calitatea generală a educației, (2) opinia lor privind practicile frauduloase asociate procedurilor de examinare și (3) concordanța percepută între formarea profesională asigurată de sistemul de învățământ și piața locurilor de muncă. Rezultatele arată că numai o proporție modestă a tinerilor raportează că sunt foarte mulțumiți de sistemul educațional și peste un sfert sunt total de acord că sistemul de evaluare este, în unele cazuri, viciat de corupție. Aproximativ 44% dintre tinerii participanți la sondaj consideră că sistemul educațional nu este deloc bine adaptat la cerințele pieței locurilor de muncă. Aproximativ un sfert dintre respondenți au afirmat că au efectuat un stagiul de practică profesională în cadrul programului lor educațional.

Evaluarea capacității de ocupare a unui loc de muncă

Încheiem cu o scurtă secțiune care prefațează cea de-a doua parte a prezentului capitol, referitoare la ocuparea forței de muncă, examinând din perspectivă comparativă modul în care tinerii din țările sud-est europene își percep șansele de a se integra pe piața muncii.

În primul rând, tinerii care încă sunt înscriși într-o formă de învățământ au fost rugați să evalueze cât de dificil le va fi să găsească un loc de muncă după absolvire. Rezultatele prezentate în tabelul 4.3. arată procentele de tineri care sunt foarte optimiști în privința acestor perspective. În această imagine de ansamblu, tinerii români sunt cei mai încrezători în privința tranziției de succes către piața muncii.

TABELUL 4.3: Procentul de tineri care cred că le va fi foarte ușor să își găsească un loc de muncă după absolvire (procente din total eșantioane de tineri activi într-o formă de învățământ)

Albania	Bosnia și Herțegovina	Bulgaria	Croația	Kosovo	Macedonia	Munte-negru	România	Serbia	Slovenia
10.6	3	9.5	15	11.3	13.9	16.9	24	16.2	13.7

Un alt aspect despre care au fost întrebați tinerii, indiferent de statutul lor educațional actual, se referă la nivelul de concordanță

între pregătirea asigurată prin sistemul educațional și cerințele pieței muncii.

TABELUL 4.4: Procentul tinerilor care cred că sistemul educațional din țara lor este bine adaptat la cerințele pieței muncii (procente din total eșantioane)

Albania	Bosnia și Herțegovina	Bulgaria	Croația	Kosovo	Macedonia	Munte-negru	România	Serbia	Slovenia
22,8	22,1	14,3	41,2	28,4	23,4	16,2	33	21	28

Tinerii croați și români proiectează imaginea cea mai optimistă privind capacitatea sistemului educațional de a asigura competențele cerute de piața muncii.

REZULTATELE PRINCIPALE

- Datele noastre arată că 59% dintre tinerii respondenți nu sunt în prezent înscriși în nicio formă de învățământ sau de formare profesională. În ediția din 2014 a studiului FES, proporția tinerilor care nu mai erau activi în sistemul educațional era 53,5%.¹⁶
- Există o asociere clară între statutul educațional actual și vârsta tinerilor; cea mai mare proporție a respondenților care au părăsit sistemul educațional a fost identificată în rândul tinerilor cu vârste cuprinse între 27–29 de ani (91,7%). Efectul vârstei este, de asemenea, marcat în relație cu cel mai înalt nivel educațional absolvit de respondenți.
- Majoritatea tinerilor vizează învățământul superior (diplomă de licență sau mai mult), iar aspirațiile lor par a fi influențate, printre alți factori, de gen (probabilitatea de a viza o diplomă universitară este mai mare în rândul femeilor) și de capitalul educațional al părinților.
- Există și alte diferențe notabile influențate de gen, conform datelor. În primul rând, procentul femeilor care raportează înscrierea la studii universitare este mai mare decât al bărbaților, iar în prezent este mai mare procentul bărbaților care nu sunt implicați în sistemul educațional. În al doilea rând, proporția femeilor care raportează finalizarea ciclurilor universitare de licență sau masterat este mai mare decât cea a bărbaților. În plus, finalizarea rutei profesionale sau tehnice este raportată în mai mare măsură de tineri absolvenți, decât de tinere.
- În ceea ce privește respondenții care încă sunt înscriși într-o formă de învățământ, am constatat că în cadrul fiecărei cate-

gorii de nivel de învățământ absolvit în prezent, există procente mari de tineri care aspiră la niveluri educaționale superioare celui deja finalizat. Aproximativ un sfert dintre tinerii înscriși la diferite nivele de învățământ sunt foarte optimiști în privința perspectivelor de a găsi un loc de muncă după absolvire.

- Majoritatea elevilor/studentilor raportează medii generale anuale aflate în intervalele 7–8 (38,8%) și 8–9 (38,5%), tinerele având rezultate mult mai bune decât tinerii. Există, de asemenea, aspecte care indică o asociere între rezultatele elevilor/studentilor și nivelul educațional al părinților acestora: un procent mare de tineri din familiile în care ambii părinți au absolvit niveluri de învățământ superioare liceului raportează medii generale de între 9 și 10. În plus, un procent mai mare de elevi/studenti care evaluează statutul financiar al gospodăriei lor în termeni negativi raportează că media lor generală anuală se încadrează intervalul cel mai slab (5–6).
- Aproximativ două treimi dintre tinerii care sunt încă activi în educație consideră că climatul școlar/universitar zilnic este – în diferite măsuri – dificil și stresant; datele nu indică diferențe semnificative pe care le exercită statutul educațional actual sau genul tinerilor asupra acestei percepții. Cu toate acestea, procente semnificativ mai mari ale elevilor/studentilor ale căror medii generale sunt printre cele mai slabe (5–6) raportează un climat școlar/universitar foarte dificil și stresant, sugerând că performanțele slabe pot genera atitudini anxioase față de școală/universitate.
- Există un procent modest (aproximativ 15%) al tinerilor care raportează un nivel înalt de satisfacție față de calitatea generală a învățământului din România, iar evaluarea generală a calității educației este legată de percepția privind caracterul echitabil al procedurilor de evaluare și concordanța între formarea asigurată de sistemul educațional și cerințele pieței muncii.

OCUPAREA FORȚEI DE MUNCĂ ÎN RÂNDUL TINERILOR

Problema șomajului mare și a persistenței acestui fenomen în rândul tinerilor în Europa este un fenomen recurent încă de la începutul anilor '80, însă a devenit extrem de grav în ultimele decenii, în special în urma recesiunii economice și a crizei bancare din Europa. În plus, încercarea de a soluționa această problemă, cu toate specificitățile ei, a devenit tot mai importantă în ultimii ani.

Unul din motivele determinante ale acestui fenomen este legat de faptul că impactul crizei economice și sociale din Europa este mai mare asupra tinerilor decât asupra adulților, în special în termenii posibilităților lor de angajare, dar și a ratei șomajului. (Blanchflower și Freeman, 2017) În această privință, Bell și Blanchflower (2011) au evidențiat faptul că tinerii sunt mai sensibili la aceste fenomene în principal pentru au un capital uman mai puțin specific și pentru că au mai puțină experiență acumulată decât adulții. Dolado et. al. (2015) argumentează că există numeroase diferențe între aceste tipare în țările europene și că acestea sunt cauzate în principal de tipul sistemului educațional al țării (tranziție dificilă de la școală la muncă, număr mare de NEET, formare profesională) sau de tipul instituțiilor pieței muncii din țara respectivă (contracte de muncă pe durată determinată, salariu minim etc.)

Un al motiv pentru atenția mare acordată șomajului în rândul tinerilor are legătură cu faptul că șomajul într-o etapă inițială a carierei profesionale (și în special șomajul pe termen lung în rândul tinerilor) are un puternic efect negativ asupra realizărilor viitoare din câmpul muncii. Chiar și în cazul șomajului de scurtă durată, faptul că trec de la un loc de muncă temporar la altul îi face pe tineri incapabili să își valorifice capitalul uman și implicit să nu fie capabili să acumuleze o experiență profesională semnificativă. În același timp, deprecierea capitalului uman este mai răspândită în etapele inițiale ale carierei profesionale. În aceste condiții practic este evident faptul că toate aspectele menționate mai sunt sunt factori determinanți în ceea ce privesc oportunitățile profesionale viitoare ale tinerilor. (Hernanz și Jimeno, 2017)

Atunci când analizăm acest aspect în context românesc, problema este și mai stringentă, deoarece oportunitățile de ocupare a forței de muncă, precum și instituțiile pieței muncii sunt determinate și de intenția tot mai stringentă a tinerilor de a emigra. Într-adevăr, Horvath (2008) menționează faptul că emigrarea tinerilor din România are în mare măsură legătură cu tranziția problematică și prelungită a acestora către viața de adult, care se datorează în special dificultății de a găsi un loc de muncă, precum și a nivelului mare de nesiguranță în ce privește păstrarea locului de muncă.

În această secțiune, analiza se concentrează asupra următoarelor aspecte ale relației dintre tineri și piața muncii: 1) Modele de ocupare a forței de muncă în rândul tinerilor, 2) aspirații și realitate: relația dintre profesie, ocupație și sectorul de activitate, 3) găsirea și alegerea unui loc de muncă, 4) inițiative de voluntariat.

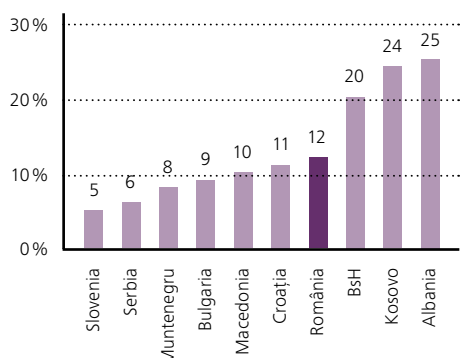
Modele de ocupare a forței de muncă în rândul tinerilor

Peste o treime din eșantionul nostru a avut un contract de muncă cu normă întreagă (42,9%), fie pe perioadă nedeterminată (39,6%), fie pe perioadă determinată (3,3%). Bărbații tind să aibă mai mult contracte cu normă întreagă decât femeile (40,9% dintre contractele cu normă întreagă pe perioadă nedeterminată sunt în rândul bărbaților și 38,3% în rândul femeilor). Din întregul eșantion, 25,2% nu au un loc de muncă dar nici nu caută unul, în timp ce 9,8% sunt șomeri, dar caută în mod activ un loc de muncă. În rândul celor care nu au un loc de muncă dar sunt în căutarea unuia, tendința este mai mare în rândul femeilor (30,1% comparativ cu 20,6% la bărbați). În plus, observăm o prevalență mai mare a femeilor în categoria celor care urmează un tip de formare profesională (5,8% din întregul eșantion). Chiar dacă eșantionul se concentrează asupra grupei de vârstă cuprinsă între 15–29 de ani, 3,5% dintre aceștia menționează că desfășoară o activitate independentă.

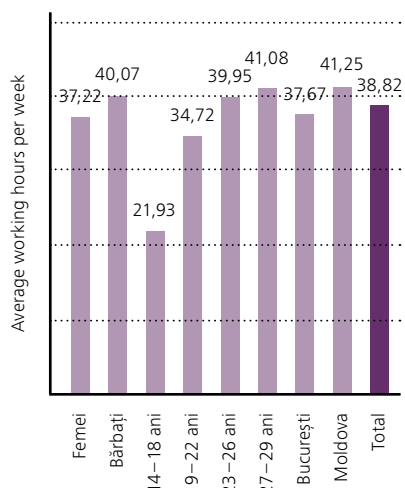
Dintre toate regiunile din România, tinerii care locuiesc în Transilvania au cel mai mare procent de contracte cu normă întreagă pe perioadă nedeterminată, precum și cea mai mică rată a șomajului. În același timp, tinerii din Moldova tind să aibă procentul cel mai mare de locuri de muncă ocazionale/temporare, precum și cele mai mari rate ale șomajului. Acest lucru ar putea fi explicat preponderenței de zone rurale din acea regiune, precum și prevalenței agriculturii, ca principalul sector economic din regiune. Deloc surprinzător, cu cât sunt mai tineri respondenții, cu atât au șanse mai mici de a obține orice formă de angajare. În plus, tendințele arată rate ale șomajului mai mici și mai multe contracte cu normă întreagă sau locuri de muncă ocazionale în rândul bărbaților decât în rândul femeilor.

O situație alarmantă în ceea ce privește șomajul în rândul tinerilor din Uniunea Europeană este cea a categoriei NEET, un acronim care desemnează persoanele care nu sunt încadrate în muncă dar nu urmează nici o formă de învățământ sau de formare profesională. În 2016, de exemplu, aproape unul din cinci (18,3%) tineri, din Europa, cu vârste cuprinse între 20–34 de ani nu erau încadrați în muncă și nici nu urmau o formă de învățământ sau formare profesională.¹⁷ Prezentul studiu arată că în 2018, în România, 12,3% dintre tineri (15–29) sunt în această categorie. Cifrele sunt mai mici decât media UE deoarece prezentul studiu a inclus și grupa de vârstă 15–18 ani, unde cei mai mulți sunt înscriși într-o formă de învățământ.

Graficul de mai jos arată că un procent semnificativ al tinerilor din țările mai sărace ale regiunii Sud-Est Europe, în special – Albania, Kosovo și BiH – nu sunt nici înscriși într-o formă de învățământ sau formare profesională, nici încadrați în muncă. Cazul României este interesant, pentru că, deși tinerii au o situație socioeconomică mai bună decât cei din țările menționate mai sus, există un procent destul de mare de tineri care nu sunt încadrați nici în sistemul educațional, nici nu sunt absorbiți de piața muncii.

FIGURA 4.5: Procentul tinerilor NEET (15–29 ani) în Sud Estul Europei

Cei care sunt încadrați în muncă lucrează în medie 38,82 ore pe săptămână, iar 72,9% dintre aceștia lucrează 40 de ore sau mai puțin. Respondenții bărbați lucrează, în medie, cu 3 ore mai mult decât femeile, iar cei care locuiesc în Moldova lucrează, în medie, cu o oră mai mult decât totalul populației incluse în studiu. În ceea ce privește vârsta, cu cât sunt mai tineri, cu atât lucrează mai puține ore. Tinerii între 14–18 ani lucrează în medie 21,93 ore pe săptămână, pe când cei între 27–19 lucrează 41,08 de ore sau mai puțin.

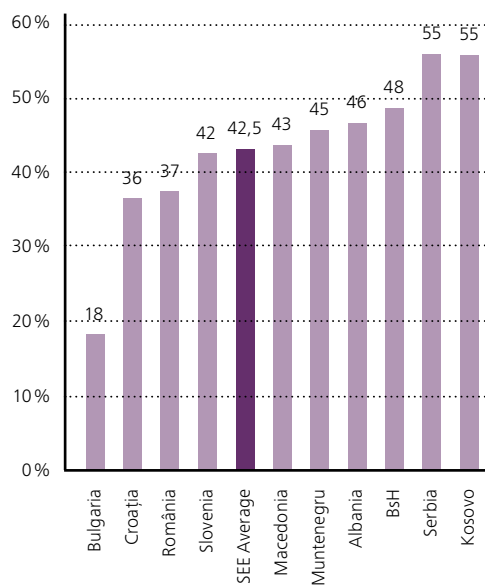
FIGURA 4.6: Numărul mediu de ore de lucru, în funcție de gen, vârstă și regiuni

După cum am menționat mai sus, aproape 35% dintre tinerii din eșantion nu au un loc de muncă, iar un sfert dintre persoanele chestionate nici măcar nu își caută unul. În ceea ce privește motivele șomajului, 13,9% dintre șomeri consideră că nu există un loc de muncă adecvat în regiunea lor, pe când 11% au indicat că nivelul lor de educație nu este suficient pentru a-și găsi un loc de muncă adecvat. Tinerii care locuiesc în Transilvania și Moldova sunt mai critici față de propria persoană și față de nivelul lor de educație comparativ cu respondenții din București, ca motiv determinant pentru greutatea în a găsi un loc de muncă adecvat.

Aspirații și realitate: relația dintre profesie, ocupație și sectorul de activitate

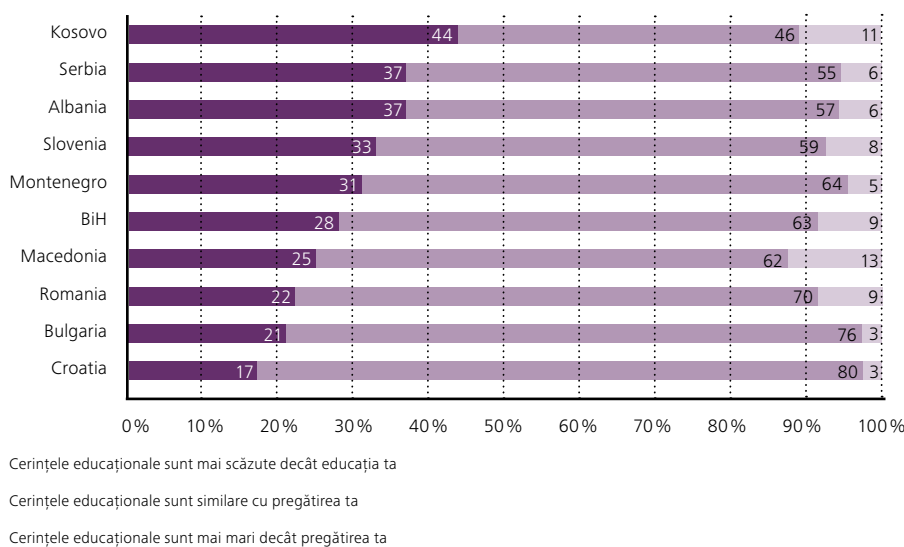
Datele arată că tinerii români (15–29 ani) tind să dețină locuri de muncă care nu corespund neapărat cu pregătirea lor. Numai 31% dintre respondenți au afirmat că lucrează în domeniul lor, în timp ce peste o treime dintre respondenți (36,6%) nu lucrează în domeniul în care și-au făcut studiile. În plus, această tendință de a lucra în domenii este mai mare în cazul bărbaților (39,3% comparativ cu 33,5% în cazul femeilor). Cel mai probabil, acest lucru este legat de faptul că bărbații tind, de asemenea, să fie angajați în mai mare măsură cu contracte nedeterminate și cu normă parțială. Totuși, un aspect interesant este faptul că 14% dintre respondenți consideră că nu au fost formați în nicio profesie. Acest lucru evidențiază din nou o imagine mai curând pesimistă asupra sistemului de educație din România.

După cum indică datele, există o tendință în rândul țărilor din sud estul Europei ca tinerii să lucreze la locuri de muncă necorelate cu ocupația lor. Media pentru țările din această regiune este de 42,5%, procentele cel mai ridicate înregistrându-se în Serbia și în Kosovo (55%).

FIGURA 4.7: Procentul tinerilor din SEE care nu lucrează conform ocupației în care au fost pregătiți

În același timp, unul din cinci tineri români (21,8%) se consideră supracalificați pentru locul lor de muncă. Faptul că atât de mulți nu lucrează în ocupații pentru care au urmat o pregătire sau simt că sunt supracalificați pentru locul lor de muncă poate duce la frustrare, insatisfacție și implicit la o predictibilitate mai scăzută în ceea ce privește traiectoria privind cariera.

FIGURA 4.8: Corelația între cerințele educaționale ale locului de muncă actual și pregătirea tinerilor din Sud Estul Europei

Analizând întreaga regiune SEE, putem constata cu ușurință că supracalificarea constituie o altă dimensiune a necorelării competențelor (figura 4.8). După cum indică datele, aceasta constituie o problemă semnificativă în Kosovo, Serbia, Albania și BiH – țări care înregistrează printre cele mai slabe performanțe ale pieței muncii din regiune. Prevalența înaltă din Slovenia ar putea fi explicată prin incidența mare a angajării cu normă parțială în această țară.

Găsirea și alegerea unui loc de muncă

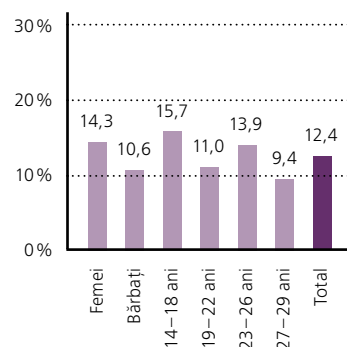
Atunci când este vorba despre găsirea unui nou loc de muncă, tinerii români cred că cel mai important lucru este să ai un nivel de educație adecvat (54,6%), urmat de noroc (53%) și de cunoștințe, cum ar fi prietenii și rudele (44,3%). Factorii cel mai puțin importanți sunt educația și experiența profesională (22,6%) și statutul de membru al unui partid (13,4%). Totuși, comparând regiunile, se pot identifica ușor anumite diferențe semnificative. În ceea ce privește importanța prietenilor în găsirea unui loc de muncă, tinerii care locuiesc în București și în Valahia consideră că acestea sunt mai importante decât cei care locuiesc în Transilvania sau Moldova. În mod asemănător, aceștia consideră că lucrul cel mai important este să ai un nivel educațional bun. Un rezultat interesant este acela că există un procent mai mare de tineri din Transilvania decât procentul din totalul populației care consideră că statutul de membru al unui partid poate fi determinant în găsirea unui loc de muncă. (15% comparativ cu 13,4% din total populație).

Când au fost întrebați care sunt aspectele care valorează cel mai mult în alegerea unui loc de muncă, respondenții au considerat că cele mai importante aspecte sunt siguranța locului de muncă (84,2%), venitul/salariul pe care îl primesc (82,5%) și oportunitățile de carieră pe care le poate oferi un loc de muncă în viitor (73,4%).

Inițiative de voluntariat

Numai 12,4% dintre tinerii români au desfășurat activități de voluntariat în ultimele 12 luni, comparativ cu 31% dintre tinerii din Uniunea Europeană (figura 4.9). Cu toate acestea, cu cât sunt mai tineri, cu atât sunt mai implicați în activități de voluntariat (15,7% în categoria de vârstă 14–18 ani, comparativ cu 9,4% din categoria de vârstă 27–29 de ani). În același timp, fetele tind să fie mai implicate în activități de voluntariat decât băieții.

FIGURA 4.9: Implicarea tinerilor din România în activitățile de voluntariat (%), în funcție de gen și vârstă

Dintre persoanele implicate în activități de voluntariat, aproape jumătate sunt implicați în activități școlare/universitare. Acest lucru nu este surprinzător, deoarece marea majoritate a respondenților sunt înscriși într-o formă de învățământ. În plus, într-un procent semnificativ mai mic, sunt implicați în asociații sau cluburi (9,6%), în organizații neguvernamentale (11%) sau în alte tipuri de organizații de tineret (10,3%). Cel mai puțin sunt implicați în sindicate (1,3%) și în partide politice (3,5%).

REZULTATELE PRINCIPALE

- Peste o treime dintre tinerii români (15–29 ani) au un contract de muncă cu normă întreagă pe perioadă nedeterminată sau un contract cu normă parțială (42,9%), iar un sfert dintre aceștia nu au un loc de muncă și nici nu intenționează să găsească unul. Comparativ cu țările UE, tinerii români au un procent peste medie (15,2%), dar sub procentele care descriu situațiile cele mai grave, ale unor țări precum Spania (33,8%), Grecia (43,2%) sau Italia (31,9%). În plus, dintre toate regiunile din România, tinerii care locuiesc în Transilvania au cel mai mare procent de contracte cu normă întreaga pe perioadă nedeterminată, precum și cea mai mică rată a șomajului, pe când cei din Moldova tind să aibă o rată mai mare a locurilor de muncă precare, precum și cele mai mari rate ale șomajului.
  - Numărul mediu al orelor de muncă pe săptămână este 38,82, mai mic decât numărul oficial al orelor de muncă pe săptămână, care este 40 în România. Aproximativ 10% dintre respondenți lucrează 50 de ore sau mai mult pe săptămână, comparativ cu un sfert care au declarat același număr de ore de muncă în 2014. Aceasta înseamnă un număr mai mic de tineri care lucrează peste norma lunară în 2018, comparativ cu 2014.
  - O situație alarmantă în ceea ce privește șomajul în rândul tinerilor din Uniunea Europeană este cea a categoriei NEET, un acronim care desemnează persoanele care nu sunt încadrate în muncă și nu urmează o formă de învățământ sau de formare profesională. Aici, datele arată că un procent relativ mare al tinerilor din țările mai sărace ale regiunii, în special – Albania, Kosovo și BiH – nu sunt nici înscriși într-o formă de învățământ sau formare profesională, nici încadrați în muncă. Chiar dacă România nu se numără printre cele mai sărace țări ale regiunii, deține un procent destul de mare de NEET. În plus, rezultatele arată că există o corelație negativă semnificativă între apartenența la categoria NEET și indicatorii socio-economici, nivelul educațional al părinților și locul de reședință (urban sau rural).
  - Peste o treime dintre respondenți (36,6%) nu lucrează în ocupația pentru care s-au format. În plus, această tendință de a lucra în ocupații pentru care nu au fost pregătiți este mai mare în cazul bărbaților (39,3% comparativ cu 33,5% în cazul femeilor). Cel mai probabil, acest lucru este legat de faptul că bărbații tind, de asemenea, să fie angajați în mai mare măsură cu normă parțială. În afară de faptul că există un procent mare de tineri care nu lucrează în ocupația lor, aceștia simt că sunt supracalificați pentru munca pe care o depun. Toate aceste aspecte sunt importante, pentru că pot conduce la un nivel mare de nemulțumire și la o predictibilitate mai redusă în viitoarea carieră.
- Nivelul educațional, norocul, cunoștințele și relațiile sunt considerate cele mai importate aspecte în găsirea unui loc de muncă. În ceea ce privește importanța cunoștințelor și a relațiilor bune, tinerii care locuiesc în București și în Valahia consideră că acestea sunt mai importante decât cei care locuiesc în Transilvania sau Moldova. În plus, tinerii care locuiesc în Transilvania tind să considere că statutul de membru al unui partid este un aspect determinant în găsirea unui loc de muncă în proporție de 15%.
  - Numai 12,4% dintre tinerii români au fost implicați în activități de voluntariat în ultimele 12 luni, comparativ cu 31% dintre tinerii din Uniunea Europeană. Cu cât sunt mai tineri, cu atât sunt mai implicați în activități de voluntariat (15,7% în categoria de vârstă 14–18 ani, comparativ cu 9,4% din categoria de vârstă 27–29 de ani). Aceasta deoarece majoritatea celor implicați în asociații de voluntariat desfășoară aceste activități în calitate de elevi/studenti.

5

STIL DE VIAȚĂ ȘI TIMP LIBER

Este general acceptat faptul că stilul de viață și modul de petrecere a timpului liber sunt esențiale în viața fiecărui individ. (Sweeting and West, 2003) În acest sens, de pildă, în literatură se menționează că timpul liber îl ajută pe individ să se cunoască mai bine, oferindu-i în același timp satisfacție și bucurie. În cazul tinerilor acest lucru este și mai evident, ami ales pentru că petrecerea timpului liber reprezintă un element central în viața lor.

Cercetarea de față a inclus o serie de întrebări privind stilul de viață al tinerilor, preferințele acestora pentru timpul liber, precum și și experiențele lor cele mai comune asimilate vieții de adult. Analiza este defalcată pe următoarele secțiuni: 1) Timp liber și viață socială, 2) Internet și rețele sociale, 3) Primele experiențe de viață, 4) Relațiile cu părinții și școala

TIMP LIBER ȘI VIAȚĂ SOCIALĂ

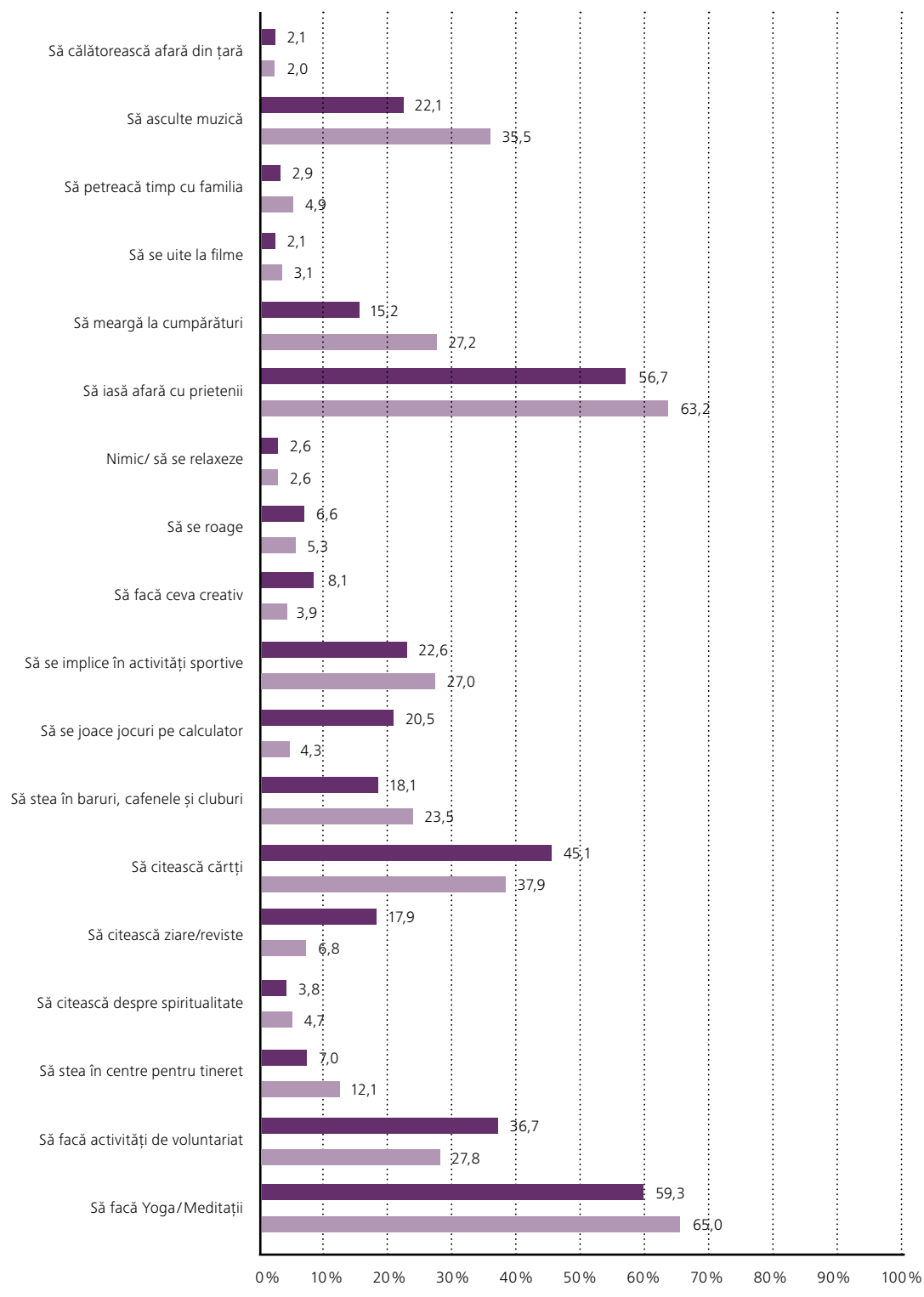
Importanța activităților din timpul liber în dezvoltarea psihologică, cognitivă și fizică a tinerilor este recunoscută de multe studii. Cu toate acestea, aceste asumții sunt conditionate în principal de tipul activităților recreaționale în care tinerii sunt implicați.

În acest sens, de pildă, activitățile fizice și sportive promovează o stabilitate fizică și emoțională, îmbunătățind chiar și activitățile cognitive, (Collis and Griffin, 1993), reducând practic timpul petrecut în activități recreaționale nesupravegheate. Rezultate similare au fost înregistrate și în cazul implicării în activități recreaționale structurate.¹⁸ (Fawcett, 2007) În același timp, numeroase studii indică faptul că petrecerea timpului liber fără a fi angrenat în activități anume este bun predictor pentru delincvență, simptome de depresie, sau chiar rezultate slabe la școală. Chiar dacă încă nu există un consens cu privire la efectul activităților recreative sedentare, majoritatea cercetătorilor sunt de acord că efectul lor

asupra dezvoltării socio-emoționale a copiilor este mult mai redus decât în cazul acelor active sau de creație.

Graficul de mai jos arată faptul că tinerii din Sud Estul Europei preferă să fie angrenați în activități de relaxare și socializare decât în activități sportive sau de dezvoltare personală. Mai mult decât atât, implicarea în activități recreative mai structurate, cum ar fi activitățile sportive sau cele de dezvoltare personală sunt determinate de nivelul de dezvoltare socio-economică al țării, dar și de capitalul cultural al familiei din care fac parte.

În contextul tinerilor români, datele arată că cele mai frecvente activități de petrecere a timpului liber în care sunt implicați aceștia sunt mai degrabă solitare. Astfel, 62% dintre aceștia preferă să asculte muzică, 41,6% să se uite la filme și 28,7% să meargă la cumpărături. În același timp, preferă să își petreacă timpul liber cu familia (59,9%) și prietenii (32,3%) (figura 5.1.). În plus, datele arată că tinerii români nu preferă activitățile creative sau fizice, deoarece numai 12,5% se implică în activități sportive, iar 20,7% preferă să facă ceva creativ în timpul liber. Mai mult, nu sunt dornici să participe la activități structurate sau de dezvoltare personală în timpul liber. În această privință, numai 2,5% participă la activități de voluntariat și 6% participă la activități în cadrul unor centre pentru tineret. Aceste rezultate sunt extrem de importante, pentru că indică șanse limitate de a întâlni tineri care sunt diferiți de ei, precum și puține posibilități de a-și exersa abilitățile socioemoționale.

FIGURA 5.1: **Activități preferate pentru timpul liber, în funcție de gen.**

În ceea ce privesc diferențele de gen, fetele preferă să meargă la cumpărături, să asculte muzică sau să petreacă timp cu familia, pe când băieții preferă să se implice în activități sportive, să se uite la filme și să joace jocuri video/pe calculator. De fapt, cea mai mare diferență între băieți și fete în privința activităților de petrecere a timpului liber este, evident, în cazul jocurilor video, preferate într-o măsură mult mai mare de băieți.

Mai mult, chiar dacă prezumția generală este că există o diferențiere clară între tinerii din comunitățile mai mici comparativ cu cei din orașele mai mari, datele arată că diferențele în cazul României sunt mai curând mici și nu schimbă substanțial harta țării. Cu toate acestea, se pot identifica anumite diferențe minore, în cea mai mare parte legate ori de capacitatea financiară ori de infrastructură. În această privință, cele mai mari diferențe apar în cazul petrecerii timpului cu familia sau cu prietenii. În timp ce ti-

nerii care locuiesc în orașe mari preferă să petreacă timpul cu prietenii sau să asculte muzică, tinerii care locuiesc în comunități mai mici (de dimensiunea unui sat) preferă să petreacă timpul cu familia. În același timp, cu cât este orașul mai mare, cu atât este mai probabil ca respondenții să petreacă mai mult timp citind cărți. Însă imaginea mai interesantă se conturează atunci când comparăm regiunile în care locuiesc. Astfel, cei care locuiesc în București sunt cei mai activi și mai implicați în activități recreative, pe când cei din Moldova sau Muntenia sunt cel mai puțin activi. Mai exact, 48,8 dintre tinerii care locuiesc în București își petrec timpul liber cu prietenii, comparativ cu doar 23,1 % dintre tinerii care locuiesc în Moldova. În același timp, chiar dacă procentul de tineri care citesc cărți este mic în general, există o diferență evidentă în funcție de regiunea din care provin: 14,5 % dintre tinerii care locuiesc în București, comparativ cu doar 4,4 % dintre tinerii care locuiesc în Moldova, își petrec timpul citind cărți.

După cum am menționat și la începutul acestei secțiuni, o mare parte a tinerilor români preferă să fie implicați în activități mai curând sedentare de petrecere a timpului liber. În acest sens, peste trei sferturi dintre aceștia petrec cel puțin o oră pe zi uitându-se la televizor. Cu cât nivelul educațional al părinților este mai mare (ambii părinți au absolvit un nivel educațional superior liceului), cu atât aceștia petrec mai puține ore uitându-se la televizor, și cu cât nivelul educațional al părinților este mai redus, cu atât petrec mai multe în fața televizorului. Mai mult, fetele tind să petreacă un număr ceva mai mare de ore uitându-se la televizor, comparativ cu băieții. În același timp, tinerii din Transilvania petrec cel mai puțin timp uitându-se la televizor, pe când cei din București și Muntenia petrec cel mai mult timp uitându-se la televizor.

INTERNET ȘI REȚELE SOCIALE

Mai puțin de 4 % (3,8 %) dintre tinerii români nu au acces regulat la internet, în timp ce 64,6 % dintre aceștia au acces tot timpul și 95 % au acces în fiecare zi sau aproape în fiecare zi.

Datele arată, de asemenea, că timpul petrecut pe internet este determinat și de vârsta acestora – cu cât sunt mai tineri respondenții, cu atât petrec mai mult timp pe internet. În același timp, dacă ambii părinți au un nivel educațional inferior liceului, respondenții tind să petreacă mai puțin timp pe internet pe zi decât în alte cazuri, dar după cum am menționat și mai sus, mai multe ore la televizor. Mai mult decât atât, tinerii care locuiesc în Transilvania tind să petreacă mai puține ore pe internet decât cei care locuiesc în București sau în Muntenia. Tinerii din Moldova reprezintă procentul cel mai mare al tinerilor care nu petrec deloc sau foarte puțin timp pe internet.

După cum arată datele, timpul liber și utilizarea internetului sunt inter-relaționate, în sensul că majoritatea tinerilor români utilizează internetul pentru activitățile lor preferate din timpul liber. Majoritatea utilizează internetul pentru a comunica cu prietenii (84,6 %) sau pentru a utiliza rețelele sociale (79,7 %). În plus, un alt procent semnificativ utilizează internetul pentru a descărca/

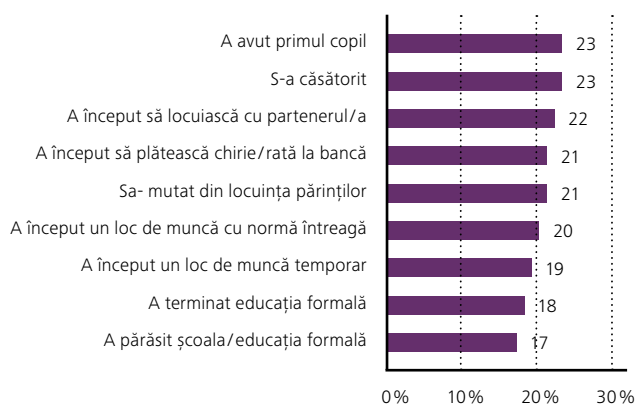
asculta muzică (59,3 %) sau a descărca/viziona filme și materiale video (52,4 %). În această privință, numai 8,2 % dintre respondenți utilizează internetul pentru activități bancare online și doar 12,8 % pentru cumpărături online. Un aspect pozitiv este faptul că 55,1 % dintre respondenți utilizează internetul în scopuri educaționale sau profesionale.

Utilizarea internetului este, de asemenea, corelată cu caracteristicile și nivelul educațional ale familiei. În această privință, 49,7 % dintre tinerii în cazul cărora ambii părinți nu au absolvit liceul au menționat că nu utilizează niciodată internetul în scopuri educaționale sau profesionale, în timp ce numai 10,8 % dintre cei în cazul cărora ambii părinți au absolvit liceul sau o formă superioară de învățământ au afirmat același lucru. În același timp, 27,5 % dintre respondenții ai căror părinți nu au absolvit liceul utilizează adesea internetul pentru rețelele sociale, și numai 8,5 % dintre cei ai căror părinți au un nivel educațional mai bun îl utilizează pentru același motiv.

Având în vedere numărul mare de tineri care utilizează internetul pentru rețelele sociale, este necesară o atenție specială pentru studierea acestui fenomen. Un aspect legat de rețelele sociale este numărul de prieteni din rețeaua socială cel mai des utilizată. În această privință, 24,7 % dintre respondenți au până la 200 de prieteni, în timp ce 29,5 % dintre aceștia au între 201 și 500 de prieteni, iar marea majoritatea (36,6 %) peste 500 de prieteni.

TRANZIȚIA DE LA COPILĂRIE LA VIAȚA DE ADULT/ PRIMELE EXPERIENȚE ALE VIEȚII DE ADULT

Tranziția de la copilărie la viața de adult este de obicei caracterizată de anumite etape esențiale, precum părăsirea casei părintești pentru studiu sau muncă, independența materială, mutarea cu un partener/o parteneră sau căsătoria și nașterea copiilor. Dintre acestea, datele arată că factorul părăsirii casei părintești prezintă diferențe semnificative între statele membre UE. În această privință, în majoritatea statelor europene nordice și occidentale, în medie, tinerii pleacă din casa părinților înainte de vârsta de 25 de ani, pe când în Europa de sud și de est vârsta medie a părăsirii căminului părintesc este aproape de împlinirea vârstei de 30 de ani sau chiar după.¹⁹ Conform datelor noastre, mai puțin de o treime (27,3 %) dintre tineri (15–29 de ani) s-au mutat complet din casa părinților, în timp ce numai 20,8 % au început să plătească chirie sau credit ipotecar. În rândul celor care s-au mutat din gospodăria părintească, vârsta cel mai des întâlnită a fost 21 de ani (figura 5.2.).

FIGURA 5.2: Vârsta cea mai des raportată pentru primele experiențe din viața de adult

În plus, începerea activității profesionale sau căsătoria ori nașterea unui copil sunt, de asemenea, etape importante în procesul de a deveni adult. În această privință, peste 30% dintre tinerii din România au menționat că locuiesc cu partenerul/partenera, în timp ce doar 19,5% sunt căsătoriți și 16,6% au avut deja primul copil. Pentru acești respondenți, vârsta cea mai obișnuită pentru căsătorie sau pentru nașterea primului copil a fost 23 de ani. Toate acestea înseamnă că majoritatea tinerilor români preferă să își întemeieze familia mai târziu în viață. Situația este diferită când este vorba despre independența materială. Peste jumătate dintre tinerii români (15–29 de ani) au afirmat că deja au un loc de muncă cu normă întreagă, vârsta cea mai comună pentru începerea muncii fiind de 20 de ani.

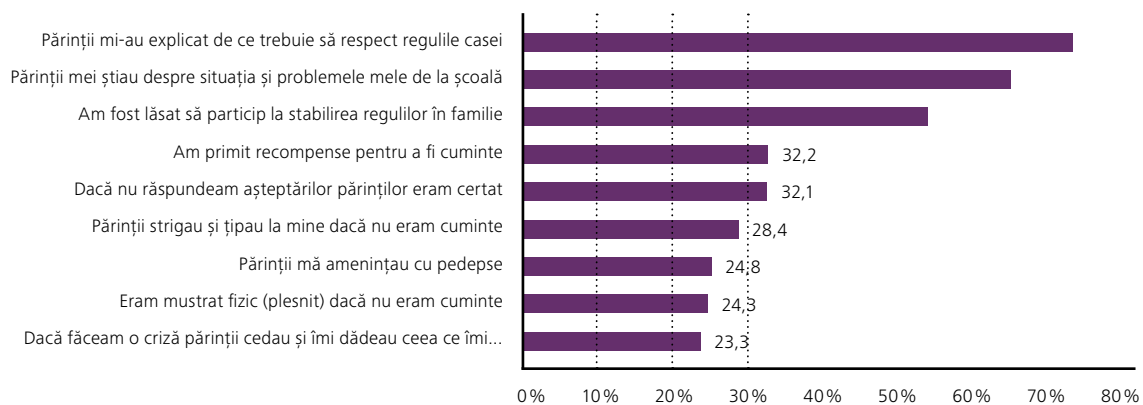
RELAȚIILE CU PĂRINȚII ȘI ȘCOALA

Se spune că tipul de relații pe care le au tinerii cu părinții în timpul copilăriei, precum și comportamentul acestora la școală au un impact major asupra comportamentului și atitudinilor acestora din viața de adult. Faptul că sunt crescuți, de exemplu, într-o familie autoritară are un impact major asupra modului în care tinerii se percep ca pe actori importanți ai societății, precum și asupra valorilor care îi ghidează în toate activitățile lor. Datele noastre arată că, deși în cazul celor mai mulți respondenți, părinții le-au impus să respecte regulile, 72,6% dintre tineri au răspuns că părinții lor le-au explicat și de ce ar trebui să facă acest lucru. Mai mult decât atât, 64,4% dintre respondenți au răspuns că au avut voie să participe la stabilirea regulilor familiei. Cu toate acestea, 24,3% au afirmat că au fost muștrați chiar fizic când nu respectau regulile, iar 28,4% au afirmat că părinții țipau la ei. Totuși, datele arată că 47,1% dintre respondenți sunt de acord că este necesară o disciplină strictă din partea părinților, pe când doar 24,9% afirmă că nu sunt de acord cu această lucră (figura 5.3). Având aceste valori autoritare impregnate, poate clar influența și altera modul în care aceștia se raportează și își evaluează relația cu părinții.

În ceea ce privește comportamentul școlar, peste o treime dintre respondenți au afirmat că au copiat la teste, în timp ce 25,8% au lipsit de la ore fără ca părinții lor să știe acest lucru. Acest procent relativ mare de respondenți care lipsesc de la ore sau copiază la teste poate semnifica lipsa de considerație pe care aceștia o au față de instituția școlii ca instituție importantă în dezvoltarea lor ulterioară.

FIGURE 5.3: Relațiile copil-părinte

În relația cu părinții cât de des ți s-au întâmplat următoarele...? (Destul de des)

REZULTATELE PRINCIPALE:

- Tinerii din Sud Estul Europei prefer să își folosească timpul liber cu activități, mai degrabă solitare, nestructurate și sedentare. Acest trend este influențat și de nivelul socio-economic al țării din care fac parte. Mai mult de jumătate din tinerii din România își petrec timpul liber ascultând muzică, urmată foarte aproape de vizionare de filme sau pur și simplu petrecerea timpului respective cu prietenii și familia. Tinerii din București sunt mult mai angrenați în activități recreative, în timp ce tinerii din Moldova sunt cel mai puțin angrenați în astfel de activități.
- Un sfert din tinerii din România petrec mai mult de patru ore pe zi în fața televizorului, în timp ce în 2014 doar 10% dintre ei petreceau la fel de mult timp uitându-se la TV. Acest lucru întărește și mai mult trendul de domesticire a tinerilor, din moment ce aceștia își petrec timpul liber cel mai mult în casă. Cu toate acestea, cu cât sunt mai educați părinții lor (ambii părinți au studii universitare sau similar) cu atât petrec mai puține ore în fața televizorului. Cei care trăiesc în localități mici, tind să petreacă mai puține ore la TV, dar sunt și mai probabil să fie angrenați în activități de muncă de la vârste mult mai fragede decât în restul localităților.
- Doar 7.6% dintre tinerii din România participă la activități de voluntariat și 12.1% participă la activități organizate de diferite centre de tineret. Acest lucru întărește și mai mult tendința tinerilor din România de a se implica în activități recreative structurate. Din moment ce acest tip de activități au cel mai mare impact asupra dezvoltării lor ulterioare, este clar nevoie de o strategie la nivel național de încurajare a angrenării acestora în astfel de activități structurate.
- Marea majoritate a acestora au acces la internet, și mai mult de jumătate din tinerii din România utilizează internetul mai mult de patru ore pe zi, comparative cu un procent de doar 38.3% în 2014. Cei care au ambii părinți mai educați (au cel puțin liceul terminat) tind să petreacă mai puține ore în fața televizorului și mai multe ore pe internet. 44.9% dintre tinerii din Moldova folosesc internetul în scop educational sau profesional, în timp ce 65.4% din tinerii ce trăiesc în București folosesc internetul în același scop.
- Vârsta cel mai des întâlnită a părăsirii unei instituții de educație este 17 ani. 65,5% dintre cei care au abandonat școala au făcut-o între vârsta de 14 și 18 ani. 47,1% dintre respondenți sunt de acord că este necesară o disciplină strictă din partea părinților.

6

RELIGIE ȘI SPIRITUALITATE

Prezentul capitol se concentrează asupra valorilor și comportamentelor religioase ale tinerilor. Prima secțiune oferă o descriere a practicilor și orientărilor religioase ale tinerilor, iar cea de-a doua parte a capitolului ridică întrebări legate de impactul religiozității asupra orientărilor privind familia și sexualitatea.

Conform constatările unor studii internaționale (World Values Survey, European Values Study), populația României prezintă unul dintre cele mai înalte niveluri de religiozitate din regiune, iar datele unui sondaj recent (raportul din 2017 al Pew Research Center²⁰) confirmă caracterul generalizat al credinței religioase în România.

Cum abordează tinerii practicile și credințele religioase? Datele din World Values Survey (etapa 6, 2012) arată că 75 % dintre tinerii români cu vârsta de până la 29 de ani se consideră persoane religioase, iar 91 % afirmă că cred în Dumnezeu. În ceea ce privește practicile religioase, conform datelor WVS, 15 % dintre tinerii respondenți au afirmat că participă la slujbă cel puțin o dată pe săptămână și aproape jumătate (49 %) se roagă cel puțin o dată pe zi.

Sondajul FES din 2018 a colectat informații despre apartenența religioasă a tinerilor și despre două dimensiuni ale religiozității: o dimensiune comportamentală (evaluată în funcție de frecvența participării la slujba religioasă și frecvența rugăciunilor) și o dimensiune atitudinală, surprinsă de o întrebare prin care respondenților li se cere să precizeze cât de important este Dumnezeu în viața lor.

APARTENENȚA RELIGIOASĂ ȘI DEVOTAMENTUL RELIGIOS ÎN RÂNDUL TINERILOR ROMÂNI

Datele noastre arată că cel mai des întâlnit cult în rândul tinerilor români este cel ortodox răsăritean (87,8%), aspect deloc surprinzător în contextul unei societăți ce aparține predominant ortodoxiei răsăritene. Comparativ, romano-catolicismul (4,8%) și protestantismul (2,4%) sunt raportate de procente mult mai mici de tineri. Astfel, conform datelor furnizate de cel mai recent recensământ al populației (2011), confesiunea ortodoxă răsăriteană deține poziția dominantă în rândul confesiunilor religioase ale românilor (86,5% dintre persoane s-au identificat ca ortodoxe).²¹

În privința variației regionale, Valahia pare a fi zona cea mai omogenă, cu aproape 95% dintre respondenți identificându-se ca ortodocși. Transilvania este mai diversă în privința cultelor religioase, datorită componenței etnice; aici se găsește procentul cel mai mare de romano-catolici (8,9%) și protestanți (5,8%) și, comparativ, procentul cel mai mic de tineri ortodocși (78,1%).

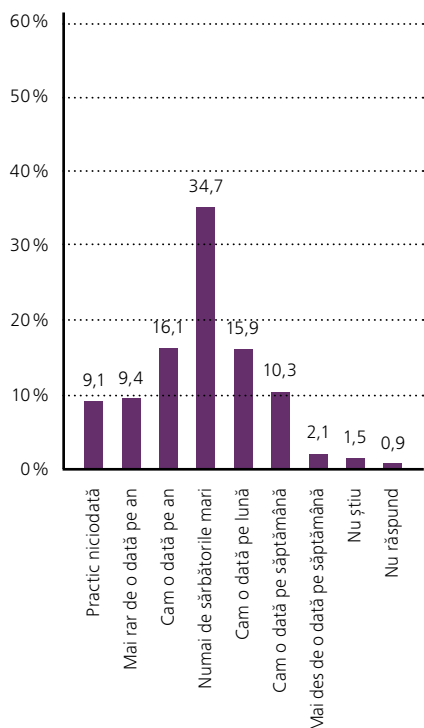
În general, numai 1,9% dintre tineri au raportat că nu aparțin niciunui cult religios. În București se găsește procentul cel mai mare de tineri care afirmă că nu aparțin niciunui cult religios.

Deși există un procent foarte mic de tineri care afirmă că nu aparțin niciunui cult religios, apartenența în sine nu este automat sinonimă cu atașamentul față de valorile religioase sau cu implicare intensă în practicile religioase. Mai mult, religiozitatea este un construct cu fațete multiple, care implică seturi complexe de convingeri, valori și comportamente, și este probabil să fie influențată de diverși factori legați de creșterea și experiența de viață ale fiecăruia.

Figura 6.1 arată că frecvența participării (o dată pe săptămână sau mai des) este raportată de aproximativ 12% dintre tinerii incluși

în eșantion. Peste o treime dintre tineri merg la biserică numai de sărbătorile mari și aproximativ 9% afirmă că nu participă niciodată la slujbele religioase (figura 6.1.).

FIGURA 6.1: **Frecvența participării la slujba religioasă** (% din total eșantion)

În etapa următoare, am încercat să surprindem influența caracteristicilor demografice ale respondenților asupra frecvenței mersului la biserică. Pentru a facilita prezentarea datelor, cele șapte categorii de participare la slujbă au fost regrupate în trei niveluri: niciodată sau rar (între niciodată și cam o dată pe an), câteodată (de sărbătorile mari sau cam o dată pe lună) și des sau foarte des (o dată pe săptămână sau mai des). Rezultatele din tabelul 6.1. prezintă nivelul de variație a participării la slujba religioasă în funcție de zona și locul de reședință, vârsta și sexul respondenților.

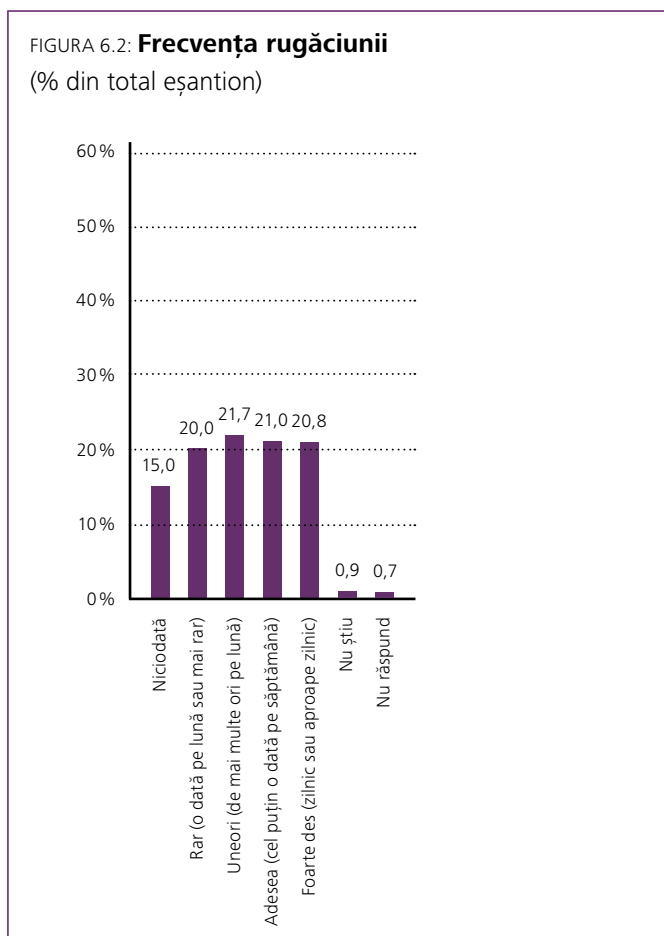
Tabelul 6.1: **Frecvența participării la slujba religioasă, în funcție de reședința, vârsta și sexul respondenților** (% excluzând cazul celor care nu au răspuns)

	Niciodată sau rar	Câteodată	Des sau foarte des	Total
Eșantion	35,5	51,8	12,7	100
Dimensiunea localității				
< 5000	27,1	55,9	17	100
5000–10.000	31,3	60,1	8,6	100
10.000–100.000	39,2	48,9	11,9	100
> 100.000	44,7	44	11,3	100
Regiune				
București	50	42,3	7,7	100
Moldova	27,5	55,9	16,7	100
Valahia	37,1	55,2	7,7	100
Transilvania	35,5	48	16,5	100
Grup de vârstă				
14–18	38,9	47,4	13,7	100
19–22	36,6	49	14,4	100
23–26	35,6	52,7	11,7	100
27–29	31,6	57,1	11,3	100
Sex				
Bărbați	44	46,1	9,9	100
Femei	26,7	57,8	15,5	100

* Diferențele semnificativ statistic sunt evidențiate cu aldine.

Respondenții din comunitățile mai mici (sub 5000 de locuitori) raportează procente mai mici sau foarte mici de participare la slujbele religioase, în special în comparație cu respondenții din orașele mici sau mari. În mod consecvent cu această observație, procentul cel mai mare al tinerilor care participă des sau foarte des la slujba religioasă (17%) se regăsește în comunitățile mici. De asemenea, tabelul indică anumite variații regionale în ceea ce privește participarea la slujba religioasă, București fiind regiunea cu cei mai mulți respondenți care raportează că *nu participă deloc sau participă foarte rar la slujbă*. Diferența este notabilă mai ales în comparație cu tineretul din Moldova. În sfârșit, participarea frecventă la slujba religioasă este mai larg răspândită în rândul femeilor decât al bărbaților.

O dimensiune comportamentală suplimentară a religiozității are legătură cu *frecvența rugăciunii*. Figura de mai jos arată că aproximativ 42% dintre tinerii incluși în eșantion se roagă *des sau foarte des* (figura 6.2.). Comparativ cu mersul la biserică, rugăciunea pare a fi o practică mai larg răspândită, foarte probabil datorită faptului că are o natură mult mai personală, practicarea sa nefiind condiționată de participarea la slujba religioasă.

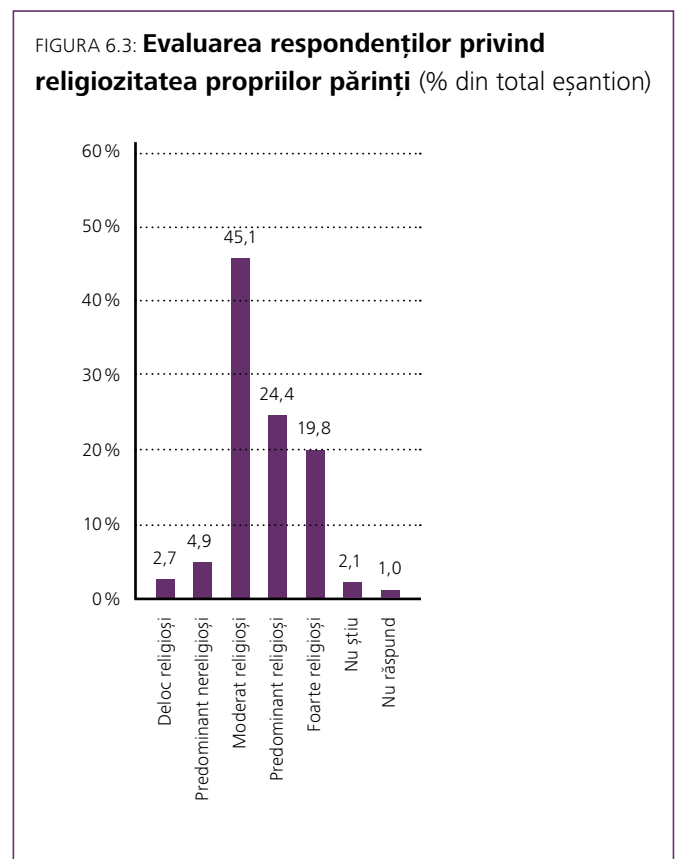
Comunitățile cu peste 10,000 de locuitori prezintă procente mai mari de tineri care raportează că nu se roagă niciodată sau că se roagă rar. București este regiunea cu cel mai mare procent de respondenți pentru care rugăciunea este o practică rară sau inexistentă, în timp ce Transilvania se remarcă prin faptul că are pro-

centul cel mai mare de respondenți care raportează că se roagă des sau foarte des. Ca și în cazul participării la slujba religioasă, vârsta nu influențează în mod semnificativ frecvența rugăciunilor. Factorul diferențiator este genul, deoarece tinerele se roagă mai fervent decât tinerii.

O a doua dimensiune legată de religiozitate se referă la modul în care oamenii apreciază importanța lui Dumnezeu, care poate fi considerată o măsură a credinței religioase. Respondenții au fost rugați să răspundă alocând un punctaj care să reflecte importanța lui Dumnezeu în viața lor, pe o scală de 10 puncte, 1 însemnând „deloc important”, iar 10 „foarte important”. Această abordare este adesea utilizată în studiile internaționale. De exemplu, datele colectate de la populația generală de World Values Survey (2012) arată că 64% din eșantionul de români consideră că Dumnezeu este foarte important, în timp ce în cazul grupului de vârstă de până la 29 de ani, proporția din studiul sus-menționat a fost 53%.

Datele FES 2018 arată că 62% dintre tinerii din eșantion cred că Dumnezeu este foarte important în viața lor.

În plus, sondajul a inclus o întrebare referitoare la evaluarea tinerilor privind religiozitatea propriilor părinți. Răspunsurile sunt ilustrate în figura 6.3.

Majoritatea respondenților afirmă că părinții lor sunt *moderat religioși*, iar o proporție comparabilă de tineri consideră că părinții lor sunt ori *predominant* ori *foarte religioși*. Numai o mică minoritate consideră că părinții lor nu sunt deloc religioși (2,7%). Regiunile cu procentul cel mai mare de respondenți ai căror părinți sunt predominant sau foarte religioși sunt Moldova (54,3%) și Transilvania (50,9%).

Datele noastre ne permit să întrebăm dacă orientările religioase ale părinților contează în conturarea credințelor și practicilor religioase ale tinerilor.

Tinerii din familiile în care părinții sunt predominant religioși sau foarte religioși sunt semnificativ mai implicați în rugăciuni frecvente și în participarea la slujbe religioase decât tinerii ai căror părinți sunt mai puțin implicați religios. În plus, mai mulți respondenți ai căror părinți sunt moderat spre foarte religioși tind să creadă că Dumnezeu este foarte important în viața lor, comparativ cu tinerii care provin din familii nereligioase. Putem conchide că, cel puțin în ceea ce privește dimensiunile religioase acoperite de studiu, datele sprijină argumentul conform căruia socializarea religioasă în cadrul familiei este un proces important.

RELIGIOZITATEA ȘI ATITUDINILE FAȚĂ DE VIAȚA DE FAMILIE ȘI SEXUALITATE

Cea de-a doua secțiune a prezentului capitol analizează relația dintre religiozitatea tinerilor și opiniile acestora privind mai mult aspecte legate de viața de familie și sexualitate.

Un număr considerabil de tineri aderă la ideea că este foarte important să fii căsătorit și să ai copii. Religia, ca un criteriu în alegerea partenerului/partenerei, este considerat „foarte important” de către 29% dintre respondenți. Există legături identificabile între aceste atitudini și religiozitatea tinerilor? Rezultatele prezentate în tabelul 6.2. clarifică aceste aspecte, explorând în același timp efectul religiozității părinților asupra punctelor de vedere exprimate de tineri.

TABELUL 6.2: **Importanța aspectelor legate de familie în funcție de religiozitate (% excluzând cazul celor care nu au răspuns)**

	Cât de important este să fii căsătorit/ă / să te căsătorești					Cât de important este să ai copii				
	Deloc important	2	3	4	Foarte important	Deloc important	2	3	4	Foarte important
Importanța lui Dumnezeu în viața cuiva										
„Foarte important”	2,7	2,4	9,8	18,2	66,9	3	1,8	7,7	15,8	71,7
Alte răspunsuri	6,9	9,3	17,3	24,2	42,3	6	8,5	15,9	20,3	49,2
Frecvența participării la slujbă										
Niciodată/rar	7,8	6,3	19,3	25	41,7	7,2	5,2	13,8	20,4	53,4
Câteodată	2,7	4,3	9,8	19,3	63,9	2,6	3,5	10,6	16,9	66,3
Des/foarte des	4	3,2	7,3	14,5	71	3,1	4,7	3,9	13,4	74,8
Religiozitatea părinților										
Nereligioși/predominant nereligioși	10,4	7,8	15,6	19,5	46,8	13,3	4	14,7	20	48
Moderat religioși	4,4	5,3	16,3	24	50,1	3,8	4,7	14,6	19,3	57,6
Predominant religioși sau foarte religioși	2,7	4,1	9	18,2	66	2,9	4	6,5	15,8	70,8

* Diferențele semnificativ statistic sunt evidențiate cu aldine.

Rezultatele arată mai multe asocieri între religiozitatea tinerilor și atitudinea acestora față de viața de familie. Importanța mare acordată lui Dumnezeu este asociată unei importanțe ridicate acordată căsătoriei și copiilor. De asemenea, tinerii care nu participă niciodată sau participă rar la slujba religioasă raportează în proporții mai reduse că, în ceea ce îi privește, căsătoria și copiii sunt foarte importanți în viața lor. În plus, faptul de a fi fost crescuți în familii predominant religioase sau foarte religioase pare să contribuie la accentul pus de tineri asupra importanței căsătoriei și copiilor.

În ceea ce privește religia ca un criteriu în alegerea partenerului/partenerei de căsătorie, vârsta și sexul nu au impact asupra acestui aspect anume; însă participarea frecventă la slujbele religioase și un context familial religios contează în aprecierea religiei ca fiind foarte importantă în alegerea persoanei cu care se căsătoresc.

Un alt set de atitudini foarte probabil influențat de valorile religioase se referă la sexualitate. Tinerii au fost întrebați în privința opiniei lor despre abținerea înainte de căsătorie. Peste o treime dintre respondenți consideră că abținerea pre-

ritală este o normă învechită și mai puțin de un sfert dintre ei o consideră o virtute, ori pentru ambele sexe ori numai pentru fete. Procentul bărbaților tineri care cred că abținerea premaritală este o virtute pentru ambele sexe este mai mare decât cel al tinerelor.

Ultimele două elemente supuse analizei se referă la opinia tinerilor despre justificarea avortului și homosexualității. Aceste teme au deseori potențialul de a concentra o parte substanțială a publicului către zona de opinie caracterizată de atitudini de respingere. Datele din World Values Survey (2012) au arătat că peste jumătate dintre respondenții români cu vârsta de până la 29 de ani consideră că avortul și homosexualitatea nu sunt „niciodată justificate”.

Recent, în contextul României, discuțiile despre homosexualitate (în special în relație cu noțiunea de căsătorie între persoane de același sex) au reapărut ca parte a unei dezbateri mai largi pe marginea propunerii ca în Constituție să fie clar stipulat că familia se stabilește prin căsătoria dintre un bărbat și o femeie (nu între „soți”, termen care, conform susținătorilor inițiativei, este un construct vag, care lasă loc interpretărilor).²²

Sondajul FES a inclus întrebări privind atitudinea tinerilor față de avort și față de homosexualitate, formulate asemănător abordării utilizate de World Values Survey menționat mai sus. Tabelul 6.3. arată distribuția răspunsurilor conform cărora avortul și homosexualitatea nu sunt „niciodată justificate”. Procentele destul de mari ale tinerilor care au dat un răspuns valid resping atât avortul, cât și homosexualitatea, iar variabilele legate de religie au influențe specifice în această privință.

Tinerii pentru care Dumnezeu este foarte important și cei care participă frecvent la slujba religioasă sunt mai înclinați să respingă avortul, comparativ cu respondenții mai puțin implicați religios. Tiparul respingerii este consecvent la nivelul tuturor categoriilor de vârstă. O observație importantă se referă la absența unor diferențe notabile între bărbați și femei în aprecierea negativă privind avortul.

În ceea ce privește atitudinea față de homosexualitate, există o diferență semnificativă în acceptarea homosexualității în rândul tinerilor crescuți în familii nereligioase față de cei crescuți în contexte predominant/foarte religioase. În sfârșit, dar nu în ultimul rând, comparativ, mai mulți bărbați decât femei consideră că homosexualitatea nu este „niciodată justificată”.

TABELUL 6.3: **Respingerea avortului și homosexualității în funcție de sex, vârstă și variabile legate de religie (% excluzând cazul celor care nu au răspuns)**

	procent al tinerilor care consideră că avortul nu este „niciodată justificat”.	procent al tinerilor care consideră că homosexualitatea nu este „niciodată justificată”.
Eșantion (excluzând cazul celor care nu au răspuns)	36,9	47,9
Sex		
Bărbați	37,5	52
Femei	36,1	43,8
Grup de vârstă		
14–18	35,8	42,5
19–22	37,4	44,4
23–26	35	52,1
27–29	39,4	51,4
Importanța lui Dumnezeu în viața cuiva		
„Foarte important”	45	55,9
Alte răspunsuri	22,5	34,1
Frecvența participării la slujba religioasă		
Niciodată/rar	33	44,2
Câteodată	35,7	48,3
Des/foarte des	48,8	56,1
Religiozitatea părinților		
Nereligioși/predominat nereligioși	33,8	33,3
Moderat religioși	29,4	47,1
Predominant religioși sau foarte religioși	43,9	49,9

REZULTATELE PRINCIPALE

- Aproximativ 63 % dintre tinerii care au răspuns acestei întrebări, afirmă că Dumnezeu este foarte important în viața lor.
- Importanța mare acordată lui Dumnezeu este asociată cu o valorizare puternică a statutului de persoană căsătorită/a faptului de a te căsători și a avea copii. În plus, conform așteptărilor privind impactul religiozității asupra aspectelor filtrate în mod obișnuit prin norme morale, constatăm procente mai mari de tineri care resping homosexualitatea în rândul celor care afirmă că Dumnezeu este foarte important în viața lor.
- Majoritatea tinerilor participă la slujbe religioase numai de sărbătorile mari (34,7 %), iar proporția celor care merg la slujbă cel puțin o dată pe săptămână este de 12 %. Rugăciunea este, comparativ, o practică mai larg răspândită, aproape 21 % dintre tineri afirmând că se roagă în fiecare zi sau aproape în fiecare zi. În ceea ce privește distribuția pe regiuni, Moldova și Transilvania acomodează proporțiile cele mai mari de tineri care raportează participarea frecventă sau foarte frecventă la slujba religioasă, iar Transilvania se remarcă și pentru că este zona cu cel mai mare procent de tineri care se roagă des sau foarte des. Femeile sunt mai implicate religios decât bărbații; acestea se roagă regulat și participă mai des la slujbele religioase. Această constatare confirmă rezultatele din ediția din 2014 a sondajului, care a arătat că femeile sunt mai implicate în mersul la biserică, rugăciune, spovedanie și post.
- Contextul familial predominant religios sau foarte religios are o influență puternică asupra convingerilor și implicării religioase a tinerilor. Influența de socializare a familiei este, de asemenea, vizibilă și în conturarea atitudinilor tinerilor față de importanța căsătoriei și a faptului de a avea copii.

7

DEMOCRAȚIE ȘI ATITUDINI SOCIOPOLITICE

Există o dezbatere tot mai intensă referitoare la tendințele actuale privind democrația și libertatea la nivel mondial. În baza indicatorilor Freedom House, Larry Diamond (2015: 143, 149) concluzionează că „În cea mai mare parte a ultimului deceniu, democrația a cunoscut o recesiune mondială și există pericolul tot mai mare ca această recesiune să se adâncească și să se transforme în ceva mult mai rău” (2015: 153). Mai recent, Puddington și Roylance (2017: 106) au ajuns la aceeași concluzie, constatând că din 2005 proporția țărilor care indică o îmbunătățire în domeniul drepturilor politice și libertăților civile a fost mult mai mică decât proporția țărilor care prezintă un declin în acest domeniu. Proiectul *Varieties of Democracy (V-Dem)*, care este o amplă bază de date ce descriu 174 de țări, în baza unui număr de indicatori care măsoară diferite aspecte și dimensiuni ale democrației, și care sunt caracterizate de un nivel înalt de validitate și fiabilitate în comparație cu alți indicatori ce măsoară democrația, sprijină teza privind recesiunea democratică. Datele V-Dem permit crearea unui indicator al democrației liberale care cuantifică măsura în care idealul democrației liberale este realizat în fiecare țară. Acesta descrie în ce măsură sunt protejate drepturile individuale și drepturile minorităților împotriva tiraniei statului și a tiraniei majorității, ținând cont de libertățile civile protejate prin constituție, statul de drept, independența sistemului judiciar și eficacitatea mecanismelor de control și echilibrare. Indicatorul arată un declin în șase dintre țările incluse în studiul nostru, stabilitate în două și îmbunătățiri în una. România prezintă cel mai profund declin, între 2016 și 2017, și a doua scădere în ceea ce privește acest indicator, după Croația, între 2015 și 2017 (figura 7.1.).

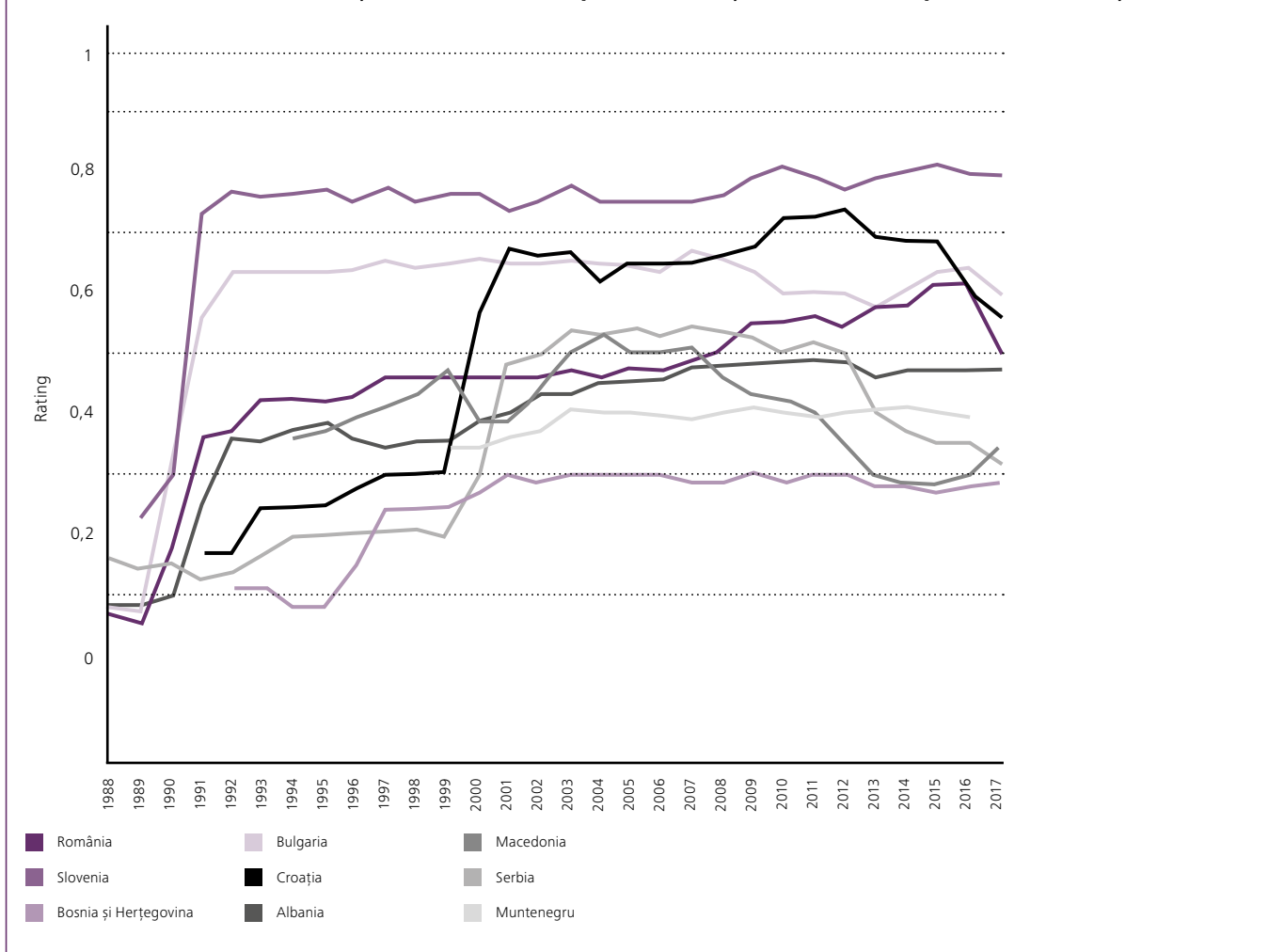
Analizele din acest capitol vizează mai multe aspecte esențiale ale culturii politice a tinerilor români, și se bazează pe prezumția conform căreia calitatea democrației liberale dintr-o societate este influențată de atitudinile, valorile și normele cetățenilor acesteia. Vom examina nivelul legitimității politice, toleranței politice, interesului și implicării politice, preferințelor ideologice și în domeniul politicilor, precum și determinanții acestora și modul în care interrelaționează.

LEGITIMITATEA ȘI CALITATEA DEMOCRAȚIEI

Este argumentat în mod convingător că legitimitatea politică constituie o precondiție importantă pentru calitatea și stabilitatea guvernării democratice. Conform *modelului ierarhic de sprijinire a democrației*, există **două niveluri ale legitimității**. Primul nivel, cel mai înalt, se referă la valoarea regimurilor democratice. Dacă majoritatea cetățenilor nu demonstrează angajament față de democrație și, simultan, arată susținere pentru alternative la aceasta, atunci există o criză de legitimitate democratică și o presiune pentru instituționalizarea unor alternative nedemocratice (Van Beek, Fuchs, Klingemann 2019).

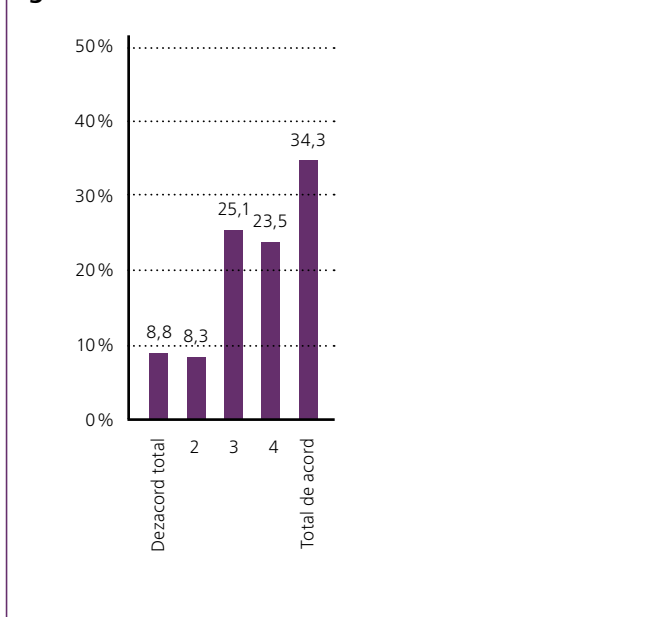
Sondajul a inclus două întrebări care intenționează să estimeze acest nivel al legitimității politice: opinia că „democrația reprezintă o formă bună de guvernare” și opinia că „în anumite circumstanțe, dictatura este o formă mai bună de guvernare decât democrația”. Peste jumătate dintre respondenți sunt de acord că

FIGURA 7.1: Indicatorul democrației libere V-Dem pentru nouă țări sud-est europene între 1988 și 2017.

democrația este o formă bună de guvernare, în timp ce mai puțin de 20% nu sunt de acord.(figura 7.2).

FIGURA 7.2: Nivelul de aprobare a afirmației că „Democrația este o formă bună de guvernare în general”

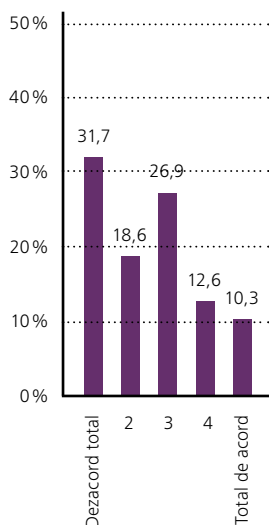
Sexul, vârsta și, surprinzător, nivelul educațional nu se corelează cu opinia despre cât de bună este democrația ca formă de guvernare. Nivelul de sprijin este corelat negativ cu mărimea localității de reședință și este mai mic în rândul tinerilor din gospodăriile cu numărul cel mai mare de bunuri²³.

În același timp, mai puțin de un sfert dintre respondenți sunt de acord că, în anumite circumstanțe, dictatura este o formă de guvernare mai bună decât democrația (figura 7.3).

Vârsta, nivelul educațional, dimensiunea localității și bogăția familiei nu se corelează cu opinia că, în anumite circumstanțe, dictatura este o formă de guvernare mai bună decât democrația. Sexul respondentului are însă un efect semnificativ statistic: proporția băieților care își exprimă acordul total față de această afirmație este dublă față de cea a fetelor (14% comparativ cu 7%).

Aceste două întrebări care evaluează legitimitatea politică au fost utilizate pentru a crea un indicator agregat, cu trei categorii: niveluri reduse, medii și înalte de legitimitate. Sexul, vârsta și educația au efecte semnificative statistic: fetele și respondenții cu studii universitare tind să aibă opinii mai pozitive despre regimurile democratice, în timp ce este mai probabil ca respondenții mai în vârstă să aibă opinii extreme (negative sau pozitive) comparativ cu restul eșantionului.

FIGURA 7.3: Nivelul de aprobare a afirmației că „În anumite circumstanțe, dictatura este o formă de guvernare mai bună decât democrația”

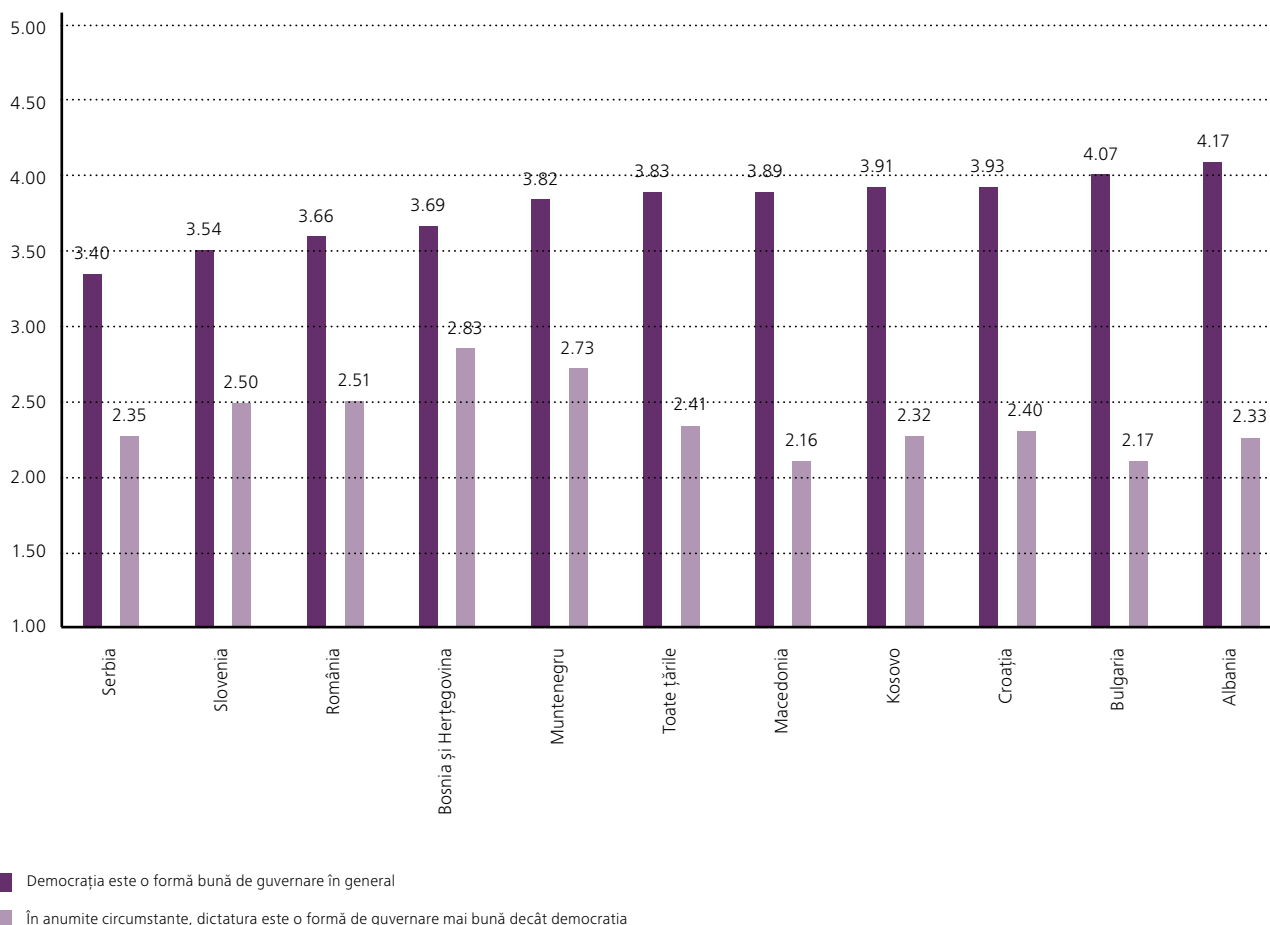

Când comparăm cu celelalte nouă țări din sud-estul Europei care au participat la studiul comparativ, România are unul dintre cele mai reduse niveluri de sprijin pentru afirmația „Democrația este o formă bună de guvernare în general” (cel de-al treilea cel mai mic procentaj) și unul dintre cele mai înalte niveluri de susținere a afirmației „În anumite circumstanțe, dictatura este o formă de guvernare mai bună decât democrația” (cel de-al treilea cel mai mare procentaj) (figura 7.4.). Diferențele între țări sunt destul de mici. Cu toate acestea, este îngrijorător că România are valori mai puțin favorabile decât cele ale țărilor cu instituții democratice cu o funcționare mai puțin bună și cu o tranziție post-comunism mai dificilă.

Figura 7.4. Nivelul mediu de aprobare a afirmației „Democrația este o formă bună de guvernare în general” și nivelul mediu de aprobare a afirmației „În anumite circumstanțe, dictatura este o formă de guvernare mai bună decât democrația” în cele 10 țări. (1 reprezintă „nu sunt deloc de acord”, iar 5 „complet de acord”)

Cel de-al doilea nivel al legitimității politice nu se referă la democrație ca atare, ci la democrația țării în cauză. Cu cât numărul cetățenilor care sprijină democrația în țara lor este mai mare, cu atât are mai multă legitimitate sistemul politic respectiv. Un

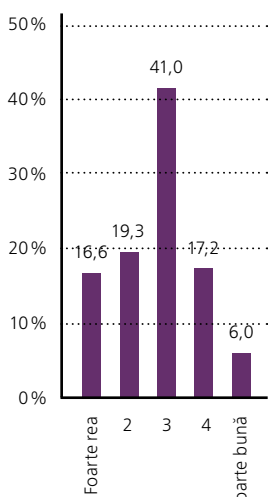
FIGURA 7.4: Nivelul mediu de aprobare a afirmației „Democrația este o formă bună de guvernare în general” și nivelul mediu de aprobare a afirmației „În anumite circumstanțe, dictatura este o formă de guvernare mai bună decât democrația” în cele 10 țări. (1 reprezintă „nu sunt deloc de acord”, iar 5 „complet de acord”)

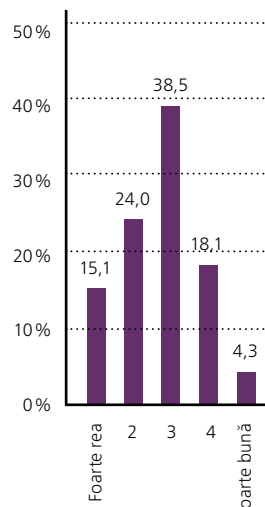
nivel mic de susținere din partea cetățenilor conduce la o presiune a transformării mai mare, ceea ce poate produce rezultate foarte diferite. Într-un caz, presiunea poate viza o îmbunătățire a regimului democratic din acea țară; aceasta este situația atunci când cetățenii nu sprijină regimul din propria țară, dar exprimă o preferință pentru democrație în sine. Klingemann (1999, 2014) se referă la acest fenomen sub denumirea de „cetățeni critici” sau „democrați nemulțumiți”. Celălalt caz este atunci când regimul democratic din propria țară are un sprijin redus, iar alternativa autoritară este preferată democrației în sine. Nivelurile reduse ale ambelor tipuri de legitimitate conduc la o presiune a transformării în direcția alternativei autoritare.

Datele acestui studiu estimează cel de-al doilea tip de legitimitate politică întrebând care este opinia respondenților despre starea democrației, a statului de drept și a drepturilor omului în România. Distribuțiile ilustrate în figurile 7.5., 7.6. și 7.7. arată că, în fiecare caz, procentajele celor care au opinii pozitive sunt mai mici decât ale celor care sunt critici.

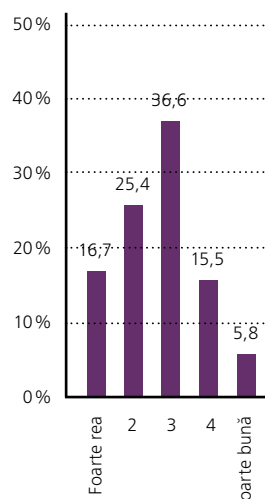
FIGURA 7.5: Cât de bună sau cât de rea este, în opinia respondentului, starea democrației în România?

FIGURA 7.6: Cât de bună sau cât de rea este, în opinia respondentului, starea statului de drept în România?

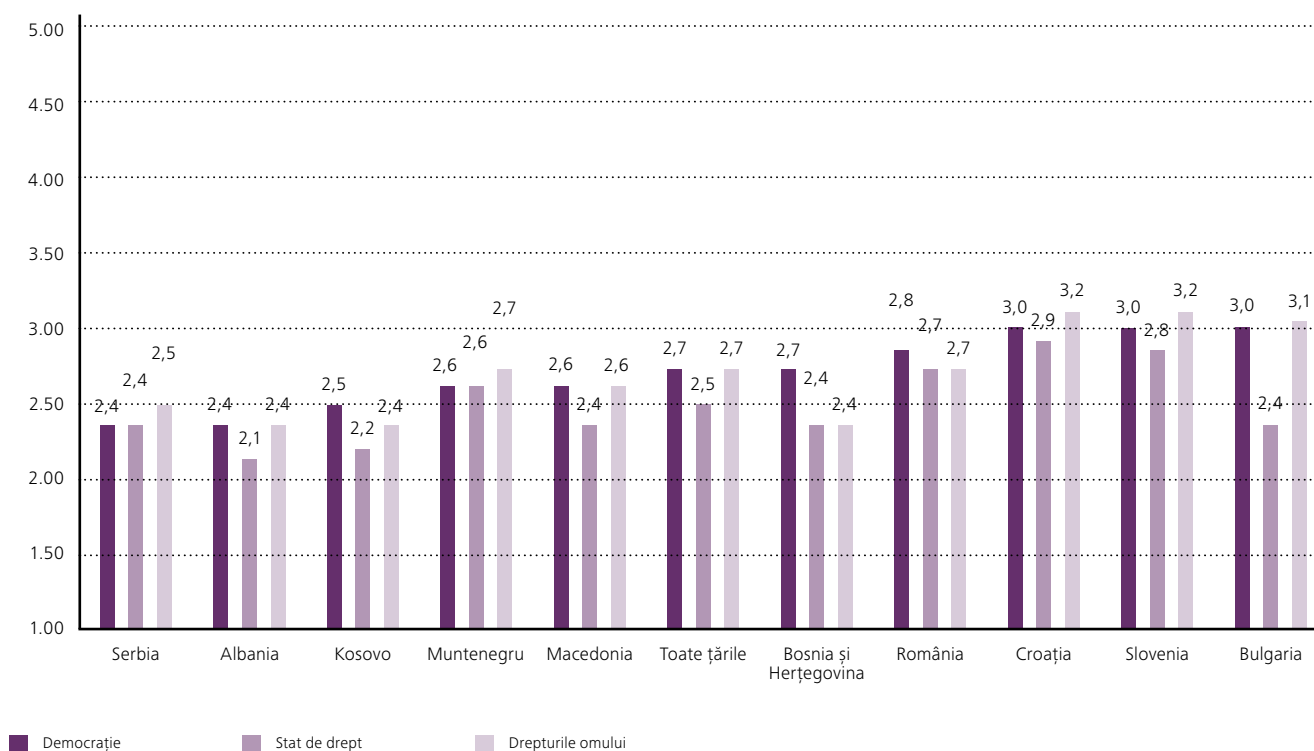

FIGURA 7.7: Cât de bună sau cât de rea este, în opinia respondentului, starea drepturilor omului în România?

Care este proporția „democraților nemulțumiți”, a celor care sprijină regimurile democratice, însă sunt critici față de democrația din România, din totalul eșantionului? 10% din eșantion intră în această categorie, având opinii pozitive despre democrație per se, dar opinii negative despre democrația din România, în timp ce 5% sunt critici față de democrație, în general și în România. Respondenții mai în vârstă, cu un nivel educațional mai ridicat au șanse mai mari să fie „democrați nemulțumiți” decât restul eșantionului: 12% dintre cei cu vârsta peste 22 de ani, comparativ cu 6% dintre cei cu vârste mai tinere, și 14% dintre cei care au studii superioare, comparativ cu 7% dintre cei cu un nivel educațional inferior liceului.

FIGURA 7.8: **Valorile medii pentru evaluările stării democrației, statului de drept și drepturilor omului în țara respondentului, pentru 10 țări.** (1 reprezintă o stare „foarte proastă”, iar 5 o stare „foarte bună”)

Într-o comparație cu celelalte nouă țări sud-est europene incluse în studiul comparativ, România are nivelurile cele mai reduse dintre statele membre UE când este vorba despre evaluarea stării democrației, însă mai mari comparativ cu statele care nu sunt membre UE, și mai mari sau egale cu cifrele medii pentru întregul eșantion (figura 7.8).

ÎNCREDEREA POLITICĂ

Încrederea politică reprezintă o altă componentă esențială a culturii politice care descrie cât de bine funcționează guvernarea democratică.

Sondajul a estimat nivelul de încredere în 20 de instituții și organizații, atât naționale, cât și internaționale (tabelul 7.1.). Imaginea de ansamblu este negativă, nicio categorie neprimind o majoritate de aprecieri pozitive (categoriile 4 și 5, din 5). În cazul a trei instituții politice care funcționează la nivel național, majoritatea respondenților a selectat cel mai redus nivel de încredere (categoria unu din cinci): parlamentul național (50,2%), guvernul național (54,9%) și partidele politice (54,9%). Numai armata și biserica au primit mai multe aprecieri pozitive decât aprecieri negative din partea respondenților (40% față de 29% pentru armată și 39% față de 34% pentru biserică).

TABELUL 7.1. **Încrederea în instituții și organizații**

	Cât de mult ai încredere în....?					
	Deloc				Complet	(Nu știu) Nu a răspuns
	1	2	3	4	5	98
Președinte	38,1	16,7	20,7	11,9	4,9	7,7
Parlamentul național	50,2	22,7	14,4	4,1	2,0	6,6
Guvernul național	54,9	18,7	11,8	5,0	2,8	6,8
Organizațiile societății civile	38,0	20,7	17,9	8,1	3,8	11,6
Partidele politice	54,9	22,4	10,9	2,8	1,9	7,1
Administrația locală	36,8	17,9	20,9	10,1	6,7	7,5
Armată	17,2	11,3	23,5	24,2	15,3	8,5
Sistemul judiciar (instanțele judecătorești)	29,2	16,6	24,5	15,1	5,1	9,5
Poliție	21,5	19,5	25,8	18,9	7,3	7,0
Biserică, instituțiile religioase	19,9	13,9	21,2	21,6	17,4	6,0
Mass-media din țara ta	25,7	20,6	22,9	14,3	9,0	7,4
Sindicate	35,0	20,7	16,3	8,6	2,9	16,5
Marile companii	27,6	19,5	20,8	11,9	6,7	13,5
Bănci	28,2	15,5	20,2	11,9	8,7	15,6
Mișcările de voluntariat	28,2	15,5	20,2	11,9	8,7	15,6
Uniunea Europeană	20,0	15,0	27,4	16,5	10,4	10,8
Organizația Națiunilor Unite	20,7	16,2	24,3	14,7	8,0	16,1
OSCE	20,9	16,2	22,3	10,1	7,1	23,4
NATO	20,5	13,8	23,3	15,2	9,4	17,7
FMI	30,6	18,5	19,5	7,1	4,1	20,3

O analiză statistică a acestor răspunsuri arată că reflectă o perspectivă mai largă asupra instituțiilor politice, sociale și economice, care poate fi explicată în mare măsură utilizând o singură dimensiune²⁴. Cu alte cuvinte, atunci când sunt cunoscute opiniile unui respondent cu privire la mai multe instituții, aceste informații ne permit să precizăm opiniile sale cu privire la alte instituții, cu un nivel acceptabil de precizie. Aceasta implică faptul că răspunsurile la cele 20 de întrebări pot fi combinate într-un indice compus care măsoară nivelul de încredere instituțională, iar determinanții acestui indice pot fi evaluați. Nivelul educațional, aspirațiile educaționale și bogăția familiei au, fiecare, un efect pozitiv asupra încrederii instituționale, cu niveluri cu 25–30% mai mari în rândul categoriilor cu cele mai înalte valori, comparativ cu categoriile cu cele mai mici valori.

TOLERANȚA POLITICĂ

Opiniile privind drepturile grupurilor minoritare surprind un aspect esențial al unei perspective liberale asupra societății. Sondajul nostru a cerut respondenților să indice, pentru opt tipuri de grupuri, dacă au prea multe drepturi, drepturi suficiente sau drepturi insuficiente. Răspunsurile sunt ilustrate în tabelul 7.2. Proporțiile cele mai mari ale răspunsurilor indică sprijin pentru nivelul actual al drepturilor: media celor care afirmă „suficiente drepturi” pentru cele opt grupuri este de 39%. O proporție ceva mai mică se pronunță pentru acordarea mai multor drepturi: media celor care afirmă „drepturi insuficiente” pentru cele opt grupuri este de 37%. În medie, numai 10% dintre răspunsuri consideră că grupurile minoritare au prea multe drepturi. Cu toate acestea, distribuțiile la nivelul grupurilor sunt foarte diferite: în cazul persoanelor LGBT și al minorităților etnice proporțiile celor care sprijină mai multe drepturi sunt mai mici decât ale celor care afirmă că au prea multe drepturi; în cazul persoanelor cu dizabilități, săracilor, tinerilor și copiilor, majoritatea respondenților consideră că ar trebui să aibă mai multe drepturi.

TABELUL 7.2. Nivelul de sprijin pentru acordarea de drepturi grupurilor minoritare.

	Drepturi insuficiente	Drepturi suficiente	Prea multe drepturi	(Nu știu / Nu a răspuns)
Femei	28,2	55,5	5,9	10,4
Minorități etnice	14,8	41,7	28,5	15,0
Homosexuali/Persoane LGBT	19,0	33,8	22,9	24,3
Persoane cu dizabilități	52,7	30,0	2,9	14,4
Persoane sărace	56,7	28,8	3,6	10,8
Persoane religioase	16,2	54,0	11,4	18,4
Tineri	54,8	32,6	4,5	8,1
Copii	50,5	35,9	4,2	9,4

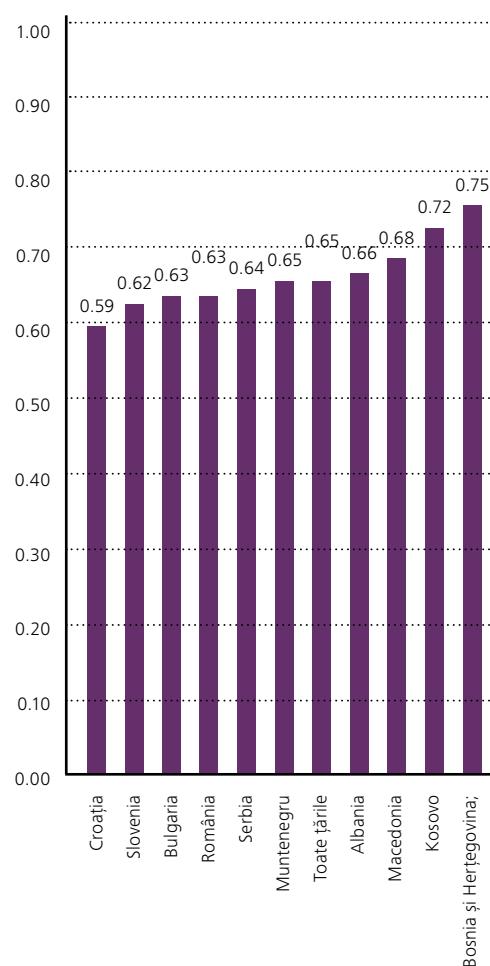
O analiză a aspectelor care influențează opiniile privind drepturile grupurilor minoritare produce remarcabil de puține corelații semnificative statistic între atributele respondenților și atitudinile referitoare la minorități. Nu este neașteptat că fetele tind să sprijine extinderea drepturilor femeilor, nici că respondenții foarte religioși ar dori ca oamenii religioși să aibă mai multe drepturi. Însă este surprinzător că bogăția familiei nu este corelată cu opiniile privind drepturile celor săraci, și în special că nivelul educațional al respondenților și al părinților acestora nu are un efect pozitiv sistematic asupra atitudinilor privind drepturile pentru toate grupurile minoritare. Educația are efect pozitiv numai în cazul drepturilor persoanelor cu dizabilități, în timp ce nivelul educațional, atât al respondenților, cât și al părinților acestora, este corelat negativ cu opiniile privind minoritățile etnice.

Atitudinile respondenților în privința drepturilor politice ale celor opt tipuri de minorități pot fi combinate într-un indice al toleranței politice, cu valori variind între 0 (nivelul cel mai scăzut) și 1 (nivelul cel mai înalt). În comparație cu celelalte nouă țări sud-est europene incluse în studiul comparativ, valoarea medie a indicelui pentru România se plasează pe locul patru din partea de jos a clasamentului – o valoare mai mică decât valoarea întregului eșantion (figura 7.9.). România are al doilea cel mai scăzut nivel de sprijin pentru drepturile minorităților etnice după Bulgaria, și cel de-al treilea cel mai scăzut nivel de sprijin pentru drepturile săracilor (după Croația și Slovenia). În același timp, are cel mai înalt nivel de sprijin pentru drepturile copiilor.

INTERESUL ȘI IMPLICAREA POLITICĂ

Respondenții au fost întrebați în ce măsură sunt interesați de politică în mai multe tipuri de contexte: la nivel local, la nivel național, în UE, în Statele Unite, în Rusia și în general. Distribuțiile răspunsurilor sugerează că politica joacă un rol foarte marginal în viața majorității tinerilor români (tabelul 7.3.). Politica la nivel local trezește interesul în cea mai mare măsură, iar politica din Rusia în cea mai mică măsură. 61 % din eșantion are un interes scăzut sau inexistent pentru politică în fiecare dintre cele șase categorii, și numai 20 % afirmă că au un nivel mare sau foarte mare de interes pentru cel puțin una dintre categoriile contextu-

FIGURA 7.9: Valori medii într-un indice al toleranței politice pentru 10 țări. (0 reprezintă nivelul cel mai scăzut de toleranță, iar 1 nivelul cel mai înalt).

lui. Nivelul educațional al părinților și cel al respondentului constituie predictori pozitivi ai interesului politic, pe când religiozitatea are un efect negativ.

TABELUL 7.3. **Interesul pentru politică în mai multe tipuri de contexte**

	Deloc interesat/ă				Foarte interesat/ă	(Nu știu / Nu a răspuns)
	1	2	3	4	5	98
Politica în general	62,3	14,1	11,8	6,1	3,1	2,5
Politica în UE	61,0	14,9	13,1	4,8	3,4	2,8
Politica în România	55,4	15,4	14,0	7,3	5,1	2,8
Politica la nivel local	54,4	13,9	13,5	9,0	6,5	2,7
Politica în SUA	68,0	13,7	10,1	3,3	1,8	2,9
Politica în Rusia	72,8	12,2	8,2	2,3	1,6	3,0

În plus, respondenții au fost întrebați dacă au fost implicați în mai multe tipuri de activități participative: semnarea unei liste cu revendicări politice, participarea la demonstrații, activități de voluntariat, dacă au lucrat pentru o organizație politică, boicoturi din motive politice sau de protecție a mediului, și participarea la activități politice online. Cei care au răspuns negativ au fost întrebați

dacă ar dori să participe. Atât nivelurile de participare cât și interesul față de participare sunt scăzute, participarea la proteste fiind forma cea mai populară de activism (tabelul 7.4.). Mai puțin de un sfert (22%) din membrii eșantionului au fost implicați în acte participative, și numai 20% dintre cei care au fost implicați nu și-au exprimat dorința de a participa în viitor.

TABELUL 7.4. **Implicarea în participarea politică și dorința de a participa**

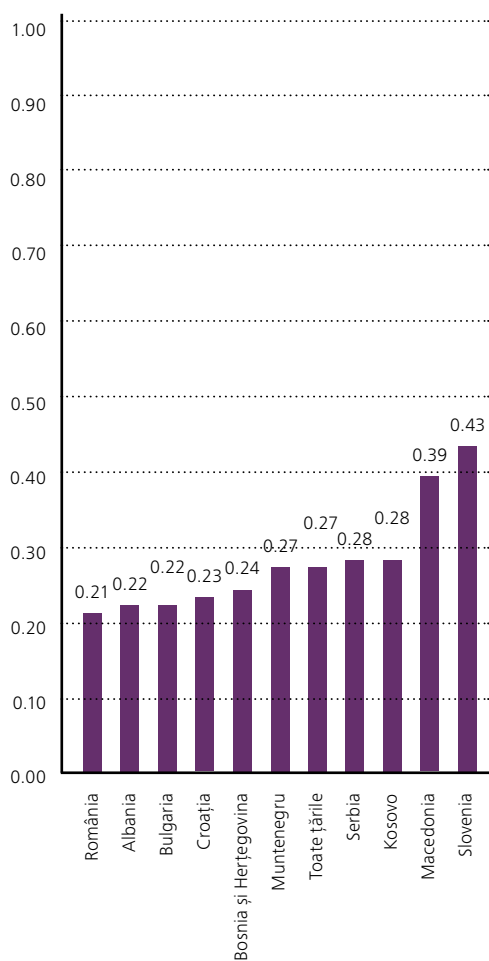
	Nu	Nu, dar aș vrea	Da	Nu știu / Nu a răspuns
	1	2	3	98
A semnat o listă cu revendicări politice / A sprijinit o petiție online	80,7	6,6	9,1	3,5
A participat la o demonstrație	78,0	7,6	11,2	3,2
A participat în activități de voluntariat sau de mobilizare a societății civile	80,1	8,6	8,2	3,2
A lucrat într-un partid politic sau într-o grupare politică	88,8	5,9	3,0	2,4
A încetat să mai cumpere anumite lucruri din motive politice sau de protecție a mediului	86,6	4,7	5,2	3,4
A participat la activități politice online/prin rețele sociale	86,4	3,6	7,0	3,0

Nivelul educațional este cel mai important predictor al participării politice: 45% dintre respondenții care au absolvit o formă de învățământ superior au participat cel puțin o dată, comparativ cu 12% în rândul celor care nu au terminat liceul. Cel de-al doilea cel mai important predictor este religiozitatea, cei care afirmă că Dumnezeu este important în viața lor fiind mai puțin participativi și mai puțin dispuși să participe.

În comparație cu celelalte nouă țări sud-est europene incluse în studiul comparativ, România are cel mai mic procent al respondenților implicați politic. Numai 25% dintre respondenții români au declarat că au participat la una sau mai multe dintre cele șase forme de participare politică evaluate în sondaj (petiții, proteste, activități de voluntariat, lucrat pentru un partid politic, boicot, activități politice online), comparativ cu 27%, valoarea medie pentru toate cele 10 țări, și cu 43%, valoarea pentru Slovenia (figura 7.10.).

FIGURA 7.10: **Proporția respondenților care au participat la cel puțin unul dintre cele șase tipuri de activitate politică, pentru 10 țări.**

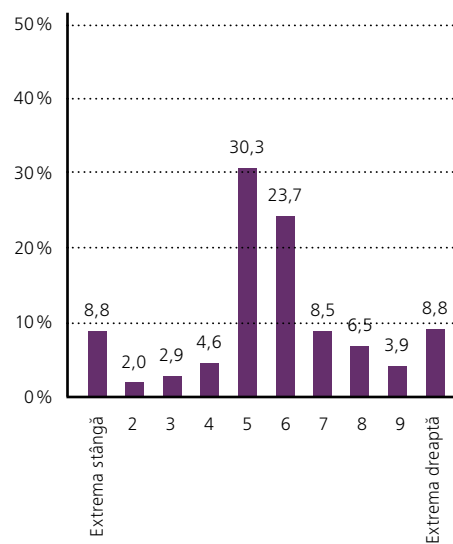
IDEOLOGIE ȘI PREFERINȚE PRIVIND POLITICILE

Este larg acceptat faptul că, în general, liderii de partid și candidații pot transmite informații utile privind preferințele de politici, structurându-și ideile în funcție de un număr limitat de dimensiuni (Downs 1957). Mai mult, cele mai multe poziții privind politicile ale unui partid pot fi adesea sintetizate într-o dimensiune unică, reducând astfel la minim costurile cu informarea (ex. Robertson 1976, Budge et al 2001). S-a constatat că dimensiunea stânga-dreapta este cea mai comună în rândul democrațiilor consolidate. Studiile empirice au demonstrat că majoritatea cetățenilor care trăiesc în societăți democratice pot plasa propria persoană și partidele politice în cadrul spectrului stânga-dreapta și pot vota în consecință (ex. Sum și Badescu 2005). În plus, studiile bazate pe sondaje reprezentative, aprecieri ale unor experți (Laver și Hunt 1992, Huber și Inglehart 1995) și analiza conținutului programelor partidelor (Budge și Klingemann 2001, Laver, Benoit și Garry 2003) au arătat că există un nivel general de consistență ridicată în utilizarea dimensiunii stânga-dreapta atât de actorii politici, cât și de cetățeni. Astfel, orientarea ideologică joacă un

rol esențial în explicarea procesului prin care cetățenii evaluează și aleg între candidații și partidele aflate în competiție. Sensul termenilor „stânga” și „dreapta” variază de la o țară la alta, dar, în general, au conotații ideologice specifice legate de clasa socială și distribuția resurselor. Acest continuum stânga-dreapta constituie un mecanism simplu și eficient de cartografiere a spațiului politic prin care comunică cetățenii și partidele politice (Knight 1985; Fuchs și Klingemann 1990; Hinich și Munger 1994). În același timp, studiile arată câteva diferențe importante între Est și Vest în ceea ce privește identificarea ideologică. Astfel, în timp ce în vest se constată că accentul pe o structurare monodimensională stânga-dreapta a partidelor politice a crescut ușor, în est, procentul celor capabili să plaseze principalele partide pe o scală stânga-dreapta în ordinea corectă, precum și proporția persoanelor care demonstrează consecvență între distanța ideologică și preferința de partid a scăzut.

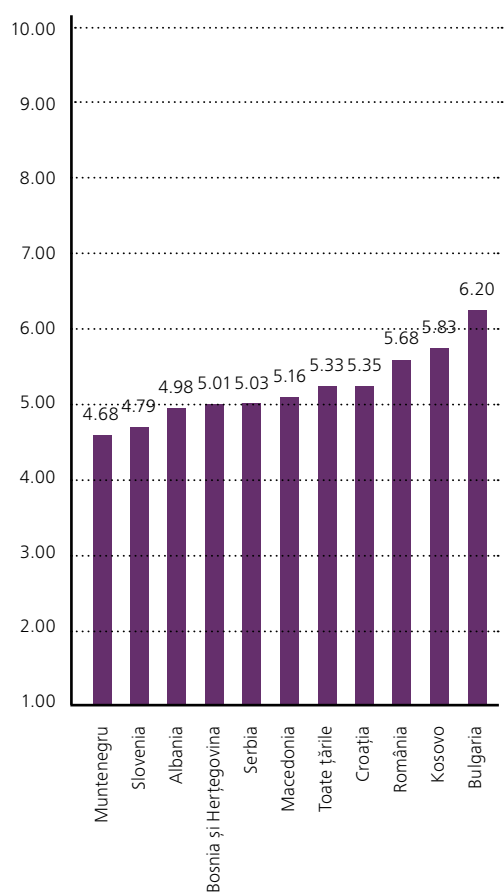
Respondenților din această cercetare li s-a solicitat să se plaseze pe o scală ideologică stânga/dreapta (figura 7.11). Valoarea medie este 5,7, foarte apropiată de mijlocul scalei, în timp ce mediana (valoarea alocată de respondent în mijlocul distribuției) este 6. Atunci când analiza se limitează la primele 20% de subiecți în funcție de interesul politic, atât valoarea medie a plasării pe scala stânga-dreapta cât și procentul celor care aleg „extrema dreaptă” sunt mult mai mari: 6,1 %, respectiv, 11,4%.

FIGURA 7.11: **Autoplasare pe scala stânga-dreapta (1 – extrema stângă, 10 – extrema dreaptă).**

În comparație cu celelalte nouă țări sud-est europene incluse în studiul comparativ, valoarea medie a pentru România în privința autoplasării pe scala stânga-dreapta este cea de-a treia cea mai mare după Bulgaria și Kosovo (figura 7.12.).

FIGURA 7.12: **Valoarea medie a indicelui privind autoplasarea pe scala stânga-dreapta pentru 10 țări.**
(1 – extrema stângă, 10 – extrema dreaptă)

Chestionarul a inclus o serie de trei întrebări pentru evaluarea preferințelor pentru politici redistributive și a rolului statului în economie și în societate. Întrebările și rezultatele sunt rezumate în tabelul 7.5. și indică un sprijin puternic pentru redistribuire și pentru un stat puternic. Analiza determinantilor acestor întrebări arată că respondenții care au un nivel educațional mai redus și care sunt mai religioși tind să arate un sprijin mai susținut pentru redistribuire decât restul eșantionului. Există corelații mai puternice între nivelul educațional și opinia că săracii și bogații ar trebui să aibă un nivel mai egal al venitului, și între religiozitatea și sprijinirea unui rol sporit al guvernului pentru a se asigura că are grijă de toată lumea.

TABELUL 7.5. **Atitudini privind rolul statului în economie și în societate.**

	Deloc de acord				Complet de acord	(Nu știu)
	1	2	3	4	5	98
Veniturile săracilor și bogaților ar trebui să devină mai egale	3,4	3,3	12,1	22,2	55,7	3,4
Cotele de participare a guvernului în afaceri și industrie ar trebui să crească	6,2	4,6	12,7	19,9	47,5	9,1
Guvernul ar trebui să își asume mai multă responsabilitate pentru a se asigura că toți au ce le trebuie	1,2	1,7	10,1	17,0	65,9	4,1

Niciuna dintre aceste trei întrebări nu se corelează cu autoplasarea pe scala stânga-dreapta. Această constatare este surprinzătoare, deoarece contrazice rezultatelor bazate pe adulții din țările occidentale, în care oamenii care se pronunță în favoarea unui rol mai puternic al guvernului și a redistribuirii mai mari de către guvern tind să se plaseze de partea stângă a scalei ideologice. În același timp, opiniile privind imigrația se corelează cu autoplasarea pe spectrul stânga-dreapta într-un mod întâlnit de obicei în societățile occidentale, însă numai în rândul acelor respondenți

care declară că sunt interesați de politică: în rândul primilor 20% în ceea ce privește participarea politică, cei care afirmă că guvernul ar trebui să se concentreze mai mult asupra luptei împotriva imigrației ilegale tind să se plaseze spre dreapta.

Absența unei tendințe ca persoanele din partea stângă a spectrului să favorizeze un nivel mai mare de redistribuire decât cele din dreapta nu apare doar în cazul României. Dintre cele zece țări incluse în studiul nostru, numai Bulgaria și Slovenia prezintă acest tipar, în timp ce Croația, Kosovo și Macedonia indică corelația

opusă (cei de dreapta favorizează redistribuirea). În același timp, sprijinirea luptei împotriva imigrației ilegale are valorile cele mai mari în rândul celor aflați în partea dreaptă a spectrului numai în Bosnia și Herțegovina, Croația, Macedonia și Slovenia.

RELAȚIILE DINTRE ATITUDINILE PRIVIND GUVERNAREA DEMOCRATICĂ

O analiză privind modul în care interacționează opiniile privind guvernarea democratică, implicarea politică și preferințele ideologice oferă o perspectivă mai clară asupra înțelegerii guvernării democratice în rândul tinerilor din România. Corelațiile dintre legitimitatea democrației în general, legitimitatea democrației în România, toleranța politică, participarea politică, autoplasarea în

spectrul stânga-dreapta, sprijinul pentru venituri mai egale între bogați și săraci, și sprijinul pentru acceptarea unui număr mai mare de refugiați în România oferă doar patternuri slabe și câteva asocieri neașteptate (tabelul 7.6.). Cele două tipuri de legitimitate democratică sunt corelate pozitiv, dar slab ($r = 0,17$), în timp ce interesul politic și participarea politică sunt mult mai puternic asociate ($r = 0,34$). O constatare surprinzătoare este aceea că autoplasarea pe scala ideologică nu este corelată cu preferințele privind distribuția veniturilor, sau cu opinia privind primirea unui număr mai mare de refugiați în țară.

Un alt rezultat demn de evidențiat este acela că tinerii care au un interes mai mare pentru politică și prezintă niveluri mai mari de participare politică tind să sprijine de democrația și, în același timp, să se opună ideii de reducere a diferențelor de venit între săraci și bogați.

TABELUL 7.6. **Corelațiile dintre legitimitatea democrației în general, legitimitatea democrației în România, toleranța politică, participarea politică, autoplasarea în spectrul stânga-dreapta, sprijinul pentru venituri mai egale între bogați și săraci și sprijinul pentru acceptarea unui număr mai mare de refugiați în România**

	Corelația Pearson						
	Democrația în România	Toleranța politică	Interesul politic	Participarea politică	Stânga-dreapta	Venituri mai egale	Mai mulți refugiați
Legitimitate democratică	0,170	-0,063	0,076	0,108	-0,033	-0,038	0,032
Democrația în România	1	-0,246	0,119	-0,026	-0,039	-0,072	0,119
Toleranța politică	-0,246	1	-0,120	0,034	0,089	0,195	-0,081
Interesul politic	0,119	-0,120	1	0,342	0,042	-0,215	0,116
Participarea politică	-0,026	0,034	0,342	1	0,074	-0,144	0,025
Stânga-dreapta	-0,039	0,089	0,042	0,074	1	-0,046	0,024
Venituri mai egale	-0,072	0,195	-0,215	-0,144	-0,046	1	0,062

* Diferențele semnificativ statistic sunt evidențiate cu aldine.

REZULTATELE PRINCIPALE

- Peste jumătate din respondenți sunt de acord că democrația este o formă bună de guvernare, în timp ce mai puțin de 20 % nu sunt de acord. În același timp, 23 % dintre respondenți sunt de acord că, în anumite circumstanțe, dictatura este o formă de guvernare mai bună decât democrația.
- În comparație cu celelalte nouă țări sud-est europene incluse în studiul comparativ, România are unul dintre cele mai mici niveluri ale sprijinului democratic.
- Sondajul estimează nivelul de legitimitate politică a democrației românești întrebând care este opinia respondenților despre starea democrației, a statului de drept și a drepturilor omului în România. Rezultatele arată că, în fiecare caz, procentele celor care au opinii pozitive sunt mai mici decât procentele celor care sunt critici. Într-o comparație cu celelalte nouă țări sud-est europene incluse în studiul comparativ, România are nivelurile cele mai reduse dintre statele membre UE când este vorba despre evaluarea stării democrației, deși acestea sunt mai mari comparativ cu statele care nu sunt membre UE, și mai mari sau egale cu cifrele medii pentru întregul eșantion.
- Nivelurile de încredere în instituții și organizații sunt scăzute, niciuna dintre acestea neînregistrând o majoritate de evaluări pozitive. În cazul a trei categorii, parlamentul național, guvernul național și partidele politice, peste jumătate din respondenți indică cel mai scăzut nivel de încredere. Armata și biserica sunt singurele instituții în cazul cărora a existat un procent mai mare de respondenți cu aprecieri pozitive, comparativ cu cel al respondenților cu aprecieri negative.
- Sprijinul pentru drepturile minorităților constituie o componentă esențială a unei culturi politice democratice. Cea mai mare parte a tinerilor români sprijină nivelul actual al drepturilor pentru majoritatea grupurilor minoritare, în timp ce o treime sprijină extinderea drepturilor actuale. Cu toate acestea, în cazul persoanelor LGBT și al minorităților etnice procentele celor care sprijină mai multe drepturi sunt mai mici decât ale celor care afirmă că au prea multe drepturi. În comparație cu alte țări incluse în prezentul studiu, sprijinul pentru drepturile minorităților în România este mai mic decât în întreg eșantionul. România are al doilea cel mai scăzut nivel de sprijin pentru drepturile minorităților etnice, și cel de-al treilea cel mai scăzut nivel de sprijin pentru drepturile săracilor.
- Datele sondajului sugerează că politica joacă un rol foarte marginal în viața majorității tinerilor români. Politica la nivel local trezește interesul în cea mai mare măsură, iar politica din Rusia în cea mai mică măsură. 61 % din eșantion are un interes scăzut sau inexistent pentru politică, și numai 20 % afirmă că au un nivel mare sau foarte mare de interes pentru cel puțin una dintre problematicile politice. Mai mult, atât nivelurile de participare cât și interesul față de participare sunt scăzute, participarea la proteste fiind forma cea mai populară de activism. Mai puțin de un sfert din membrii eșantionului au fost implicați în acte participative, și numai 20 % dintre cei care nu au fost implicați și-au exprimat dorința de a participa în viitor. În comparație cu celelalte nouă țări sud-est europene incluse în studiul comparativ, România are cel mai mic procent al respondenților implicați politic.
- Respondenții din această cercetare s-au plasat pe o scală stânga-dreapta cu o valoare medie apropiată de mijlocul scalei, orientată ușor către dreapta. În comparație cu celelalte nouă țări sud-est europene incluse în studiul comparativ, valoarea medie a indicelui pentru România în privința autoplasării pe scala stânga-dreapta este cel de-al treilea cel mai mare spre dreapta. În același timp, tinerii români par să acorde puțină importanță autoplasării pe o scală stânga-dreapta în ceea ce privește cartografierea preferințelor politice.
- Tinerii români care au o voce mai puternică din punct de vedere politic, cei care infestă un interes mai mare pentru politică și prezintă niveluri mai mari de participare politică tind să sprijine de democrația și, în același timp, să se opună ideii de reducere a diferențelor de venit între săraci și bogați.
- Nivelul educațional este unul dintre cei mai importanți predictorii ai atitudinilor și comportamentelor politice. Respondenții cu studii superioare tind să aibă opinii mai pozitive despre regimurile democratice. De asemenea, cei cu un nivel educațional mai bun au șanse mai mari de a fi „democrați critici” decât restul eșantionului, exprimându-și sprijinul pentru democrație per se și opinii critice privind democrația din România. În plus, nivelul educațional este cel mai important predictor al participării politice, iar persoanele cu un nivel educațional mai bun tind să sprijine opinia că săracii și bogații ar trebui să aibă venituri mai egale. Cu toate acestea, este surprinzător că nivelul educațional al respondenților și al părinților acestora nu are un efect pozitiv sistematic asupra atitudinilor privind grupurile minoritare. Dimpotrivă, nivelul educațional, atât al respondenților, cât și al părinților acestora, este corelat negativ cu opiniile privind minoritățile etnice.

8

CONCLUZII

CONTEXT SOCIOECONOMIC

- Locuirea în medii cu niveluri înalte ale inegalității are un efect negativ asupra percepției privind bogăția subiectivă a tinerilor.
- Tinerii români tind să fie extrem de încrezători în propriul viitor, însă mai puțin încrezători în viitorul conaționalilor și al țării înseși. Aceasta se datorează în principal posibilității de a emigra, care este considerată de majoritatea respondenților o opțiune bună pentru viitor dacă viața lor în România nu le oferă rezultatele așteptate.
- Aproximativ 30% dintre cei cu vârste cuprinse între 14–29 de ani din România și-au exprimat dorința de a pleca din România pentru o perioadă de cel puțin 6 luni, un procentaj relativ mic pentru regiune, și care constituie o scădere semnificativă față de cifrele din 2014, când aproape 60% dintre tinerii români se gândeau să emigreze.
- În cea mai mare parte, dorința și planurile de plecare sunt corelate cu sentimentul de sărăcie și lipsa accesului la bunuri de consum. Emigranții mai tineri provin aproape exclusiv din cele mai sărace pături ale societății, pe când cei mai în vârstă tind să se împartă în mod egal între persoane aflate în căutarea unui loc de muncă și persoane care pleacă pentru scopuri educaționale. Marea majoritatea a emigranților doresc să rămână în UE, în special în Germania și Marea Britanie.

FAMILIE, SOCIETATE ȘI ÎNCREDERE SOCIALĂ

- Tinerii români se diferențiază puternic în ceea ce privește dorința de a întemeia o familie în funcție de mediul de proveniență. În timp ce tinerii care locuiesc în localități mai mici văd căsătoria ca pe un prim pas către construirea bunăstării și prosperității, cei care locuiesc în orașe mai mari amână căsătoria pentru un moment ulterior, după ce și-au finalizat studiile și au găsit un loc de muncă bine plătit.
- Cele mai multe cupluri de tineri căsătoriți tind să fie extrem de sărace, atât obiectiv, cât și subiectiv. Mai mult, familiile sărace tind să aibă mai mulți copii și să înțeleagă și să utilizeze deficitar mijloacele contraceptive.
- Atitudinile tinerilor respondenți față de abstenență par să fi devenit ușor mai permissive comparativ cu 2014. Această tendință nu mai pare să fie influențată de religiozitate, având în vedere că până și tinerele care raportează un nivel relativ mare de participare la slujbele religioase au o perspectivă permisivă față de abstenența premaritală.
- Aproximativ 20% dintre cei cu vârste cuprinse între 14–29 de ani raportează ori că nu știu ce este contracepția ori că, în general, nu o folosesc. Deși cele mai multe persoane care raportează că nu utilizează metode contraceptive sunt într-o relație stabilă sau căsătorite, aproximativ 15% raportează că sunt singure, având o viață sexuală activă, cu mai mulți parteneri/partenere.
- Ca și în 2014, tinerii români par să fie reticenți în privința relațiilor sociale cu persoane care nu fac parte din familie și au tendința de a avea mai puțină încredere în prieteni, pe care îi pot alege și cu care pot cultiva legături, decât în membrii familiei extinse, cu care interacționează rar. În general, încrederea socială în rândul tinerilor din România înregistrează unul dintre cele mai reduse niveluri din toate țările regiunii.

EDUCAȚIE

- Majoritatea tinerilor vizează învățământul superior (diplomă de licență sau mai mult), iar aspirațiilor lor par a fi influențate, printre alți factori, de gen (probabilitatea de a viza o diplomă universitară este mai mare în rândul femeilor) și de capitalul educațional al părinților.
- Tinerele tind să aibă rezultate școlare/universitare mai bune decât tinerii. În același timp, nivelul educațional al părinților și nivelul de bogăție al familiei au efecte pozitive asupra performanței școlare/universitare.
- Aproximativ două treimi dintre tinerii încă înscriși într-o formă de învățământ au opinii negative asupra atmosferei școlare/universitare. Majoritatea respondenților se plâng de o lipsă de corectitudine a examinărilor și o concordanță deficitară a formării asigurate prin învățământ și cerințele pieței locurilor de muncă.
- Vârsta cel mai des întâlnită a abandonului școlar este 17 ani. Două treimi dintre respondenții care au abandonat școala au făcut-o între vârsta de 14 și 18 ani.

OCUPAREA FORȚEI DE MUNCĂ

- Chiar dacă România nu se numără printre cele mai sărace țări ale regiunii, are un procentaj mare de tineri care nu sunt încadrați profesional și nu urmează niciun program educațional sau de formare (NEET).
- Peste o treime dintre respondenți nu lucrează în ocupația pentru care s-au format. Mai mult, un procentaj mare de tineri simt că sunt supracalificați pentru munca pe care o depun.
- Nivelul educațional, norocul, cunoștințele și relațiile sunt considerate cele mai importate aspecte în găsirea unui loc de muncă.
- Numai 12 % dintre tinerii români au fost implicați în activități de voluntariat în ultimele 12 luni, comparativ cu 31 % dintre tinerii din Uniunea Europeană.

STILUL DE VIAȚĂ

- Peste jumătate dintre tinerii români își petrec timpul liber ascultând muzică, urmați îndeaproape de cei care se uită la filme sau petrec timpul cu prietenii și familia.
- Un sfert dintre respondenți petrec peste patru ore pe zi uitându-se la televizor, o creștere semnificativă față de 2014, când numai 10 % dintre ei petreceau același timp cu această activitate.
- Marea majoritate a respondenților au acces la internet, și peste jumătate dintre tinerii români folosesc internetul mai mult de o oră pe zi, comparativ cu numai 38,3 % în 2014.

RELIGIE ȘI SPIRITUALITATE

- Aproximativ 63 % dintre tinerii din întregul eșantion raportează că Dumnezeu este foarte important în viața lor.
- Importanța mare acordată divinității este asociată cu o valoare puternică a statutului de persoană căsătorită/a faptului de te căsători și a avea copii și este corelată negativ cu opiniile privind homosexualitatea și avortul.
- Contextul familial predominant religios sau foarte religios se corelează cu convingerile religioase și implicarea tinerilor în acest sens.

DEMOCRAȚIA ȘI ATITUDINILE SOCIOPOLITICE

- Politica pare să joace un rol marginal în viața majorității tinerilor români. Atât nivelurile de participare cât și interesul față de participare sunt scăzute, participarea la proteste fiind forma cea mai populară de activism. Mai puțin de un sfert dintre membrii eșantionului au fost implicați în acte participative. În comparație cu celelalte nouă țări sud-est europene incluse în studiul comparativ, România are cel mai mic procent al respondenților implicați politic.
- Peste jumătate din respondenți sunt de acord că democrația este o formă bună de guvernare, în timp ce mai puțin de un sfert nu sunt de acord. În același timp, 23 % dintre respondenți sunt de acord că, în anumite circumstanțe, dictatura este o formă de guvernare mai bună decât democrația. În comparație cu celelalte nouă țări sud-est europene incluse în studiul comparativ, România are unul dintre cele mai mici niveluri ale sprijinului democratic.
- Procentajele celor care au opinii pozitive privind starea democrației, a statului de drept și a drepturilor omului în România sunt mai mici decât cele ale respondenților critici. Într-o comparație cu celelalte nouă țări sud-est europene incluse în studiul comparativ, România are nivelurile cele mai reduse dintre statele membre UE când este vorba despre evaluarea stării democrației, deși acestea sunt mai mari comparativ cu statele care nu sunt membre UE.
- Nivelurile de încredere în instituții și organizații sunt scăzute, niciuna dintre acestea neînregistrând o majoritate de evaluări pozitive. Armata și biserica sunt singurele instituții în cazul cărora a existat un procent mai mare de respondenți cu aprecieri pozitive, comparativ cu cel al respondenților cu aprecieri negative.
- Majoritatea tinerilor români sprijină nivelul actual al drepturilor pentru cele mai multe grupuri minoritare, în timp ce o treime sprijină extinderea drepturilor actuale. Cu toate acestea, în cazul persoanelor LGBT și al minorităților etnice proporțiile celor care sprijină mai multe drepturi sunt mai mici decât ale celor care afirmă că au prea multe drepturi. România are al doilea cel mai scăzut nivel de sprijin pentru dreptu-

rile minorităților etnice, și cel de-al treilea cel mai scăzut nivel de sprijin pentru drepturile săracilor, comparativ cu alte țări incluse în prezentul studiu.

- Respondenții din acest proiect de cercetare s-au plasat pe o scală stânga-dreapta cu o valoare medie spre dreapta, însă apropiată de mijlocul scalei. În același timp, tinerii români par să acorde foarte puțină importanță autoplasării pe o scală stânga-dreapta în ceea ce privește ilustrarea preferințelor politice.
- Tinerii români care au o voce mai puternică din punct de vedere politic, cei care manifestă un interes mai mare pentru politică și prezintă niveluri mai mari de participare politică tind să sprijine de democrația și, în același timp, să se opună ideii de reducere a diferențelor de venit între săraci și bogați
- Nivelul educațional este unul dintre cei mai importanți predictorii ai atitudinilor și comportamentelor politice. Respondenții cu studii superioare tind să aibă opinii mai pozitive despre regimurile democratice. În plus, nivelul educațional este cel mai important predictor al participării politice, iar persoanele cu un nivel educațional mai bun tind să sprijine opinia că săracii și bogații ar trebui să aibă venituri mai egale. În același timp, nivelul educațional al respondenților și al părinților acestora nu are un efect pozitiv sistematic asupra atitudinilor privind drepturile pentru toate grupurile minoritare. Dimpotrivă, nivelul educațional, atât al respondenților, cât și al părinților acestora, este corelat negativ cu opiniile privind minoritățile etnice.

BIBLIOGRAFIE

- Diego Gambetta, 2000. "Can We Trust Trust." *Trust: Making and Breaking Cooperative Relations* 13: 213–237. Dumitru Sandu, 2005, "Emerging Transnational Migration from Romanian Villages." *Current Sociology* 53 (4): 555–582.
- Dumitru Sandu, 2016. "Destination Choices of Romanian Migrants Abroad in Times of Crisis."
- Badescu, Gabriel, and Eric Uslaner. 2004. *Social Capital and the Transition to Democracy*. Routledge.
- Becker, Gary S. 2010. *The Economics of Discrimination*. University of Chicago Press.
- Becker, Gary Stanley, 2009. *A Treatise on the Family*. Harvard University Press.
- Becker, Sascha O., Irena Grosfeld, Pauline Grosjean, Nico Voigtländer, and Ekaterina Zhuravskaya. 2018. "Forced Migration and Human Capital: Evidence from Post-WWII Population Transfers." National Bureau of Economic Research.
- Bell, D.N. and D.G. Blanchflower, 2011. *Young People and the Great Recession*, Oxford Review of Economic Policy, Vol. 27, pp. 241–267
- Blanchflower, D.G. and R.B. Freeman. 2017. *Youth Employment and Joblessness in Advanced Countries*, Chicago: University of Chicago Press
- Brenner, Reuven, and Nicholas M. Kiefer. 1981. "The Economics of the Diaspora: Discrimination and Occupational Structure." *Economic Development and Cultural Change* 29 (3): 517–534.
- Chetty, Raj, John N. Friedman, Nathaniel Hilger, Emmanuel Saez, Diane Whitmore Schanzenbach, and Danny Yagan. 2011. "How Does Your Kindergarten Classroom Affect Your Earnings? Evidence from Project STAR." *The Quarterly Journal of Economics* 126 (4): 1593–1660.
- Chetty, Raj, Nathaniel Hendren, Patrick Kline, and Emmanuel Saez. 2014. "Where Is the Land of Opportunity? The Geography of Intergenerational Mobility in the United States." *The Quarterly Journal of Economics* 129 (4): 1553–1623.
- Ciupureanu, Costin-Alexandru, and Mihai Daniel Roman. 2016. "Do Remittances Reduce Poverty in Developing Countries?" In *The First Decade of Living with the Global Crisis*, 185–192. Springer.
- Constant, Amelie F., and Klaus F. Zimmermann. 2013. *International Handbook on the Economics of Migration*. Edward Elgar Publishing.
- Dinas, Elias. 2014. "The Long Shadow of Parental Political Socialization on the Development of Political Orientations." In *The Forum*, 12:397–416. De Gruyter.
- Dolado, J.J. et. al., 2015. *No Country for Young People? Youth Labour Market Problems in Europe*, VoxEU, <http://voxeu.org/content/no-country-young-people-youth-labour-market-problems-europe>, last accessed 30th of August 2018
- European Commission (2017) „Education and training monitor 2017 – Romania”, https://ec.europa.eu/education/sites/education/files/monitor2017-ro_en.pdf.
- European Commission (2017) „Education and training monitor 2017 – Romania”, https://ec.europa.eu/education/sites/education/files/monitor2017-ro_en.pdf.
- European Commission (2017) „Erasmus + Annual Report 2016 – Statistical Annex” http://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/about/statistics_en.
- European Commission (2017) „Erasmus + Annual Report 2016 – Statistical Annex” http://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/about/statistics_en.
- European Commission, Directorate-General for Economic and Financial Affairs, and Economic Policy Committee of the European Communities. 2017. *The 2018 Ageing Report: Underlying Assumptions and Projection Methodologies*. https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/economy-finance/ip065_en.pdf.
- European Commission. 2017. *European Economic Forecast: Autumn 2017*. https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/economy-finance/ip063_en.pdf.
- Eurostat. <http://ec.europa.eu/eurostat>.
- Flash Eurobarometer 455. *European Youth, 2018*, available at: ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/ResultDoc/.../82294, last accessed on: 5 June 2018.
- Gábor, András, Réka Branyiczki, Barbara Lange, and István György Tóth. 2015. "Employment and Poverty Dynamics in the EU Countries before, during and after the Crisis." Herman Deleeck Centre for Social Policy, University of Antwerp.
- Gambetta, Diego. 1988. "Trust: Making and Breaking Cooperative Relations."
- Goffman, Alice. 2014. *On the Run: Fugitive Life in an American City*. Chicago; London: University of Chicago Press.
- Hanley, Eric. 2000. "Self-Employment in Post-Communist Eastern Europe: A Refuge from Poverty or Road to Riches?" *Communist and Post-Communist Studies* 33 (3): 379–402.
- Hernanz, V. and F.J. Jimeno, 2017. *Youth Unemployment in Europe: Recent developments and Old Problems*, CESifo Forum, Vol. 18, June
- Hirschman, Albert O. 1982. "Rival Interpretations of Market Society: Civilizing, Destructive, or Feeble?" *Journal of Economic Literature* 20 (4): 1463–1484.
- Hooghe, M., & Dassenneville, R. (2013). *Voters and Candidates of the Future: The Intention of Electoral Participation among Adolescents in 22 European Countries*. YOUNG, 21(1), 1–28. <https://doi.org/10.1177/1103308812467664>
- Horvath, I., 2008. *The Culture of Migration of Rural Romanian Youth, Ethnic and Migration Studies*, Vol. 34, Issue 5: The New Face of East Migration in Europe.
- Institutul National de Statistica (2013) 'Ce ne spune recensamantul din anul 2011 despre religie?' Online at: http://www.insse.ro/cms/files/publicatii/pliante%20statistice/08-Recensamintele%20despre%20religie_n.pdf.
- Jennings, M. Kent, and Richard G Niemi. 2014. *Generations and Politics a Panel Study of Young Adults and Their Parents*. Princeton: Princeton University Press.
- Jennings, M. Kent, and Richard G. Niemi. 1974. *The Political Character of Adolescence: The Influence of Families and Schools*. Princeton University Press.
- Jennings, M. Kent, and Richard G. Niemi. 1974. *The Political Character of Adolescence: The Influence of Families and Schools*. Princeton University Press.
- Logofatu, Georgiana. n.d. "Evenimente Demografice in anul 2017," 69.
- Mishler, William, and Richard Rose. 1997. "Trust, Distrust and Skepticism: Popular Evaluations of Civil and Political Institutions in Post-Communist Societies." *The Journal of Politics* 59 (02): 418. <https://doi.org/10.2307/2998171>.
- Niemi, Richard G., Mary A. Hepburn, and Chris Chapman. 2000. "Community Service by High School Students: A Cure for Civic Ills?" *Political Behavior* 22 (1): 45–69.
- Ockenfels, Axel, and Joachim Weimann. 1999. "Types and Patterns: An Experimental East-West-German Comparison of Cooperation and Solidarity." *Journal of Public Economics* 71 (2): 275–287.
- Pew Research Center (2017) *Religious belief and national belonging in Central and Eastern Europe*. Online at <http://assets.pewresearch.org/wp-content/uploads/sites/11/2017/05/15120244/CEUP-FULL-REPORT.pdf>.
- Polanyi, Karl, and Robert Morrison Maclver. 1944. *The Great Transformation*. Vol. 2. Beacon Press Boston.
- Putnam, Robert D. 2001. *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community*. Simon and Schuster.
- Sandu, D., Stoica, C.A. & Umbres, R. (2014) *Romanian Youth: concerns, aspirations, attitudes and lifestyle*. București Friedrich Ebert Stiftung.
- Sandu, D., Stoica, C.A. & Umbres, R. (2014) *Romanian Youth: concerns, aspirations, attitudes and lifestyle*. București Friedrich Ebert Stiftung.
- Sandu, D., Stoica, C.A. & Umbres, R. (2014) *Romanian Youth: concerns, aspirations, attitudes and lifestyle*. București Friedrich Ebert Stiftung.
- Sandu, Dumitru, Cosmin Radu, Monica Constantinescu, and Oana Ciobanu. 2004. "A Country Report on Romanian Migration Abroad: Stocks and Flows after 1989." Multicultural Center Prague (Noviembre, 2004). Ruth Ferrero Turrión.
- Sandu, Dumitru, Georgiana Toth, and Elena Tudor. 2018. "The Nexus of Motivation–Experience in the Migration Process of Young Romanians." *Population, Space and Place* 24 (1): e2114.
- Sandu, Dumitru. 2000. "Migrația Circulatorie ca Strategie de Viață." *Sociologie Românească* 2: 5–29.
- Sapiro, Virginia. 2004. "NOT YOUR PARENTS' POLITICAL SOCIALIZATION: Introduction for a New Generation." *Annual Review of Political Science* 7 (1): 1–23. <https://doi.org/10.1146/annurev.polisci.7.012003.104840>.
- Sherrod, Lonnie R., Judith Torney-Purta, and Constance A. Flanagan. 2010. *Handbook of Research on Civic Engagement in Youth*. John Wiley & Sons.
- Tesliuc, Emil, Lucian Pop, Margaret Grosh, and Ruslan Yemtsov. 2014. *Income Support for the Poorest: A Review of Experience in Eastern Europe and Central Asia*. World Bank Publications.
- Tesliuc, Emil, Lucian Pop, Margaret Grosh, and Ruslan Yemtsov. 2014. *Income Support for the Poorest: A Review of Experience in Eastern Europe and Central Asia*. World Bank Publications.
- Tesliuc, Emil, Vlad Grigoras, and Manuela Stanculescu. 2015. "Background Study for the National Strategy on Social Inclusion and Poverty Reduction, 2015–2020."
- Tesliuc, Emil, Vlad Grigoras, and Manuela Stanculescu. 2015. "Background Study for the National Strategy on Social Inclusion and Poverty Reduction, 2015–2020."
- THE WORLD BANK. 2018. *FROM UNEVEN GROWTH TO INCLUSIVE DEVELOPMENT: Romania's Path to Shared Prosperity*. S.I.: WORLD BANK.
- THE WORLD BANK. 2018. *FROM UNEVEN GROWTH TO INCLUSIVE DEVELOPMENT: Romania's Path to Shared Prosperity*. S.I.: WORLD BANK.

UNDP (2016) Human Development Report 2016. Human Development for Everyone. New York: UNDP.

UNDP (2016) Human Development Report 2016. Human Development for Everyone. New York: UNDP.

Wilson, William Julius, Kathryn Neckerman, Sheldon Danziger, and Daniel Weinberg. 1986. "Poverty and Family Structure: The Widening Gap between Evidence and Public Policy Issues." *Fighting Poverty: What Works and What Doesn't*.

World Values Survey. <http://www.worldvaluessurvey.org/wvs.jsp>.

Zamfir, Ana Maria, Cristina Mocanu, and Eva Militaru. 2010. "Impact of Remittances on Income Inequalities in Romania." In *Globalization and Transformations of Social Inequality*, 74–91. Routledge.

NOTE DE SUBSOL

[1] Chiar a inspirat o piesă de teatru din 1929, scrisă de Kenyon Nicholson, „Before You're Twenty-five”, bazată pe observația că dacă nu ești socialist înainte de 25 de ani nu ai inimă, iar dacă ești socialist după ce ai împlinit 25 de ani nu ai minte.

[2] În ciuda unui consens larg în privința existenței unei „vârste sensibile” la care tinerii sunt impresionabili, cercetătorii nu cad de acord asupra segmentelor de vârstă cuprinse în această categorie. Majoritatea evaluărilor acoperă segmentul de vârstă 14–25 de ani.

[3] Deși, în mod normal, ar fi mult mai important să deții o casă sau un apartament decât alte tipuri de bunuri, datorită moștenirii postcomuniste a proprietății de masă, aproximativ 97 % din eșantionul studiat deține cel puțin o casă sau un apartament.

[4] Din cauza factorilor rezidențiali neconvenționali care caracterizează România (de ex., numeroase zone rurale transformate în zone urbane prin decret; orașe postindustriale agresiv depopulate), am preferat să diferențiem localitățile în funcție de dimensiune, în loc să adoptăm o abordare tradițională binară urban/rural.

[5] A se vedea „4 % din cetățenii de vârstă activă locuiesc într-un alt stat UE decât cel în care s-au născut” – <http://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/8926076/3-28052018-AP-EN.pdf/48c473e8-c2c1-4942-b2a4-5761edacda37>

[6] Subgrupurile care au oferit rezultate egale statistic au fost excluse din tabelul 2, precum și din tabelele ulterioare. În cazul în care există covariabile care lipsesc din tabelele corelative, putem presupune că sunt nesemnificative statistic.

[7] Din nou, ca și în cazul căsătoriei, datele noastre pot descrie numai ce fac tinerii până la vârsta de 29 de ani, nu ce fac în restul vieții. Este foarte posibil ca tinerii care nu s-au căsătorit până la 29 de ani să se căsătorească, în proporții comparabile cu alte grupuri, însă la o vârstă ulterioară. Institutul Național de Statistică al României confirmă că așa au stat lucrurile în cazul generațiilor anterioare.

[8] Întrebarea despre încredere din 2014 a fost formulată într-o scală de la 1 la 10, care a fost redusă aici la o scală de la 1 la 5, pentru a fi comparabilă cu întrebarea din 2018.

[9] http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Early_leavers_from_education_and_training .

[10] [http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Early_leavers_from_education_and_training_by_degree_of_urbanisation,_2017_\(%25_of_population_aged_18-24\)_ET18.png](http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Early_leavers_from_education_and_training_by_degree_of_urbanisation,_2017_(%25_of_population_aged_18-24)_ET18.png) .

[11] Comisia Europeană. 2017. „Education and training monitor 2017 – România”, https://ec.europa.eu/education/sites/education/files/monitor2017-ro_en.pdf.

[12] UNDP. 2016. *Human Development Report 2016. Human Development for Everyone*. New York: UNDP, p. 230.

[13] http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Educational_attainment_statistics .

[14] http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Gender_statistics .

[15] Erasmus + Annual Report 2016 – Statistical Annex: http://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/about/statistics_en.

[16] Sandu, D., Stoica, C.A. & Umbres, R. (2014). *Romanian Youth: concerns, aspirations, attitudes and lifestyle*. București Friedrich Ebert Stiftung, p. 66.

[17] http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Statistics_on_young_people_neither_in_employment_nor_in_education_or_training, accesat ultima dată pe 25 iulie 2018.

[18] Aceste activități implică de obicei și adulți și sunt organizate cu scopul clar de a dezvolta anumite abilități/competențe.

[19] http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Being_young_in_Europe_today_-_family_and_society, accesat ultima dată pe 15 iulie 2018.

[20] Pew Research Center (2017) *Religious belief and national belonging in Central and Eastern Europe*. Online la <http://assets.pewresearch.org/wp-content/uploads/sites/11/2017/05/15120244/CEUP-FULL-REPORT.pdf>.

[21] http://www.insse.ro/cms/files/publicatii/pliante%20statistice/08-Recensamintele%20despre%20religie_n.pdf

[22] <http://coalitiapentrufamilie.ro/de-ce-este-necesara-revizuirea-constitutiei-romaniei/> .

[23] În rândul celor care locuiesc în gospodării în care există 8–10 categorii de bunuri (din 10), numai 35 % au o opinie pozitivă despre democrație ca formă de guvernare, comparativ cu 60 % în celelalte grupuri.

[24] O analiză factorială exploratorie cu cele 20 de variabile arată că un factor unic explică 50 % din variația totală.

LISTA GRAFICELOR

4	FIGURA 1.1: Tineri care nu sunt nici angajați, nici nu își continuă educația sau formarea profesională, cu vârste cuprinse între 15–29 de ani (rate NEET)	50	FIGURA 5.1: Activități preferate pentru timpul liber, în funcție de gen.
5	FIGURA 1.2: Populația după vârstă și mediu de locuire urban/rural la 1 ianuarie 2017	52	FIGURA 5.2: Vârsta cea mai des raportată pentru primele experiențe din viața de adult
8	FIGURA 2.1 A: Structura obiectivă și subiectivă a bunăstării în funcție de regiune și vârstă	52	FIGURE 5.3: Relațiile copil-părinte
8	FIGURA 2.1 B: Structura obiectivă și subiectivă a bunăstării în funcție de regiune și vârstă	56	FIGURA 6.1: Frecvența participării la slujba religioasă (% din total eșantion)
9	FIGURA 2.2 A: Bunăstarea obiectivă și subiectivă, în funcție de țară	57	FIGURA 6.2: Frecvența rugăciunii (% din total eșantion)
9	FIGURE 2.2 B: Bunăstarea obiectivă și subiectivă, în funcție de țară	57	FIGURA 6.3: Evaluarea respondenților privind religiozitatea propriilor părinți (% din total eșantion)
12	FIGURA 2.3: Scara cumulativă a temerilor, procent din populație	64	FIGURA 7.1: Indicatorul democrației liberale V-Dem pentru nouă țări sud-est europene între 1988 și 2017.
14	FIGURA 2.4: Intensitatea dorinței populației României de a părăsi țara	64	FIGURA 7.2: Nivelul de aprobare a afirmației că „Democrația este o formă bună de guvernare în general”
16	FIGURA 2.5: Intensitatea dorinței de a emigra, în funcție de țară	65	FIGURA 7.3: Nivelul de aprobare a afirmației că „În anumite circumstanțe, dictatura este o formă de guvernare mai bună decât democrația”
25	FIGURA 3.1: Numărul planificat și actual de copii, în funcție de bunurile deținute	65	FIGURA 7.4: Nivelul mediu de aprobare a afirmației „Democrația este o formă bună de guvernare în general” și nivelul mediu de aprobare a afirmației „În anumite circumstanțe, dictatura este o formă de guvernare mai bună decât democrația” în cele 10 țări. (1 reprezintă „nu sunt deloc de acord”, iar 5 „complet de acord”)
28	FIGURA 3.3: Caracteristici importante în alegerea unui partener pentru căsătorie, comparație între 2014 și 2018 Cât de importanți sunt factorii de mai jos în alegerea unui partener/unei parteneri pentru căsătorie?	66	FIGURA 7.5: Cât de bună sau cât de rea este, în opinia respondentului, starea democrației în România?
31	FIGURA 3.4: Utilizarea contracepției și controlului natalității, în funcție de țară	66	FIGURA 7.6: Cât de bună sau cât de rea este, în opinia respondentului, starea statului de drept în România?
32	FIGURA 3.5: Încrederea socială în grupuri din afară, în funcție de populație	66	FIGURA 7.7: Cât de bună sau cât de rea este, în opinia respondentului, starea drepturilor omului în România?
34	FIGURA 3.6: Incidența discriminării, în funcție de țară	67	FIGURA 7.8: Valorile medii pentru evaluările stării democrației, statului de drept și drepturilor omului în țara respondentului, pentru 10 țări. (1 reprezintă o stare „foarte proastă”, iar 5 o stare „foarte bună”)
38	FIGURA 4.1: Statutul educațional actual în rândul tinerilor (% din total eșantion)	69	FIGURA 7.9: Valori medii într-un indice al toleranței politice pentru 10 țări. (0 reprezintă nivelul cel mai scăzut de toleranță, iar 1 nivelul cel mai înalt).
38	FIGURA 4.2: Cel mai înalt nivel de învățământ finalizat (% din total eșantion)	71	FIGURA 7.10: Proporția respondenților care au participat la cel puțin unul dintre cele șase tipuri de activitate politică, pentru 10 țări.
39	FIGURA 4.3: Cel mai înalt nivel de învățământ la care aspiră (% din total eșantion)	71	FIGURA 7.11: Autoplasare pe scala stânga-dreapta
39	FIGURA 4.4: Procentele tinerilor din zona SEE care aspiră la învățământ superior, în funcție de sex (excluzând cazul celor care nu au răspuns)	72	FIGURA 7.12: Valoarea medie a indicelui privind autoplasarea pe scala stânga-dreapta pentru 10 țări.
44	FIGURA 4.5: Procentul tinerilor NEET (15–29 ani) în Sud Estul Europei		
44	FIGURA 4.6: Numărul mediu de ore de lucru, în funcție de gen, vârstă și regiuni		
44	FIGURA 4.7: Procentul tinerilor din SEE care nu lucrează conform ocupației în care au fost pregătiți		
45	FIGURA 4.8: Corelația între cerințele educaționale ale locului de muncă actual și pregătirea tinerilor din Sud Estul Europei		
45	FIGURA 4.9: Implicarea tinerilor din România în activități voluntari (%), în funcție de gen și vârstă		

LISTA TABELELOR

10	TABELUL 2.1: Perspectivă privind viitorul la nivel de populație, de societate și personal	42	TABELUL 4.3: Procentul de tineri care cred că le va fi foarte ușor să își găsească un loc de muncă după absolvire (procente din total eșantioane de tineri activi într-o formă de învățământ)
11	TABELUL 2.2: Perspectivă privind viitorul personal, național și la nivel de populație, în funcție de țară	42	TABELUL 4.4: Procentul tinerilor care cred că sistemul educațional din țara lor este bine adaptat la cerințele pieței muncii (procente din total eșantioane)
12	TABELUL 2.3: Nivelul de satisfacție față de diferite aspecte ale vieții	58	TABELUL 6.2: Importanța aspectelor legate de familie în funcție de religiozitate (% excluzând cazul celor care nu au răspuns)
13	TABELUL 2.4: Punctaje individuale pentru teamă și deviația standard pentru populație	59	TABELUL 6.3: Respingerea avortului și homosexualității în funcție de sex, vârstă și variabile legate de religie (% excluzând cazul celor care nu au răspuns)
13	TABELUL 2.5: Tema de corupție în funcție de justificarea pentru acceptarea sau oferirea mitei	68	TABELUL 7.1. Încrederea în instituții și organizații
15	TABELUL 2.6: Intensitatea dorinței de a pleca în funcție de vârstă, regiune, deținerea de bunuri și nivelul de educație al părinților	69	TABELUL 7.2. Nivelul de sprijin pentru acordarea de drepturi grupurilor minoritare.
16	TABELUL 2.7: Când migrează, în funcție de gen, vârstă, nivel educațional către care aspiră și deținerea de bunuri	70	TABELUL 7.3. Interesul pentru politică în mai multe tipuri de contexte
17	TABELUL 2.8: Durata șederii și pregătirea pentru plecare, în funcție de populație	70	TABELUL 7.4. Implicarea în participarea politică și dorința de a participa
17	TABELUL 2.9: Țara de destinație preferată pentru migrația populației	72	TABELUL 7.5. Atitudini privind rolul statului în economie și în societate.
22	TABELUL 3.1: Statutul relației în funcție de nivelul de educație al părinților, deținerea de bunuri, sex, vârstă și dimensiunea localității	73	TABELUL 7.6. Corelațiile dintre legitimitatea democrației în general, legitimitatea democrației în România, toleranța politică, participarea politică, autoplasmarea în spectrul stânga-dreapta, sprijinul pentru venituri mai egale între bogați și săraci și sprijinul pentru acceptarea unui număr mai mare de refugiați în România
24	TABELUL 3.2: Numărul actual de copii, în funcție de nivelul educațional al părinților, deținerea de bunuri, sex, vârstă, dimensiunea localității și stare civilă		
26	TABELUL 3.3: Numărul actual și planificat de copii, în funcție de țară.		
27	TABELUL 3.4: Vârsta optimă pentru căsătorie la femei, în funcție de dimensiunea localităților, nivelul bunurilor deținute și nivelul de educație al părinților		
27	TABELUL 3.5: Importanța factorilor în alegerea partenerului, în funcție de sex		
29	TABELUL 3.6: Numărul de parteneri/partenere în funcție de sex, vârstă, regiune, nivelul de educație al părinților, bunuri deținute și participare la slujbele religioase		
30	TABELUL 3.7: Abstinența sexuală în funcție de sex, vârstă, dimensiune a localității și participare la slujbele religioase		
32	TABELUL 3.8: Încrederea socială în funcție de anul cercetării		
33	TABELUL 3.9: Încrederea socială în funcție de țară, punctaje medii		
33	TABELUL 3.10: Distanța socială față de grupuri arhetipale, punctaj mediu de la 1 la 5		
34	TABELUL 3.11: Incidența motivelor de discriminare, în funcție de populație		
40	TABELUL 4.1: Aspirațiile tinerilor înscriși în prezent într-o formă de învățământ, conform celui mai înalt nivel de învățământ finalizat (% excluzând cazul celor care nu au răspuns)		
41	TABELUL 4.2: Mediile generale ale elevilor/studentilor în anul școlar/universitar anterior (% excluzând cazul celor care nu au răspuns)		

IMPRINT

EDITOR: Friedrich-Ebert-Stiftung România

Str. Emanoil Porumbaru nr. 21

Sector 1 • București • România

www.fes.ro

www.fes.de/youth-studies/

RESPONSABIL: Stephan Meuser

COORDONATOR PROIECT: Victoria Stoiciu • victoria.stoiciu@fes.ro

AUTORI: Gabriel Badescu, Daniel Sandu, Daniela Angi, Carmen Greab

EDITARE GRAFICĂ: Andrea Schmidt • Typografie/im/Kontext

TIPAR: Smart Print SRL, București

DATE: 2019

Opiniile exprimate în această publicație nu reprezintă cu necesitate opinia Friedrich-Ebert-Stiftung (FES) sau a organizațiilor pentru care lucrează autorii. FES nu poate garanta acuratețea tuturor datelor cuprinse în această publicație. Utilizarea în scop comercial a publicațiilor Friedrich-Ebert-Stiftung nu este permisă fără acordul FES. Orice referință la Kosovo nu afectează pozițiile referitoare la statutul său și este în concordanță cu rezoluția CSNU 1244/1999 și cu opinia CIJ privind declarația de independență a Kosovo. Orice referință legată de Macedonia trebuie înțeleasă ca făcând referire la Fosta Republică Iugoslavă a Macedoniei.

